

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND TALLINNAS

Avaliku õiguse instituut

Kadri Noor

**KOHTUTÄITURILE KOHALDATAVA ÕIGUSLIKU VORMI
PROPORTSIONAALSUS**

Magistritöö

Juhendaja: *mag. iur.* Tõnu Kala

Kaasjuhendaja: prof. Ülle Madise

Tallinn 2014

SISUKORD.....	2
SISSEJUHATUS.....	3
1. AVALIK-ÕIGUSLIKE VABADE ELUKUTSETE OLEMUS JA ÕIGUSLIK VORM..	9
1.1. Avalik-õiguslikud vabad elukutsed.....	9
1.2. Avalik-õiguslike vabade elukutsete õiguslikud vormid Eestis.....	17
1.2.1. Kohtutäiturile kohaldatav õiguslik vorm	21
1.3. Kohtutäiturite õiguslik staatus Euroopa Liidu liikmesriikides.....	22
2. KOHTUTÄITURI ÕIGUSLIKU VORMI ANALÜÜS.....	27
2.1. Kohtutäituri ametitegevus.....	27
2.1.1. Kohtutäituri ametitoiming	28
2.1.1.1. Täitemenetluse läbiviimine.....	29
2.1.1.2. Dokumentide kättetoimetamine.....	30
2.1.1.3. Pärandi inventuur	31
2.1.1.4. Ametlik enampakkumine väljaspool täitemenetlust.....	32
2.1.2. Kohtutäituri ametiteenus	32
2.1.2.1. Vallas- ja kinnisasja eraenampakkumine.....	33
2.1.2.2. Dokumentide kättetoimetamine.....	34
2.1.2.3. Õigusnõu andmine ja õigusdokumentide koostamine.....	35
2.2. Õiguslike vormide analüüs kohtutäituri ametitegevuse kontekstis.....	35
2.2.1. Õigusliku vormivaliku olulisemad kriteeriumid	38
2.2.2. Õiguslike vormide analüüs kohtutäituri ametitegevuse kontekstis.....	44
3.KOHTUTÄITURILE KOHALDATAVA ÕIGUSLIKU VORMI PROPORTSIONAALSUS.....	51
3.1. Sobivus.....	55

3.2. Vajalikkus.....	57
3.3. Mõõdukus.....	60
KOKKUVÕTE.....	70
SUMMARY: THE PROPORTIONALITY OF LEGAL FORM APPLYING TO THE BAILIFF.....	76
LÜHENDID.....	80
KASUTATUD KIRJANDUS.....	81
KASUTATUD ÕIGUSAKTID.....	90
KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA.....	91
LISAD.....	94
Lisa 1. Kohtutäiturite Raigo Pärs, Kersti Seisler, Oleg Sirotin, Kaire Põlts, Hille Kudu büroo, Mati Kadak büroo, Taive Peedosaar ja Elin Vilippuse vastus autorile kohtutäituri ettevõtlusvormiga seonduvalt	94
Lisa 2. Avalik-õiguslike vabade elukutsete karakteristikute võrdlused.....	99
Lisa 3. Majanduslikult aktiivsed ettevõtted õigusliku vormi järgi, aasta.....	100
Lisa 4. Õigusliku vormi valiku alused väikeettevõtjale.....	101

Sissejuhatus

Orduajal oli Eestimaal täitevorganiks Mannrichter, mis tähendas tõlkes „meeskohtunik“. Liivimaa perioodi kohta on arvatud, et täitevorgani rolli täitis meeskohtunik, talupoegade suhtes aga mõisakohus. Poola ajal Liivimaal 1582. a viis otsuseid täide aga hoopis president.¹ Alates 1634. a oli Eestimaal täitevorganiks Eestimaa kindralkuberner, kelle korraldusel täitsid täitefunktsioone Hakenrichter („adrakohtunik“).² 1694. a läks adrakohtuniku funktsioonid üle maakohtu pädevusse.³ Vene aja algus- ja keskperioodil täitsid oletatavasti täitemenetlust edasi adrakohtunikud. Alates 1889. a kehtis Eestis Venemaa tsiviilkohtupidamise seadustik, mille kohaselt kuulusid täiturid teenistuslikult apellatsiooni- ja ringkonnakohtute juurde. Täitur nimetati ametisse kohtu esimehe poolt ning tasu sai täitur riigilt, lisatasu saadi aga vastavate ametitoimingute läbiviimise eest justiitsministri poolt määratud ulatuses.⁴ Saksa õiguse taasmõju täitemenetluse kujundamisele algas Vene õiguse kaudu.⁵ Aastatel 1918-1940 olid kohtutäiturid riigiametnikud kohtute juures, seda ka nõukogude õiguse kohaselt. Aastal 1993 moodustati täitemenetluse seadustiku alusel Täitevamet, kus kohtutäiturid töötasid töölepingu alusel täitevbüroodes, endiselt riigiametnikena. 1997. a said kohtutäituritest tõhusama kohtuliku kontrolli tagamiseks kohtuametnikud ning avaliku teenistuse seaduse jõustumisega riigiametnikud.⁶ 1990ndatel aastatel jõudis Eestis sundtäitmine faasi, kus kohtuotsuste täitmine ei toimunud piisavalt efektiivselt, mistõttu ehitati üles uus mudel. Ühe allika järgi on täitereformiks eeskujuna võetud Rootsi⁷ süsteemist⁸, teise allika kohaselt aga Kesk-Euroopa (Saksamaa, Austria, Prantsusmaa, Hollandi ja Belgia) õigusloomest⁹, kolmanda allika

¹ J.Ots. Tsiviiltäitemenetluse ja kohtutäituri institutsiooni areng pärast Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamist. Magistr töö, Tartu Ülikool: 2002, lk 17.

² Samas, lk 18.

³ Samas, lk 19.

⁴ Samas, lk 20.

⁵ Samas, lk 21.

⁶ A.Alekand. Täitemenetlusõigus. Tallinn: Juura, 2010, lk 17.

⁷ Käesoleva töö autorile jääb ebaselgeks Riigikogu õiguskomisjoni 07.11.2000 viide eeskujuna võtmise kohta Rootsi süsteemist, kuivõrd kohtutäitur (*kronofogde*) on Rootsis riigipalgal olev avalik teenistuja, kes töötab täitemenetluse büroos (*kronofogdemyndighet*). Rootsis sundtäidab kohtutäitur tasumata avalik- ja eraõiguslike nõudeid, lisaks võivad kohtutäiturid esindada riiki kohtus pankrotimenetluses ja võlamenetluses. European Judicial Network in civil and commercial matters. Legal professions – Sweden. Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_prof/legal_prof_swe_en.htm. 06.03.2013.

⁸ Riigikogu õiguskomisjoni istungi protokoll nr. 75, seaduse eelnõu 564 SE, 7.11.2000. a. Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=003674237. 26.04.2013

⁹ Täitemenetluse seadustiku muutmise ja täiendamise seaduse eelnõu (453 SE) esimene lugemine. VIII Riigikogu stenogramm. V istungjärk, 19.02.1997. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/index.php?op=steno&op2=print&stcommand=steno&date=856353600&pkpkaua=1&paevakord=1900003746#pk1900003746>. 27.02.2013.

kohaselt olid eeskujuks lisaks eeltoodule ka Soome, Slovakkia ja Šveitsi seadusandlus¹⁰, mille üheks märkimisväärseks tulemuseks oli täitevvõimu eraldamine kohtute haldusalast.

01.03.2001. a toimus tsiviiltäitereform, mille raames delegeeris riik avalik-õigusliku ülesande (täitefunktsiooni) eraõiguslikele isikutele – kohtutäituritele, viimaks läbi täitemenetlust ning volitusega rakendada selleks riiklikku sundi. See tõi omakorda kaasa kulude erastamise – täitekulude tasumise kohustuse ülekandmise riigilt võlgnikule.¹¹ Reformi eesmärgiks oli peale efektiivsuse tõstmise muuhulgas töö kvaliteedi parandamine, valikuvõimaluste avardamine, erasektori juhtimisvõtete ja – võimaluste kaasamine, kasumi teenimise motivatsiooni rakendamine, konkurentsi tugevdamine, spetsialiteedi suurendamine, jm.¹² Tsiviiltäitereformiga kaasnes ka kohtutäituri staatuse muutus, nimelt muutus senine töölepingu alusel töötav riigiametnik vabakutseliseks sõltumatuks isikuks ning raamatupidamislikus mõttes füüsilisest isikust ettevõtjaks. Seega on kohtutäituri õiguslikku staatust ajaloos kohaldatud küllaltki erinevalt (mis mõjutas omakorda ametitegevusest saadava tulu teenimise korda).

Tänapäeval täidab kohtutäitur Eesti Vabariigis ametitegevuse raames küllaltki erinevaid funktsioone. Kohtutäituri ametitegevust jagatakse kohtutäituri seaduse¹³ (KTS) kohaselt ametitoiminguteks ja -teenusteks. Ametitoimingud, mida kohtutäitur on kohustatud läbi viima ning mille teostamisest võib keelduda ainult seaduses ettenähtud alustel ja korras, on järgmised: täitemenetluse läbiviimine, dokumentide kättetoimetamine, pärandi inventuuri tegemine ja pärandvara valitsemine, ametliku enampakkumise läbiviimine. Ametiteenused, mille teostamine on vabatahtlik, on järgnevad: vallas- ja kinnisasja eraenampakkumise läbiviimine, dokumendi kättetoimetamine, õigusnõustamine ja õigusdokumentide koostamine. Suurima osakaalu täiturite tööst moodustab ametitoimingud – üldkohustuslikus korras täitemenetluse läbiviimine. Täitemenetluse seadustik¹⁴ (TMS) § 2 lg 1 näeb ette 33 erinevat Eestis sundtäidetava täitedokumendi liiki, sh avalik- ja eraõiguslikke nõudeid, maksunõudeid, nõudeid väärteo- ja kriminaalasjades, nõudeid Euroopa Liikmesriikide koostatud tsiviil- ja

¹⁰ Kohtutäiturite- ja Pankrotihaldurite Koja arengukava 2012-2015. Arvutivõrgus: http://www.kpkoda.ee/doc/Arengukava%202012-2015_0.pdf. 24.04.2013.

¹¹ T. Annus. Riigi funktsioonide delegeerimine eraõiguslikele isikutele kohtutäiturite näitel. - Juridica, nr 4, 2002, lk 225.

¹² Samas, lk 226.

¹³ RT I 2009, 68, 463; RT I, 31.01.2014, 15.

¹⁴ RT I 2005, 27, 198; RT I, 31.01.2014, 7.

kaubandusasjades¹⁵, tsiviilnõudeid välisriigi kohtulahendi aluse, lepitusmenetlusest tekkinud nõudeid, Euroopa Ühenduse teatud nõukogu või komisjoni otsustest tulenevad rahalise kohustuse nõuded, Siseturu Ühtlustamise Ameti teatud otsustest tulenevad nõuded.

Lisaks täidavad täiturid täitemenetluses ka hagi tagamise määrusi, mis on käsitatav tsiviilkohtumenetluse toiminguna, kirjutab üles vara, hindab asjade väärtusi, jm. Lähtudes eeltoodust saab Eesti täitemenetlust pidada universaalmenetluseks, sest kohtutäitur viib ainupädevuse alusel läbi toiminguid, mille puhul on õigus ja võimalus kasutada sundi.¹⁶ Taoliste erinevate funktsioonide koondamine ühe institutsiooni kätte tagab ühtlase ja tsentraliseeritud menetluse, mis aitab tagada paremini võlgniku õiguste kaitse näiteks mitme dokumendi samaaegsel täitmisel.¹⁷

Kohtutäituri seaduse¹⁸ (KTS) § 4 lg 5 lause 1 alusel käsitatakse täitureid maksustamise mõttes füüsilisest isikust ettevõtjana (FIE). Seega käsitatakse kohtutäiturit kui avalik-õiguslikku ametit pidavat sõltumatut vabakutselist isikut, kes täitab mitmekülgseid ametitegevusi, maksustamise mõttes FIE-na. Kusjuures Eestis tegutsevaid avalik-õiguslike vabakutselisi ametikandjaid koheldakse maksustamise mõttes küllaltki erinevalt. Ettevõtlusvormi valik peaks üldjuhul sõltuma tegevusala valikust, riskidest, rahalistest ressurssidest, tegevuse eesmärkidest, jm. Kuivõrd kohtutäitur ei ole traditsioonilises mõttes ettevõtja¹⁹, kehtib neile raamatupidamise ja maksustamisreeglite osas FIE suhtes kehtestatud reeglid, kellega on neil samad õigused.²⁰ Täitur ei ole küll traditsiooniline ettevõtja, kuid tsiviiltäitereformi üheks eesmärgiks oli erasektori ettevõtlusvõimaluste kaasamine niivõrd, kuivõrd see oli võimalik. Seega ei ole kohtutäituri puhul ettevõtluse piirid niivõrd üheselt selged.

Peale ettevõtluse vormide tuleb arvestada ka maksuõigusega, sest maksustamine piirab võimalusi ettevõtlusest tulu teenida, seetõttu peab maksude kehtestamine rajanema

¹⁵ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku 62. ja 62.¹ peatükk täpsustab Eestis täidetavate välisriigi kohtulahendite loetelu.

¹⁶ A.Alekand. Täitemenetlusõigus. Tallinn: Juura, 2010, lk 17.

¹⁷ Samas, lk 18.

¹⁸ RT I 2009, 68, 463; RT I, 31.01.2014, 15.

¹⁹ Kehtiva äriseadustiku (ÄS) § 1 kohaselt on ettevõtja füüsiline isik, kes pakub oma nimel tasu eest kaupu või teenuseid ning kaupade müük või teenuste osutamine on talle püsivaks tegevuseks, ning seaduses sätestatud äriühing. Näiteks kehtiv käibemaksuseadus (KMS) § 2 sätestab, et ettevõtlus on nimetatud seaduse tähenduses isiku iseseisev majandustegevus, mille käigus võõrandatakse kaupa või osutatakse teenust, olenemata tegevuse eesmärgist või tulemustest. Ettevõtlusena käsitatakse ka notari, kohtutäituri ja vandetõlgi ametitegevust.

²⁰ Riigikogu õiguskomisjoni istungi protokoll nr. 75, seaduse eelnõu 564 SE, 7.11.2000. a. Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=003674237. 26.04.2013.

objektiivsetel alustel.²¹ Maksud on vajalikud selleks, et riik saaks kogukondade nimel saavutada sotsiaalseid eesmärke. Maksude kehtestamise vajadus viib maksukoormuse jaotumisele ühiskonnas.²² Maksuseadused ei tohi rikkuda muudes Eesti Vabariigi Põhiseaduse (PS) sätetes kaitstavaid õigusi ja vabadusi (nt isikute võrdse kohtlemise nõuet, proportsionaalsust, õiguskindlust, ettevõtlusvabadust, jms).²³ Kaasajal peetakse üheks tähtsaimaks maksupoliitiliseks nõudeks maksustamise ühtlust. Materiaalses vaatepunktis tähendab see, et kõik võrdseid juhud järeldavad võrdse maksukoormuse. Maksustamise ühtluse saavutamise võib aga osutada keeruliseks, sest maksuolmastik peab suutma abstraherida suure hulga elulisi nähtusi, mille täpne haaramine seadusandluses võib vääratada.²⁴ Erinevaid ettevõtlusvorme ei pea alati ühtemoodi maksustama, kuid ka maksuõiguses võib tekkida vastuolu põhiseadusega, kui seadusandja piirab teatud tegevusalal ettevõtlusvormide valikut.²⁵

Käesoleva töö eesmärgiks on analüüsida kohtutäituri kohustuslikku ettevõtlusvormi (füüsilisest isikust ettevõtjana) traditsioonilise ettevõtluse kriteeriumite järgi, tuvastamaks kohtutäituri ametitegevusele olemuslikult sarnasema ettevõtlusvormi. Samuti on eesmärgiks uurida Eestis tegutsevate avalik-õiguslike vabakutseliste ametikandjatele seadusandlusega kehtestatud ettevõtlusvorme, tuvastamaks viidatud vabakutseliste ebavõrdset kohtlemist seadusandja poolt ettevõtlusvormide ebaühtlase rakendamise tõttu. Uuringus on analüüsitud ka mõiste „vaba elukutse“ sisu ning viidatud mõiste ühtse käsitluse puudumisele Eesti ja Euroopa Liidu õiguses. Töö raames käsitletakse probleemina seadusega määratud kohtutäituri ettevõtlusvormi valikut ning alternatiivide puudumist, võrreldes teiste avalik-õiguslike vabakutseliste ametikandjatega (erinev kohtlemine). Autori hinnangul ei ole täituri käsitlemine ainult FIE-na kooskõlas KTS § 4 lg 5 sätestatud eesmärgiga ning võib esineda põhiõiguste riive, mistõttu ettevõtluse vormivaliku piirang ei pruugi olla proportsionaalne. Kuivõrd kohtutäitur ei või täituri ameti kõrval pidada teisi tasustatavaid ameteid ega olla muul tasustataval töö²⁶ ning arvestades asjaolu, et täituri tegevus on finantseeritav üksnes tema enda tööst laekuvate rahaliste vahendite kaudu, siis peaks täituril olema ka õigus valida

²¹ O. Kask, U. Lõhmus. § 31 komm 1. – Ü.Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, 2012.

²² K.Holmes. Tulu mõiste. Multidistsiplinaarne analüüs. Tallinn: Sisekaitseakadeemia, 2006, lk 6.

²³ L.Lehis, K.Lind. § 113 komm 3, 7. -Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, 2012.

²⁴ J.Vaabel. Eesti riigi - maksundusõiguse põhiprobleeme. Riigi maksuõiguse normistiku ehitus ja rakendus. Tartu: Akadeemiline Kooperatiiv, 1995, lk 54.

²⁵ L.Lehis. Maksuõigus. Tallinn: Juura, 2009, lk 81-82.

²⁶ Välja arvatud õppe-, teadus- ja loometöö ning tegutsemine pankrotihaldurina. KTS § 5 lg 1.

ettevõtlusvormi (nt maksude optimeerimiseks, ettevõtluse jätkusuutliku arengu toetamiseks, jms). Üldjuhul on avalik-õiguslikud juriidilised isikud loodud seadusandja poolt või seaduse alusel avalikes huvides, seega on nad õigustatud saama ka riigilt rahalisi vahendeid. Absurdne on aga olukord juhul, kui ühest küljest neile finantse ei eraldata ja teisest küljest ei lubata seda ka endal piiramatult teenida.²⁷

Käesoleva töö autor seab esimeseks hüpoteesiks väite, et kohtutäiturile seadusandlusega lubatud ettevõtlusvorm on üksnes füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemine, rikub võrdse kohtlemise põhimõtet. Autori poolt esitatud teiseks hüpoteesiks on väide, et avalik-õiguslike vabakutseliste ametikandjate ebavõrdne kohtlemine riivab kohtutäituri ettevõtlusvabadust, mistõttu ei ole kohtutäiturile kohaldatav tegutsemisvormi valiku piirang proportsionaalne.

Töös käsitletakse avalik-õigusliku vabakutselise ametikandjana notarit, audiitorit, kohtutäiturit, patendivolinikku, pankrotihaldurit ja advokaati, kaasatud on ka vandetõlgi amet. Samuti kasutatakse uuringus sünonüümidena mõisteid „vaba elukutse“ ja „vabakutseline“ ning „ettevõtlusvorm“ ja „õiguslik vorm“.

Töö autorile teadaolevalt on käinud kohtutäituri maksustamise reeglite suhtes arutelu²⁸ Notarite Koja algatusel, eesmärgiga anda notaritele ja kohtutäituritele õigus valida ametitegevuse ettevõtlusvormi maksustamisreeglid. Viidatud õigus tagaks Notarite Koja seisukohast johtuvalt avalik-õiguslike ametikandjatele maksustamisel võrdse kohtlemise teiste vabade elukutsete pidajatega. Kuigi käesoleva töö koostamise hetkel ei ole Justiitsministeeriumi menetluse jõudnud kohtutäiturite ja notarite õiguslikku vormi muutvat eelnõud²⁹, on täiturite maksustamise regulatsiooni otstarbekust kahtluse alla seatud mõnede kohtutäiturite endi poolt³⁰ (lisa 1). Seega on töö teema aktuaalne probleem kohtutäiturite hulgas.

Töös on kasutatud deduktiivset, võrdlevat ja kvalitatiivset uurimismeetodit. Käesolevas töös vaatluse all olevate avalik-õiguslike vabakutseliste ametipidajate ettevõtlusvormide analüüs,

²⁷ K.Merusk. Avalik-õiguslik juriidiline isik avaliku halduse organisatsioonis. - Juridica, nr 4, 1996, lk 178.

²⁸ Notarite Koja algatusel on Lasse Lehise poolt koostatud analüüs notarite ja täiturite maksustamise kohta FIE-na, mis on esitatud ministeeriumile tutvumiseks. Kuid notarite ja täiturite ettevõtlusvormi muutmise regulatsiooni võimalikkuse kohta ei ole ministeerium andnud seisukohta Notarite Kojale. Ettevõtlusvormi muutmist on küll arutatud Notarite Kojas, kuid muudatuste osas kindlat seisukohta ei ole, seetõttu puudub ka kava ettevõtlusvormi muutmiseks. Notarite Koja vastus autori päringule notarite ettevõtlusvormi muutmise kohta. Tallinn, 28.04.2014.

²⁹ Justiitsministeeriumi vastus autori selgitustaotlusele nr 15-1/14-2448-2, Tallinn, 17.03.2014.

³⁰ Kohtutäiturite Raigo Pärs, Kersti Seisler, Oleg Sirotin, Kaire Põlts, Hille Kudu büroo, Mati Kadak büroo, Taive Peedosaar ja Elin Vilippuse vastus autorile kohtutäituri ettevõtlusvormiga seonduvalt. Lisa 1.

kohtutäituri ametitegevuse analüüs ja erinevate ettevõtlusvormide analüüs, põhineb ennekõike Eestis kehtival normatiivsel materjalil. Põhiõiguste riive tuvastamist proportsionaalsuse testi kaudu on käsitletud läbi kohtupraktika analüüsi ja teooriapõhise käsitluse.

Töö on struktureeritud kolmeks peatükiks, lähtuvalt deduktiivsest käsitlusest. Töö esimeses peatükis on vaadeldud avalik-õiguslike vabade elukutsete olemust ja ettevõtlusvorme. Avalik-õiguslikke vabasid elukutseid on käsitletud uuringus kui sarnaste standardite alusel tegutsevaid ametikandjaid. Viidatud ametite olemuse tabamiseks on vaadeldud täpsemini Eestis tegutsevaid avalik-õiguslike vabakutselisi ametikandjaid ja neid ühendavaid tunnuseid. Samuti on uuritud kohtutäiturile kohalduvat ettevõtlusvormi. Lisaks on antud ülevaade Euroopa Liidu liikmesriikides rakendatavate täiturite õigusliku staatuse kohta. Esimesel peatükil on küll sissejuhatav tähendus, kuid uurimata avalik-õiguslike vabakutseliste ametikandjatele kohaldatavaid ettevõtlusvorme ja kohtutäituri ametitegevuse olemust, pole võimalik analüüsida ametikandjate võrdset kohtlemist ja ettevõtlusvabaduse piiramise proportsionaalsust kohtutäiturina tegutsemisel.

Teises peatükis on kajastatud kohtutäituri ettevõtlusvormi analüüsi täituri ametitegevuse ja ettevõtluse üldprintsipiide vaatenurgast. Selles peatükis kirjeldatakse täpsemini kohtutäituri universaalset ametitegevust ning viiakse läbi ettevõtlusvormide analüüs kohtutäituri ametitegevuse kontekstist johtuvalt.

Kolmandas peatükis hinnatakse kohtutäiturile kohalduva ettevõtlusvormi proportsionaalsust võrdse kohtlemise ja ettevõtlusvabaduse riive seisukohast lähtuvalt. Proportsionaalsuse hindamisel toetub autor töö esimese ja teise peatükis saadud töötulemustele.

Materjalidena on kasutatud eelkõige Eesti õigusakte ja nende eelnõusid, samuti õigusalast kirjandust ja kohtupraktikat, Euroopa Liidu õigusakte ja võrdlevat õigusteadust käsitlevaid võrkeelseid materjale. Eeltoodud allikate valik tagab autori seisukohalt adekvaatse ja asjakohase käsitluse uuringus kajastatud teemade kohta.

1. AVALIK-ÕIGUSLIKE VABADE ELUKUTSETE OLEMUS JA ÕIGUSLIK VORM

1.1. Avalik-õiguslikud vabad elukutsed

Riik peab võimuhaldust teostama üldjuhul ise, sellisel juhul oleks kõige optimaalsemalt tagatud õigusriigi printsiibid ja efektiivseim põhiõiguste- ja vabaduste kaitse. Teatud piirides

on aga võimupädevuse üleandmine võimalik selliselt, et ei kahjustuks põhiseadusest tulenevad põhimõtted.³¹ Isikute põhiõiguste efektiivseks kaitseks avalike ülesannete üleandmisel, peab riik looma eelkõige seadustega vastavad juriidilised kaitsemehhanismid nii materiaal- kui ka menetlusõiguslike normide näol.³² Avalik-õiguslikud funktsioonid võib riik aga delegerida seaduse või halduslepingu alusel eraõiguslikele isikutele, kusjuures eraõiguslikud avaliku halduse kandjad võivad olla nii füüsilised kui ja juriidilised isikud. Riigi poolt üle antud ülesandeid täidavad eraõiguslikud subjektid iseseisvalt ning ainuvastutavalt, seega saavad nendest avaliku halduse kandjad.³³ Avalik-õiguslikes suhtes ei ole aga tüüpiline poolte võrdsus (egaalne suhe). Avalik-õiguslik suhe jaguneb haldusõigussuhteks (administratiivõiguslik) ning kriminaalõigussuhteks.³⁴

Suur osa täidesaatvat riigivõimu teostavatest avaliku halduse kandjatest ei kuulu aga riigi haldusorganisatsiooni. Taolisel juhul on tegemist kaudset riigihaldust teostavate iseseisvate õigussubjektidega. Osa avalik-õiguslikke haldusülesandeid on seadusega üle antud iseseisvatele õigussubjektidele (detsentraliseerimine), avalik-õiguslikele juriidilistele isikutele, kes muutuvad sellega avaliku halduse kandjateks, sest riigil ei ole otstarbekas, ega võimalik teostada kõiki avalik-õiguslikke haldusülesandeid oma asutuste kaudu. Detsentraliseerimine tähendab lõplikku otsustusõiguse üleandmist iseseisvatele õigussubjektidele, mille kaudu viiakse otsustamine võimalikult lähedale puudutatud isikutele ning see sisaldab endas olulisi demokraatlikke väärtusi. Seadusega või halduslepingu alusel võib avalik-õiguslikke haldusülesandeid üle anda ka eraõiguslikele isikutele, nii füüsilistele kui ka juriidilistele isikutele. Avaliku halduse kandjate eesmärgipärane ja efektiivne funktsioneerimine avaliku halduse organisatsioonis tagatakse aga riikliku järelevalvega (õiguspärasuse ja otstarbekuse-efektiivsuse järelevalve) pädevate asutuste poolt.³⁵ Avalik-õigusliku juriidilise isiku mõiste on kõige otsesemalt seotud seega detsentraliseerimisega, mis sisaldab demokraatia elemente. Seega loob riik iseseisvad õigusobjektid, kellele ta annab üle teatud avalik-õiguslike ülesannete täitmise ja tunnustab nad enda kõrval õiguslikult

³¹ K.Merusk. Avalike ülesannete eraõiguslikele isikutele üleandmise piirid. Konstitutsiooni- ja haldusõiguse aspekte. - Juridica, nr 8, 2000, lk 501.

³² Samas, lk 503.

³³ U.Arumäe, M.Männiko, P.Kutman. Raport. Avaliku halduse ülesannete ja –funktsioonide täitmise võimalikkusest Eesti eraõiguslike isikute ja/või välisriikide eraõiguslike isikute ja/või –avaliku halduse kandjate poolt. Tallinn, 2000, alapunkt nr 1.4.7. Arvutivõrgus: <http://www.riigikantselei.ee/arhiiv/ahb/toogrupid/arumae1.htm>. 05.03.2013.

³⁴ J.Liventaal. Loengumapp õigusinstituudi üliõpilastele. Sissejuhatus õigusteooriasse. Riik ja õigus. II osa. Õigus. Tallinn: 1998, lk 38, 39.

³⁵ K.Merusk jt. § 86 komm 5. -Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, 2012.

võrdväärseks. Koos õiguste ja kohustuste üleandmisega kohaldub ka ainuvastutava administratsiooni printsiip.³⁶

Avaliku ülesande täitmise delegeerimine eraisikule toimub süstemaatiliselt. Nimelt delegeeritakse avalik ülesanne eraisikule, kes ei sõltu delegeerijast, kusjuures funktsionaalne delegatsioon ei vabasta delegeerijat vastutusest ülesande õiguspärase täitmise eest, mis omakorda eeldab piisava järelevalve sätestamist. Taolisel juhul on tegemist funktsionaalse delegatsiooniga.³⁷ Põhiõigusi kohustub riik tagama kõikides oma korraldus- ja tegutsemisvormides. Põhiõiguste adreessaadiks on riik nii juriidilisest isikust riik kui ka iga riigist alamal seisev avalik-õiguslik juriidiline isik. Avalikku võimu seotusest ei ole võimalik vabaneda ei eraõiguslike tegutsemisvormide korral ega avaliku võimu volitusi eraisikule edasi delegeerides. Seetõttu on avalik-õigusliku juriidilise isikuga võrdses ulatuses põhiõigustega seotud ka eraisik (füüsiline või eraõiguslik juriidiline isik), kellele on üle antud mõni avaliku võimu teostamise volitus.³⁸

Tsiviilseadustiku üldosa seaduse³⁹ (TsÜS) § 24 sedastab, et juriidiline isik on seaduse alusel loodud õigussubjekt, mis võib olla kas eraõiguslik või avalik-õiguslik. TsÜS § 25 lg 2 kohaselt on avalik-õiguslik juriidiline isik riik, kohaliku omavalitsuse üksus ja muu juriidiline isik, mis on loodud avalikes huvides ja selle juriidilise isiku kohta käiva seaduse alusel. TsÜS § 7 lg 1 kohaselt on füüsilise isiku õigusvõime võime omada tsiviilõigusi ja kanda tsiviilkohustusi. Igal füüsilisel isikul on ühetaoline ja piiramatu õigusvõime.

Huviteooria kohaselt on avalik õigus see, mis on seotud riigiga, eraõigus aga seotud üksikisiku kasuga. Kui ülekaalus on avalikud või riigi huvid, siis on tegemist avaliku õigusega, samas eksisteerib ka avaliku õiguse norme, mis kaitsevad erahuvisid.⁴⁰ Seega ei pruugi huviteooria piisavalt selgelt eristada õiguse valdkondi. Subjekti teooria kohaselt eksisteerib õiguse subjektide vahel õigussuhetes alluvussuhted (subordinatsioonisuhe), mille tõttu saab üks pool panna teisele peale siduvaid otsuseid. Seega on tegemist avaliku õigusega, kui vähemalt üks pool esineb vastavas õigussuhtes avaliku võimu kandjana ja seda võimu ka realiseerib.⁴¹

³⁶ K.Merusk. Avalik-õiguslik juriidiline isik avaliku halduse organisatsioonis. - Juridica, nr 4, 1996, lk 174.

³⁷ H.Kalmo jt. § 3 kamm 2.11. -Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, 2012.

³⁸ M. Ernits, N. Parrest. § 14 kamm 2.2. -Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, 2012.

³⁹ RT I 2002, 35, 216; RT I, 13.03.2014, 3.

⁴⁰ R.Narits. Õiguse entsüklopeedia. Tallinn: Juura, 2004, lk 44.

⁴¹ Samas, lk 45.

Vabade elukutsete esindajaid tuleb käesolevas uuringus käsitleda kitsamas mõttes, nimelt on omavahelise võrreldavuse tõttu uurimise all järgmised avalik-õiguslike ametid: notar, vandetõlk, audiitor, kohtutäitur, patendivolinik, advokaat⁴² ja pankrotihaldur⁴³.

Sõnaühendit „vaba elukutse“ on viidatud otseselt ainult notari- ja kohtutäituri ametitegevust reguleerivates õigusaktides. Haldusõiguse valdkonnaga sidumise näol on silmas peetud avalik-õiguslike funktsioonide üleandmist eraõiguslikele isikutele, kui detsentraliseerimisprotsessi osana, mistõttu on muutunud eraõiguslikud isikud avaliku halduse kandjateks.⁴⁴

Sõnapaar „vabakutselised“, kui ameti vaba elukutsena pidamine⁴⁵, viitab ise vabadusele või teatavale iseseisvusele elukutse suhtes. Iseküsimus on - kuivõrd on oma ametitegevuses ametikandjad tegelikult vabad, arvestades kasvõi asjaolu, et ametitegevus on küllaltki täpselt reglementeeritud õiguskorra poolt (varieerub erinevalt käsitlevate ametikandjate hulgas).

Sõna „vabakutseline“ kasutatakse nii Euroopa Liidu õigusaktides kui ka siseriiklikes aktides, samas ei ole mõiste sisu allikates üheselt käsitletud. Näiteks kuulub Euroopa Liidu Toimimise Lepingu alusel teenuste hulka vabakutseliste tegevust, mis hõlmab tasulist tegevust, kui see ei ole reguleeritud kaupade, kapitali ja isikute vaba liikumist käsitlevate sätetega.⁴⁶

Euroopa Nõukogu 17.05.1977. a kuuendas direktiivis nr 77/388/EMÜ avatakse vabakutselise⁴⁷ ametikandja mõiste hoopis maksustamise vaatenurgast, nimelt artikkel 4 lg 1 ja 2 kohaselt on maksukohustuslane (sealhulgas vabakutselise tegevus) iga isik, kes mis tahes

⁴² Advokaadid tegutsevad õigusteenuse osutamisel era-ja avalikes huvides. Kuivõrd on advokaadi kutsetegevus avalik-õiguslik, kui kutsetegevust viiakse läbi lepingulise suhte alusel eraõiguslikes huvides? H.Tammiste. Asjatundja ebaõige arvamusega tekitatud puhtmajandusliku kahju hüvitamine. - Juridica, 2005, nr 6, lk 391.

⁴³ Viidatud loetelu vabadest elukutsetest on toodud võrguväljaandes Riigi Teataja. Riigi Teataja. Süstemaatiline liigitus. Haldusõigus. Vabad elukutsed. Arvutivõrgus: [https://www.riigiteataja.ee/jaotused.html?tegevus=&jaotus=S%25C3%259CSTJAOT.HALDUS.ELUKUTSE&avatudJaotused=..S%25C3%259CSTJAOT.HALDUS&suletudJaotused=&jaotusedVaikimisiAvatud=.](https://www.riigiteataja.ee/jaotused.html?tegevus=&jaotus=S%25C3%259CSTJAOT.HALDUS.ELUKUTSE&avatudJaotused=..S%25C3%259CSTJAOT.HALDUS&suletudJaotused=&jaotusedVaikimisiAvatud=) 19.03.2014.

⁴⁴ U.Arumäe, M.Männiko, P.Kutman. Raport. Avaliku halduse ülesannete ja -funktsioonide täitmise võimalikkusest Eesti eraõiguslike isikute ja/või välisriikide eraõiguslike isikute ja/või -avaliku halduse kandjate poolt. Tallinn, 2000, alapunkt nr 1.4.7. Arvutivõrgus: <http://www.riigikantselei.ee/arhiiv/ahb/toogrupid/arumae1.htm>. 05.03.2013.

⁴⁵ A.Alekand. Täitemenetlusõigus. Tallinn: Juura, 2010, lk 23.

⁴⁶ Euroopa Liidu toimimise lepingu konsolideeritud versioon – ELT, C 326/47, 26.10.2012. Arvutivõrgus: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12012E/TXT:ET:PDF>. 08.03.2013.

⁴⁷ Euroopa Kohtu (seitsmes koda) asus seisukohale oma 21.05.2008. a määruses, kohtuasjas nr C-456/07, et kohtutäitur eraõigusliku isikuna ei tegutse avalik-õigusliku asutusena, kuna ta ei kuulu avaliku teenistuse organisatsiooni, vaid vaba elukutse esindajana tegutseb ta majanduslikult sõltumatult ja seetõttu ei ole tal õigust maksuvabastusele. Euroopa Kohtu (seitsmes koda) 21.05.2008 määrus kohtuasjas nr C-456/07, Karol Mihal versus Daňový úrad Košice, p 1. Arvutivõrgus: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=kohtut%25C3%25A4itur&docid=68704&pageIndex=0&doclang=et&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=205221#ctx1>. 08.03.2013.

paigas teostab iseseisvalt materiaalse või immateriaalse vara kasutamist (kestva tulu saamise eesmärgil), olenemata nimetatud tegevuse eesmärgist või tulemustest^{48, 49}.

Mõnevõrra täpsem määratlus tuleneb aga Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiivist nr 2005/36/EÜ kutsekvalifikatsioonide tunnustamise kohta, mis käsitleb vabakutselisena – isikut, kes on omandanud vastava kutsekvalifikatsiooni, osutab isiklikult, omal vastutusel ja tehniliselt sõltumatult kliendi huvides ja üldhuvides intellektuaalseid ja kontseptuaalseid teenuseid.⁵⁰ Kusjuures direktiiv ei täpsusta intellektuaalsete ja kontseptuaalsete teenuste sisu. Euroopa Parlament tegi ettepaneku Euroopa Komisjonile lisada artikkel 3 lõikele 1 (artikkel käsitleb direktiivis kasutatavaid mõisteid) mõiste „vabakutseline“, mida aga Komisjon sel hetkel heaks ei kiitnud.⁵¹

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee omaalgatusliku arvamuse kohaselt aitab vabade elukutsete struktuur oluliselt panustada kvaliteetsete avaliku hüvega seonduvate teenuste osutamisse, tagades sotsiaalhoolekandeteenused, kaitstes kodanikuõigusi ja suurendades majanduslikku õitsengut. Vabad elukutsed kuuluvad iga demokraatliku ühiskonna põhielementide hulka ja neil on suur potentsiaal suurendada tööhõivet ja sisemajanduse koguprodukti. Paljudes riikides on reguleeritud teatud elukutsete hinnad, mis võib kasuks olla tarbijakaitsele, kuid reguleeritud hinnad vajavad hoolikat põhjendust ja nad tuleb kujundada nii, et nad teenivad üldsuse, mitte kindla huvirühma huve.

„Vaba elukutse“ mõiste tulenes mõistest „*artes liberales*“, millega antiikajal tähistati ameteid nagu õpetaja, advokaat, ehitusmeister, arhitekt, insener ja arst. Kuid viidatud ametite kandmine oli vabade kodanike ja kõrgkihi privileeg. Alates 19. sajandist ei määratleta neid elukutseid enam teenuse osutaja „sünnipärase vabaduse“, vaid viljeldava tegevuse kaudu. Kuni 19. sajandini oli teatud vabadel elukutsetel tihe seos riigiga, mis takistas sõltumatut

⁴⁸ Kohtupraktikas on tuvastatud, et kui teatud kutsealadele on ametlikult määratud avaliku võimu eelisõigused, siis ei kohaldataks nende kutsealade suhtes Euroopa Nõukogu 17. mai 1977. a kuuenda direktiivi nr 77/388/EMÜ artikli 4 lõikes 5 sätestatud juhul, kui nad teostavad neid eelisõigusi sõltumatult, vabakutselises tegevuses ja kuulumata avaliku halduse korraldusse. Kohtujuristi D. R.-J. Colomer 07.07.2009 ettepanek kohtuasjas C-246/08, Euroopa Ühenduste Komisjon versus Soome Vabariik, p 66. Arvutivõrgus: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=72450&mode=req&pageIndex=2&dir=&occ=first&art=1&text=vabakutseline&doclang=ET&cid=201425#Footref41>. 08.03.2013.

⁴⁹ Euroopa Kohtu 06.09.2012 otsus kohtuasjas C-496/11, Portugal Telecom SGPS, SA versus Farenada Publica, p 4 (2). Arvutivõrgus: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62011CJ0496:ET:HTML#Footnote*. 08.03.2013.

⁵⁰ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 07.09.2005 direktiiv nr 2005/36/EÜ kutsekvalifikatsioonide tunnustamise kohta – ELT, L 255/22, 30.09.2005. Arvutivõrgus: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:255:0022:0142:ET:PDF>. 05.03.2013.

⁵¹ Nõukogu 21.12.2004 ühine seisukoht (EÜ) nr 10/2005 eesmärgiga võtta vastu Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2005/EÜ kutsekvalifikatsioonide tunnustamise kohta – ELT, 2005/C 58 E/01, 08.03.2005. Arvutivõrgus: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2005:058E:0001:0129:ET:PDF>. 05.03.2013.

tegevust. Liberalismist mõjutatuna kujunes 19. sajandil mitmetes Euroopa riikides välja käsitlevate elukutsete seisuslik iseteadvus ja sellega koos eraldiseisvad, riigist sõltumatud kutseorganisatsioonid. Praegune vabade elukutsete mõiste on pigem sotsioloogiline kirjeldus. Selle tunnusjooned on kvaliteetse ideelise, selge intellektuaalse iseloomuga ja kvaliteetsel (akadeemilisel) haridusel põhineva teenuse osutamine, teenuse seotus avaliku hüvega, erialaliselt ja majanduslikult sõltumatu tegutsemine, teenuse osutamine omal vastutusel ja ametialaselt sõltumatul viisil, erilise usaldusliku suhte olemasolu teenuse osutaja ja tellija vahel, maksimaalse kasumi teenimise eesmärgi teisejärgulisus tellija huvi ees optimaalse teenuse vastu ning täpsete ja rangete kutseõiguslike ja kutse-eetiliste eeskirjade järgimine. Mõistet vaba elukutse tõlgendatakse eri Euroopa Liidu liikmesriikides erinevalt. Mõnes riigis arvestatakse vabaks elukutseks vaid asjaomaste ametite tuumikut – nõustajad, advokaadid, audiitorid, raviga seotud ametid, jm. Teistes liikmesriikides loetakse vabaks elukutseks ka kunstiga seotud tegevusalad. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee hinnangul on Euroopa vaba kodanikuühiskonna elemendiks vabade elukutsete struktuur, kuid mõnes Euroopa Liidu liikmesriigis taolist mõistet üldse ei kasutata. Vabakutseliste struktuur ja sellega seotud ühiskondlikud probleemid ja lahendused eksisteerivad aga kogu Euroopa Liidu piires. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee on pidanud vajalikuks leida üleeuroopaline määratlus vabadele elukutsetele, mis peab hõlmama nende üldisi tunnuseid ja kategooriaid, kusjuures see määratlus ei tohi takistada uute vabade elukutsete tekkimist. Sellekohane eeskujuga võiks tuleneda vabade elukutsete Euroopa hartast.⁵²

Kui Euroopa Liidu õigusaktides on põgusalt sisustatud vabakutselise ametitegevuse mõistet, siis Eesti siseriikliku õigusega on olukord mõnevõrra kehvem. Mitte üheski Eestis kehtivas õigusaktis ei ole selgitatud sõna „vabakutselise“ mõistet, kuigi erinevates õigusaktides sellele viidatakse. Näiteks elektrooniline Tiigi Teataja annab otsingumootori vastuses sõnaühendiga „vaba elukutse“ seose 63. kehtiva õigusaktiga ning sõnaga „vabakutseline“ seose 577 kehtiva õigusaktiga⁵³. Nendest õigusaktidest ainult 2 sisaldavad aga otseselt sõnaühendit „vaba

⁵² Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee ühtse turu, tootmise ja tarbimise sektsiooni aramus teemal „Vabade elukutsete roll ja tulevik Euroopa kodanikuühiskonnas 2020. aastal“ (omaalgatuslik aramus), Brüssel, 11.03.2014. Raportöör: Arno Metzler. Punkt 1.1, 1.5, 2.1 - 2.4, 2.6, 2.7, 2.9. Arvutivõrgus:
http://www.google.ee/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=2&ved=0CC0QFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.toad.eesc.europa.eu%2FViewDoc.aspx%3Fdoc%3Dces%255Cint%255Cint687%255CET%255CEESC-2013-01748-00-00-AS-TRA_ET.doc%26docid%3D2974452&ei=zWBJU4vsIamk4gSa54GoAQ&usg=AFQjCNEIVqliC-vyCFSVIDzQq82yix3y4g. 12.04.2014.

⁵³ Viidatud otsingutulemused annavad aga vastuse „vabakutseline“ ja „vaba elukutse“ siiski laiemas mõttes, kui käesolevas töös vaatluse all on.

elukutse“ käesoleva uuringu mõttes. Käsitlevat mõiste on kajastatud ainult KTS-is ja Notariaadiseaduses (NotS). Mõiste avamiseks tuleb lisaks uurida selgitavaid kohtulahendeid, seaduseelnõude seletuskirju ja asjakohast erialakirjandust.

KTS-is kui ka NotS-is on käsitletud vaba elukutset erinevate tunnuste kaudu, kusjuures teiste vabakutseliste tegevust reguleerivad õigusaktid ise otseselt ei sisalda viidet vabakutselisuse mõistele. Seega viitab eeltoodu „vaba elukutse“ üheselt kasutatava mõiste sisu puudumisele ja mõneti õiguslikule ebaselgusele. KTS § 2 lg 1⁵⁴ kohaselt peab kohtutäitur avalik-õiguslikku ametit enda nimel ja vastutusel vaba elukutsena. NotS § 2 lg 3⁵⁵ sedastab, et notar peab oma ametit enda nimel ja vastutusel vaba elukutsena. Ta ei ole ettevõtja ega riigiametnik. Kuni 31.12.2013 kehtinud vandetõlgi seadus (VTS) § 9 lg 4 lause 3⁵⁶ sätestas samuti, et ametitegevusleping ei tohi kahjustada vandetõlgi kui avalik-õigusliku ameti kandja ja vaba elukutse esindaja sõltumatust ja erapooletust. Vandetõlgi institutsiooni eeskujuks oli alates 1938 aastast notariaadiseadus, mis reguleeris muuhulgas vandetõlgi kutsetegevust. Alates 01.01.2014 kehtima hakanud VTS mõistet „vaba elukutse“ enam ei sisalda, kuigi uus regulatsioon lähtub täielikult vandetõlgi kui vaba elukutse esindaja põhimõttest. Samuti kaotati uuest seadusest vandetõlgi avalik-õiguslik staatus, sest see ei sobivat kokku vandetõlgi institutsiooniga.⁵⁷

Seega võiks asuda seisukohale, et erinevate seaduste grammatilisel tõlgendamisel hõlmab vaba elukutse järgmisi olulisi karakteristikuid: avalik-õiguslik ametitegevus, enda nimel ja vastutusel tegutsemine, sõltumatus ja erapooletus. Nimetatud karakteristikuid tuleb arvestada siiski ametitegevuse läbiviimisel seadusandja poolt määratud raamides – ametitegevust reguleerivate õigusaktide piires.

Paraku ei too ka ajalooline tõlgendamine täielikku selgust Eestis kehtiva vabakutselise mõiste selgitamisse. Riigikogu 06.12.2000. a IV istungjärgu stenogrammi kohaselt tuli mõiste „vaba elukutse“ Eesti seadusandlusesse läbi notari ametitegevuse (nimelt on peetud notari ametit vabade elukutsete hulka kuuluvaks alates keskajast) ning sealt kaudu edasi läks mõiste kohtutäituri ja vandetõlgi tegevust reguleerivatesse õigusaktidesse. Tiit Toomsalu jätkas istungjärgul, et Mandri-Euroopa üldkäibiva arusaama kohaselt on vabade elukutsete esindajad kõrgendatud kvalifikatsiooninõuetele vastavad isikud, mistõttu ka mõiste Euroopa mõttes pigem üldkäibiv arusaam, mitte aga õiguslik mõiste. Samuti heitis mainitud kõneleja

⁵⁴ RT I 2009, 68, 463; RT I, 31.12.2012, 18.

⁵⁵ RT I 2000, 104, 684; RT I, 30.12.2010, 8.

⁵⁶ RT I 2001, 16, 70; RT I, 21.03.2011, 12.

⁵⁷ Vandetõlgi seaduse eelnõu seletuskiri, seaduse eelnõu 460 SE, algatatud 09.09.2013, lk 2. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnu&eid=2ba328fc-a7b3-4568-b4b9-2868bb7b9f13&>. 15.03.2014.

riigikogule ette vaatluse all oleva sõnapaari kasutamist seadusandluses, ilma et oleks määratletud - mis see on.⁵⁸ Riigikogu komisjon pidas aga kohaseks võtta kasutusele termin „vaba elukutse kandja“ ning selgitas, et see tähendab midagi enam kui lihtsalt füüsilisest isikust ettevõtjat Maksuametile esitatud dokumentide tähenduses, kes peab ametit enda nimelt.⁵⁹

Kohtutäituri seaduse eelnõu arutamise raames tõstatati Riigikogu õiguskomisjoni istungil samuti küsimus, et miks notari ja kohtutäituri amet on vaba elukutse. Priit Kama sõnul olevat termini kasutamine pigem kokkuleppeline, vabakutseline isik ei ole avalikus teenistuses, kuid täidab sellelaadseid funktsioone.⁶⁰

Erialakirjanduses on aga asutud seisukohale, et: „Vabasid elukutseid iseloomustab eelkõige avalike ülesannete täitmise kohustus, mistõttu ei ole vaba elukutset omavate isikute näol tegemist tavapäraste ettevõtjatega. Vaba elukutse esindajad (nt advokaadid, arstid, maksunõustajad) osutavad isiklikult ja usaldusväärsetl kõrgekvaliteedilisi teenuseid, mis on oluliseks abiks nii põhiseaduslike kui ka teiste ühiskondliku elu väärtuste teostamisel“.⁶¹ Samuti peetakse kohustust käituda väärilt ka väljaspool ametitegevust - vaba elukutse esindajate tunnuseks.⁶²

Seega ei ole Eestis käibel ühtset määratlust „vabale elukutsele“. Kuivõrd sisuliselt taoline ebaselgus mõiste kasutamise osas⁶³ ametikandjate õigusliku positsiooni ei mõjuta, ei ole ilmselt ka hädavajalik sõnapaari sisu täpsem määratlemine. Kuid nagu eespool viidatud, siis on Euroopa Liit suundumas vastupidises suunas vaba elukutse sisu täpse ja üleeuroopalise mõiste määratlemiseks. Hea õigusloome ja normitehnika eeskirja kohaselt määratletakse ühest või mitmest sõnast koosnev termini tähendus õigusselguse eesmärgil, kui: 1) tegemist reguleeritava valdkonna või õigusinstituudi termineid sisaldava üldaktiga ja terminil on selle seisukohalt oluline õiguslik tähendus; 2) terminit kasutatakse tavalisest või õigusaktides seni

⁵⁸ Avaldaja seisukoht oli ajendatud pigem soovist jätta notar avalik-õigusliku ameti kandjaks, mitte aga: „Enam või vähem kahtlusväärseks avaliku või vaba elukutse kandjaks“ ning pidas mõiste kasutusele võtmist pigem riigivõimu erastamisprotsessi raames sobivaks moeterminiks.

⁵⁹ IX Riigikogu stenogramm, IV istungjärk. Notariaadiseaduse eelnõu (498 SE) teine lugemine, 06.12.2000. Arvutivõrgus:

<http://www.riigikogu.ee/index.php?op=steno&stcommand=steno&date=976100400&pkpkaua=1&op2=print&paevakord=2000007259#pk2000007259>. 08.03.2013.

⁶⁰ Riigikogu õiguskomisjoni istungi protokoll nr. 75, seaduse eelnõu 564 SE, 7.11.2000. Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=003674237. 26.04.2013.

⁶¹ E.Andresen. Asutamisvabadus Euroopa Ühenduse õiguses: kohaldatavus ladina notariaadile. - *Juridica*, nr 7, 1999, lk 340.

⁶² E.Andresen. Riiklik järelevalve notari üle. - *Juridica*, nr 4, 2001, lk 222.

⁶³ Kui seadusandja on jätnud mõne õigusliku mõiste ebamääraseks või ebatäpseks, tekib õiguskorda väärtuslünk. R.Narits. Õiguse entsüklopeedia. Juura, 2004, lk 162.

sätestatust erinevas tähenduses; 3) terminit on võimalik mitmeti tõlgendada või on sellel mitu tähendust; 4) termin ei ole eesti keeles üldlevinud.⁶⁴ KTS-i ja NotS-i näol on tegemist konkreetset ametitegevust reguleerivate õigusaktidega, kusjuures eeltoodud õigusaktid ise ei sätesta käsitletavast mõistest tulenevaid õiguslikke tagajärgi. Ka muud õigusaktid ei näe ette otseselt vabakutselisusest tulenevaid õiguslike tagajärgi⁶⁵, vaid õiguslikku tähendust omavate asjaolude juures viidatakse konkreetsele ametinimetusele (seda näiteks Tulumaksuseaduses, Käibemaksuseaduses, Sotsiaalmaksuseaduses, Maksukorralduse seaduses, Karistusseadustikus, jne). Seega võiks asuda seisukohale, et mõiste „vaba elukutse“ on Eestis pigem üldkäibiv arusaam, mitte õiguslik mõiste, mis omaks seadusandluses õiguslikku tähendust.

Kokkuvõtlikult võib aga avalik-õiguslikku vaba elukutset sisustada järgmiselt: usaldusväärne avalik-õigusliku kutsekvalifikatsiooniga ametitegevus enda nimel väärikalt ja erapooletult, sealjuures tehniliselt ning materiaalselt sõltumatult. Üldistatuna iseloomustab vabakutselisus seega üldkäibiva arusaamana ametikandjale seatud õiguslike ootusi ja tehnilisi nõudmisi ametitegevuse läbiviimisel. Eeltoodud vabakutselistele iseloomulikke tunnuseid on käsitletud ennekõike kohtutäituri ja notari töötegevuse raames, kuid on üldistatavalt kohaldatavad kõikidele käesolevas uuringus käsitletud avalik-õiguslikele vabakutselistele ametikandjatele.

1.2. Avalik-õiguslike vabade elukutsete õiguslikud vormid Eestis

Notar, vandetõlk, audiitor, kohtutäitur, patendivolinik, pankrotihaldur ja advokaat on võetud vaatluse alla käesolevas uuringus asjaolul, et tegemist on avalik-õiguslike vabade elukutsete esindajatega, kes omavad teatud ühiseid tunnuseid ning on seetõttu mingis mõttes võrreldavad (lisa 2). Alates 01.01.2014 ei peeta vandetõlki avalik-õiguslikuks kutseks, sest vandetõlki ei peeta niivõrd enam haldusorganiks, kes täidab riigi poolt delegeeritud haldusülesannet, kui võrd vaba elukutse esindajaks, kes osutab teenust. Seeõttu reguleerib seadus kutset vaid nii palju, kui see on vajalik tulenevalt avalikust huvist dokumentide tõlkimise teenuse osutamise kvaliteedi ja usaldusvääruse vastu. Kuigi vandetõlk ei kuulu enam seadusandluse kohaselt avalik-õiguslike ametikandjate hulka, on ta siiski oma tunnete poolest võrreldav käesolevas töös vaatluse all olevate vabakutselistele ametikandjatega.

⁶⁴ Hea õigusloome ja normitehnika eeskiri § 18 lg 1. 22.12.2011 nr 180; RT I, 29.12.2011, 228.

⁶⁵ Seni olen kohanud avalik-õiguslike vabakutselistele mõiste kasutamist pigem seletuskirjades ja muudes mitte-õiguslikult siduvates aktides. Näiteks on viidatud mõistele Majandustegevuse seadustiku üldosa seadust tutvustavas materjalis, kusjuures 01.01.2014. a jõustavas seaduses vabakutselise mõistet ei käsitleta. Arvutivõrgus: http://www.just.ee/seminarid/mts_1_ja_2%20_ptk.pdf. 27.04.2013.

Käesolevas töös vaatluse all olevate vabade elukutsete näol on tegemist juriidilise ametiteenuste osutajatega, kelle tegevus on reguleeritud otseselt seaduse alusel ning kõik juriidilise teenuse osutajad on läbinud vastava valdkonna kutseala eksami, mistõttu on tegemist spetsialiseerunud ameti- ja kutsetegevusega. Kuigi peaaegu kõiki neid ametid ühendab avalik-õiguslik vaba elukutse, on seadusandja ometi erinevalt reguleerinud nende ettevõtlusvorme.

Notarit käsitatakse raamatupidamise ja maksustamise alal füüsilisest isikust ettevõtjana, kes on nii raamatupidamis- ja käibemaksukohustuslane. Ühist bürood pidavatel notaritel võib olla ühine raamatupidamine (NotS § 13 lg 1 ja 2).⁶⁶ Notarite kohtlemine maksustamise mõttes füüsilisest isikust ettevõtjana on tulenenud asjaolust, et notari ametit on peetud ülesannetelt ja tegevuse laadilt sarnaseks füüsilisest isikust ettevõtjaga (ta saab seaduse alusel tasu, ta maksab ära maksud, ta on ise tööandja nendele inimestele, kes tema büroos töötavad). Notariaadiseaduses peeti vajalikuks sätestada mõte „notar ei ole ettevõtja“⁶⁷, et notar ei hakkas nõudma, et tema suhtes kohaldataks füüsilisest isikust ettevõtja kohta käivaid sätteid, mis ei tulene notariaadiseadusest.⁶⁸ Riigikohtu halduskolleegium on täpsustanud, et Notariaadiseadusest tulenev lause "notar ei ole ettevõtja" tähendab, et notar ei ole ettevõtja ÄS-i mõttes. Notari poolt teenuse osutamine on aga majandustegevus KMS-i mõttes, mida kinnitab asjaolu, et notari tasu sissenõudmiseks esitatakse arve, kus on märgitud lisanduv käibemaksusumma. Notari käibemaksukohustus ei tulene seega Notari tasu seadusest, vaid KMS-ist.⁶⁹

Notari amet võeti eeskujuks ka kohtutäituri institutsiooni loomisel, samuti vandetõlgi ameti kujundamisel.⁷⁰ Kohtutäiturite ja notarite maksustamisvorm võeti omakord eeskujuks vabakutseliste loovisiku tulude maksustamisel ja sotsiaalmaksuga maksmisel.⁷¹

⁶⁶ RT I, 30.12.2010, 8.

⁶⁷ NotS § 2 lg 3 kohaselt.

⁶⁸ Notariaadiseaduse ja erastamiseaduse muutmise ja täiendamise seaduse eelnõu (725 SE) teine lugemine. VII istungjärk, VIII Riigikogu stenogramm. 11.03.1998. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?op=steno&stcommand=stenogramm&date=889617600#pk1900004873>. 05.04.2013.

⁶⁹ RKHKm 22.06.1999, 3-3-1-29-99. RT III 1999, 22, 209.

⁷⁰ E.Andresen. Riigivastutus ilma riigi vastutusega: notari, kohtutäituri ja vandetõlgi isiklik ametivastutus Euroopa õiguse ja riigiõiguse vaatepunktist. - Juridica, 2006, nr 9, lk 603-604.

⁷¹ Kohtutäiturite ja notarite maksustamisvorm võeti omakord eeskujuks vabakutseliste loovisiku tulude maksustamisel ja sotsiaalmaksu maksmisel. Loovisikute ja loomeliitide seaduse eelnõu (412 SE) esimene lugemine. IV istungjärk. X Riigikogu stenogramm. 22.09.2004. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/index.php?op=steno&stcommand=stenogramm&date=1095847200&pkpkaua=1&op2=print&paevakord=2000011215>. 05.05.2013.

Kohtutäiturit käsitatakse, sarnaselt notariga, raamatupidamise alal füüsilisest isikust ettevõtjana. Ühist bürood pidavatel kohtutäituritel võib olla ühine raamatupidamine (KTS § 4 lg 5).⁷² Nagu viidatud, sai kohtutäiturist maksuobjektina füüsilisest isikust ettevõtja notari eeskujul.⁷³

Alates 01.01.2014 kehtima hakanud VTS-ist on täielikult ära kaotatud vandetõlgi tegutsemisvormi reguleerivad sätted. Kuid sinnamaani oli alates 1938. aastast vandetõlgi institutsiooni eeskujuks samuti notariaadiseadus, mis reguleeris muuhulgas vandetõlgi kutsetegevust. VTS eelnõu seletuskirja kohaselt - vandetõlgi büroo kuulumise korral äriühingule, on vandetõlgil võimalik tegutseda lepingulise suhte alusel, nt töölepingu, töövõtulepingu või käsunduslepingu alusel, samuti võimalik tegutseda äriühingu kaudu või FIE-na. Kuna praktikas tegutseb enamus vandetõlkidest äriühingu kaudu⁷⁴, peeti vandetõlkide puhul vajalikuks viia vandetõlkide tegutsemisvormi puudutav regulatsioon kooskõlla tegelike vajadustega. Vandetõlgi tegutsemisvormi suhtes kaotati seadusandluses ebamõistlikud piirangud (vandetõlgi maksustamine ja raamatupidamislikult kohtlemine füüsilisest isikust ettevõtjana), võimaldamaks neil teiste ettevõtjate kõrval valida sobivaim tegutsemisvorm. Paindlikuma regulatsiooni eesmärgiks oli võimaldada vandetõlgile kõige sobivamat tegutsemisvormi dokumendi tõlkimise teenuse osutamiseks, samuti mitte piirata vandetõlgi tööst huvitatud isikute võimalusi või huvi asuda tegutsema vandetõlgina ning aidata kaasa vandetõlgi paremale toimetulekule. Vastavalt valitud tegutsemisvormile kohalduvad kutsetegevusele ka ettevõtlust ja maksustamist puudutavad sätted. Samuti on leitud, et äriühingu või muu eraõigusliku juriidilise isiku kaudu või lepingu alusel sõlmitud tegutsemine ei ohusta kutsetegevuse erapooletust või usaldusväarsust ning sobiva raamatupidamis- ja maksustamisvormi valik ei mõjuta kutseteenuse pakkumist.⁷⁵

Vandeaudiitor osutab vandeaudiitori kutseteenust audiitorettevõtja kaudu. Vandeaudiitori poolt vandeaudiitori kutseteenuse osutamine on audiitorettevõtja ettevõtlus. Audiitorettevõtja on vandeaudiitorite ühing või füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsev vandeaudiitor. Vandeaudiitorite ühing on äriühing, mille üheks tegevusalaks on vandeaudiitori kutseteenuse

⁷² RT I, 31.12.2012, 18.

⁷³ Riigikogu õiguskomisjoni istungi protokoll nr. 75, seaduse eelnõu 564 SE, 7.11.2000. a. Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=003674237. 05.04.2013.

⁷⁴ Vandetõlkide koja kodulehel avaldatud andmete kohaselt moodustab suurima osakaalu äriühingu tegutsemisvormist lähtudes – osäühingu vorm. Vandetõlkide koda. Arvutivõrgus: <http://www.vandetolgid.ee/#Liikmed>. 10.03.2013.

⁷⁵ Vandetõlgi seaduse eelnõu seletuskiri, seaduse eelnõu 460 SE, algatatud 09.09.2013. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=2ba328fc-a7b3-4568-b4b9-2868bb7b9f13&>. 15.03.2014.

osutamine. Lisaks näeb seadusandlus ette tegutsemist vandeaudiitorite võrgustiku kaudu, see on struktuur, millesse kuuluvate vandeaudiitorite või audiitorühingute eesmärk on koostöö ja kasumi või kulude jagamine või millesse kuulujatel on ühised omanikud, kontroll- või juhtorganid, ühine kvaliteedikontroll, äristrateegia, kaubamärk või ühised kutsealased ressursid (Audiitortegevuse seadus - AudS § 7 ja 8).⁷⁶ Vandeaudiitorite ühing on äriühing, mille peamiseks ja püsivaks majandustegevuseks on oma nimel kutseteenuse osutamine. Vandeaudiitorid on koondunult audiitorühingusse, mille peab oma nimel kutseteenuse osutamiseks olema kehtiv tegevusluba. Tegevusloaga vandeaudiitori kohta sätestatud rakendatakse audiitorühingule ning ühingut seaduse alusel esindama õigustatud isikule (nt juhatuse liikmele).⁷⁷ Seega võib vandetõlk läbi viia oma kutsetegevust läbi äriühingu⁷⁸ või FIE ettevõtlusvormi.

Patendivolinik võib tegutseda nii füüsilisest isikust ettevõtjana, patendivoliniku äriühingu⁷⁹ kaudu või, patendivoliniku kutset omades, teise isikuga sõlmitud töölepingu alusel (PatVS § 8 lg 1).⁸⁰ Seega on patendivolinikule antud võimalus tegutseda küllaltki mitmekülgetel viisidel. Valdavaks äriühingu ettevõtlusvormiks patendivolinike poolt on osaühing.⁸¹

Pankrotihaldur tegutseb FIE-na⁸² või läbi äriühingu (Pankrotiseadus - PankrS § 65 lg 1).⁸³ Advokaat osutab õigusteenust advokaadibüroo⁸⁴ kaudu. Advokaadi poolt õigusteenuse osutamine on advokaadibüroo pidaja ettevõtlus. Advokaadibüroo pidaja on advokaadiühing

⁷⁶ RT I, 18.12.2012, 10.

⁷⁷ Vabariigi Valitsuse seaduse, avaliku teenistuse seaduse, riigiteenistujate ametinimetuste ja palgaastmestiku seaduse ning audiitortegevuse seaduse muutmise seadus 109 SE II-1. Algatatud 12.10.2011. Seletuskiri audiitortegevuse seaduse eelnõu juurde. Paragrahv 7. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems2&emshelp=true&eid=1416450&u=20140413212350>. 13.04.2014.

⁷⁸ Vandeaudiitorite hulgas on eelistatavaks tegutsemine läbi audiitorühingu, kusjuures eelistatavaks ettevõtlusvormiks on osaühing. Audiitortegevuse register. Arvutivõrgus: <https://www.auditortegevus.ee/lr1/web/guest/valisaudit/register>. 10.03.2013.

⁷⁹ Patendivoliniku seadus (PatVS) § 9 lg 3 kohaselt sõlmitakse täisühingu või usaldusühinguna tegutseva patendivoliniku äriühingu ühinguleping kirjalikult ja see lisatakse ühingu äriregistrisse kandmise avaldusele. RT I, 28.12.2011, 14.

⁸⁰ RT I, 28.12.2011, 14.

⁸¹ Patendivolinike register. Arvutivõrgus: http://www.epa.ee/default.asp?wa_id=427. 10.03.2013.

⁸² Kuna pankrotiseadus sõnaselgelt ei ütle, et haldur võib olla FIE, siis plaanitakse pankrotiseadusesse sisse kirjutada, et haldur tegutseks üksnes büroo kaudu või FIE-na. Eesti Kohtunike Ühing. Kohtute seaduse ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõule 570SE esitatud muudatusettepanekutest seoses pankrotihaldurite tasude maksustamisega. 17.04.2014. Arvutivõrgus: http://www.ekou.ee/doc/2014-03-17_EKoY-halduritasud.pdf. 29.04.2014.

⁸³ RT I, 21.12.2012, 14.

⁸⁴ Advokatuuriseadus (AdvS) § 49 lg 6 sätestab otsesõnu keelu advokaadibüroos tegutsemise muul viisil kui advokaadiühingu või välismaa advokaadiühingu filiaali kaudu. RT I, 21.12.2012, 4.

või füüsilisest isikust ettevõtjana⁸⁵ tegutsev vandeadvokaat, kusjuures advokaadibüroo pidaja ja advokaadi suhted määratakse lepinguga. Äriühing või füüsilisest isikust ettevõtja võib pidada üht või mitut advokaadibürood (AdvS § 49).⁸⁶

Eeltoodust nähtub, et õiguslikult on küllaltki erinevalt reguleeritud vabakutseliste ettevõtlusvormid Eestis. Nii vandetõlk, pankrotihaldur, audiitor, patendivolnik, kui ka advokaat on õigustatud seaduse alusel läbi viima ameti- ja kutsetegevust nii füüsilisest isikust ettevõtjana, kui ka äriühingu kaudu. Lisaks eeltoodule on patendivolnikul võimalus töötada ka eraisikuna töölepingu alusel. Ainult kohtutäituri ja notari suhtes kohaldub kohustusliku ettevõtlusvormina tegutsemine läbi füüsilisest isikust ettevõtjana. Seega on notari ja kohtutäituri suhtes kehtestatud kõige kitsamad piirangud ettevõtlusvormi osas, võrreldes teiste avalik-õiguslike vabakutseliste ametikandjatega.

1.2.1. Kohtutäiturile kohaldatav õiguslik vorm Eestis

Nagu eelpool viidatud on kohtutäiturile kohaldatav ettevõtlusvorm Eestis füüsilise isiku ettevõtlus, kuid seda mitte Äriseadustiku mõttes. FIE-ks olemine tähendab õiguslikult asjaolu, et kohtutäiturit koheldaks samamoodi, kui füüsilisest isikust ettevõtjat ning tal on samad õigused.⁸⁷ Kuni 01.01.2010. a kehtinud KTS täpsustas, et kuigi täituri ametitegevuse maksustamisel kohaldatakse füüsilisest isikust ettevõtja kohta kehtivaid sätteid, ei ole kohtutäitur ettevõtja ega riigiametnik (KTS § 2 lg 2).⁸⁸

Äriseadustiku (ÄS) mõttes on ettevõtja iga füüsiline isik, kes pakub oma nimel tasu eest kaupu või teenuseid ning kaupade müük või teenuste osutamine on talle püsivaks tegevuseks, ning seaduses sätestatud äriühing (ÄS § 1).⁸⁹ Füüsilisest isikust ettevõtjaks võib olla iga füüsiline isik, kes peab enne tegevuse alustamist esitama avalduse enda kandmiseks äriregistrisse (ÄS § 3 lg 1 ja 2).⁹⁰

⁸⁵ AdvS § 49 lg 4 sedastab, et füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsevad vandeadvokaadid võivad advokaadibüroo pidamiseks sõlmida seltsingulepingu. RT I, 21.12.2012, 4.

⁸⁶ RT I, 21.12.2012, 4.

⁸⁷ Riigikogu õiguskomisjoni istungi protokoll nr 75, seaduse eelnõu 564 SE, 7.11.2000. Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=003674237. 24.04.2013.

⁸⁸ RT I 2008, 59, 330.

⁸⁹ RT I 1995, 26, 355; RT I, 18.12.2012, 8.

⁹⁰ RT I, 18.12.2012, 8.

Kohtutäitur, kui ennast ise ülal pidav avalik-õiguslik amet, on üks võimalus vastava haridusega spetsialistidel teenida ja toimetada ühiskonnas.⁹¹ Riivehalduse mõttes kujutab kohtutäituri ametitegevus läänimist, kui avaliku ülesande delegeerimine eraisikule, millega koos antakse üle ka volitused, mis võimaldavad avalik-õiguslikult piirata põhiõigusi. Funktsionaalses mõttes muutub kohtutäitur seetõttu haldusorganiks.⁹²

Tulumaksuseaduse⁹³ (TuMS) § 14 lg 2 mõttes on ettevõtlus isiku iseseisev majandus- või kutsetegevus (sh kohtutäituri, notari, vandetõlgi kutsetegevus ja vabakutselise loovisiku loometegevus), mille eesmärgiks on tulu saamine kauba tootmisest, müümisest või vahendamisest, teenuse osutamisest või muust tegevusest, kaasa arvatud loominguine või teaduslik tegevus.

Kui kohtutäitur on kantud füüsilisest isikut ettevõtjana Äriregistrisse, siis laieneb talle ka TuMS-is sätestatu FIE tegevuse kohta (TuMS⁹⁴ § 14 lg 6).

Kohtutäituri ametitegevuse vormimisel on suuresti võetud eeskuju notaritelt. Ka ettevõtlusvormi valik on tulnud notarite regulatsioonist.⁹⁵ Kui täna püsivad praktikute hulgas senise kohtutäituri ettevõtlusvormi otstarbekuse suhtes kahtlused, siis alles 2009ndal aastal KTS-i eelnõu arutamise raames ei peetud vajalikuks kohtutäituri maksustamise režiimi muuta.⁹⁶

1.3. Kohtutäiturite õiguslik staatus Euroopa Liidu liikmesriikides

19. saj kodifikatsioonide ajastul arenes Euroopas loomuliku kohtumenetluse järjepidevusena kohtuvõimu eraldamatus sundvõimust, mistõttu oli ka täitemenetlus enamasti usaldatud kohtuvõimu kätte. Ida- Euroopas domineerib valdavalt kohtulik menetlus, mitte aga

⁹¹ XI Riigikogu stenogramm II istungjärgust 12.09.2007, p nr 6. Karistus looma suhtes lubamatu teo toimepanemise eest. Stenogramm. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?op=steno&stcommand=steno&date=1189591500>. 24.04.2013.

⁹² H.Kalmo jt. § 3 kumm 2.1.3. -Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, 2012.

⁹³ RT I 1999, 101, 903; RT I, 20.03.2013, 26.

⁹⁴ RT I, 20.03.2013, 26.

⁹⁵ Riigikogu õiguskomisjoni istungi protokoll nr. 75, seaduse eelnõu 564 SE, 7.11.2000. a. Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?op=emspain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=003674237. 26.04.2013.

⁹⁶ Kohtutäituri seaduse eelnõu seletuskiri, seaduse eelnõu 462 SE III, 06.04.2009, lk 2. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems2&emshelp=true&eid=594370&u=20130225121051>. 24.03.2013.

haldusõiguslik riigimenetlus.⁹⁷ Peale 1806. a Prantsuse Tsiviilprotsessi koodeksi avaldamist, nõrgenes ka kohtuvõimu ja sunnivõimu ühildumine Kontinentaal-Euroopas. Koodeks sisaldas detailseid täitemenetluse regulatsioone, mis tekitas vaieldavaid seisukohti regulatsioonide kohtulikest ja haldusõiguslikest iseloomust. Teised Euroopa süsteemid võnkusid täitemenetluse seisukohalt kohtuliku ja haldusõigusliku kategooria vahel. Seega eksisteerib tänapäeva Euroopas mitmekesiseid täitemenetluse süsteeme varieerudes haldusmenetluslikust kontseptsioonist puhta kohtumenetlusliku meetoditeni. Paljud kalduvad ka süsteemide keskteele, usaldades täitemenetluse ametnikele, kes ei täida küll kohtulikke funktsioone, kuid ei kuulu täielikult ka avaliku haldussüsteemi alla.⁹⁸ Euroopa kontekstis oli suureks eeskujuks Saksamaa - kui kohtutäituri funktsiooni täitmine riigiparaadi haldusalas ning Prantsusmaa - kui kohtutäituri funktsiooni täitmine vabakutselise avaliku võimu teostajana.⁹⁹

Autoriteetide koopereerumist võib siiski pidada suuremal või vähemal määral formaalsuseks, kuid sundtäitmine ise ei erine kaalukalt erinevate süsteemide vahel. Hoolimata kohtutäituri vormist erinevates õigussüsteemides, esinevad siiski kolm ühist resultaati: sundtäitmisel on juriidiline või haldusõiguslik iseloom, esineb tõkestav või kontrolliv kohtu funktsioon ja ametitegevust viib läbi avalik- või eraõiguslik kohtutäitur.¹⁰⁰

Töös on võetud vaatluse alla Euroopa Liikmeriikides kehtestatud kohtutäituri õiguslik staatus (kui organisatsiooniline paigutus riigisüsteemis), saamaks selles osas täpsemat ülevaadet Euroopa Liidu kontekstis.

Euroopas tegutsevate kohtutäiturite õiguslikku staatust on jagatud erinevalt. Dominantsete tunnusoonte tõttu on diferentseeritud täitemenetluse süsteeme kolmeks – kohtu süsteemiga täitemenetlus, riigi haldusalasse kuuluv täitemenetlus ning eratäituritega täitemenetlus. Kohtu süsteemiga täitemenetluses on suur vastutusala kohtunike käes, kelle pädevusse on antud erinevate funktsioonide täitmine menetlusprotsessis. Riigi haldusalasse kuuluva täitemenetluse korral lasub põhiline vastutus ühel või mitmel täidesaatval üksusel. Seda süsteemi iseloomustab hierarhilisus ja mõnedel juhtudel tsentraliseeritus organisatsioonis. Järelevalve funktsioon on kas mõne ministri või riikliku üksuse või institutsiooni käes.

⁹⁷ K.D. Kerameus. Enforcement Proceeding. - Mohr Siebeck. International Encyclopedia of Comparative Law. Civil Procedure. 2002, volume XVI, chapter 10, lk 8.

⁹⁸ K.D. Kerameus. Enforcement Proceeding. - Mohr Siebeck. International Encyclopedia of Comparative Law. Civil Procedure. 2002, volume XVI, chapter 10, lk 9.

⁹⁹ J.Ots. Tsiviiltäitemenetluse ja kohtutäituri institutsiooni areng pärast Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamist: magistritöö, Tartu Ülikool, 2002, lk 15 ja 16.

¹⁰⁰ Samas, lk 8.

Täitev ametnikud kuuluvad sellise süsteemi korral riigiametnike hulka, kellel on kindlaksmääratud sissetulek ning ametnikule võib kohaldud distsiplinaarvastutus, võimalik ka koos varalise vastustusega oma ametitegevuse eest. Eratäituritega täitemenetluses viivad menetlust läbi eraõiguslikud professionaalid (seda isegi eraettevõtjatena), kellel on otsene finantshuvi oma tegevuse edukuse suhtes. Nad on üldjuhul iseseisvad ja autonoomsed, kes täidavad väga erinevaid täitedokumente. Muude nõudmiste hulgas peab täitur vastama kõrgele haridustaseme nõudele ning läbima ametisse määramise protsessi.¹⁰¹ Vabakutseliste eratäiturite süsteemi eeliseks peetakse kiiret ja efektiivset menetlusprotsessi, samuti väikest mõju riigi eelarvele ning kvaliteetset teenust. Käsitleva süsteemi miinuseks on peetud suurt rahalist koormust võlgniku jaoks, süsteemi keerulist muutmisprotsessi ja sekkumisvõimalust valitud protsessidesse.¹⁰² Vabakutseliste täiturite süsteem toob kaudselt tulu ettevõtluse maksustamise ja töötuse seisukohalt erasektorisse.¹⁰³

Burkhard Hess liigitab aga Euroopa täitesüsteemid neljaks: 1) kohtutäituritele orienteeritud süsteemid, kus täiturid on kõrgkvalifikatsiooniga spetsialistid väljaspool kohtusüsteemi ja majanduslikult iseseisvad (Prantsusmaa, Belgia, Slovakkia, Beneluxi riigid ja Šotimaa); 2) kohtule orienteeritud süsteemid, kus täitmine on kohtu pädevuses (Taani, Hispaania, Austria); 3) segasüsteemid, kus täitmine toimub nii iseseisvate täiturite kui ka kohtu poolt (Inglismaa ja Saksamaa); 4) administratiivsed süsteemis, kus sundtäitmist korraldab administratiivorgan väljaspool kohut (Soome, Rootsi).¹⁰⁴

Käesoleva töö autor jagab Euroopa kohtutäiturid kolme rühma nende õigusliku staatuse kohaselt, sõltuvalt ametitegevuse iseseisvuse astmest ja kuuluvusest vaba elukutse hulka või kohtu haldusalasse. Eeltoodu alusel jagab autor Euroopa Liikmesriigis tegutsevad kohtutäiturid järgmistesse rühmadesse: vabakutselised kohtutäiturid, riigiametnikest

¹⁰¹ A.Uzelac. The role played by bailiffs in the proper and efficient functioning of the judicial system – an overview with special consideration of the issues faced by countries in transition. Ettekanne seminaril: The role, organization, status and training of bailiffs. 19-20.09.2002, Varna, Bulgaria, lk 8. Arvutivõrgus: http://alanuzelac.from.hr/pubs/B18Varna-Bailiffs_eng.pdf. 13.04.2014.

¹⁰² A.Uzelac. The role played by bailiffs in the proper and efficient functioning of the judicial system – an overview with special consideration of the issues faced by countries in transition. Ettekanne seminaril: The role, organization, status and training of bailiffs. 19-20.09.2002, Varna, Bulgaria, lk 10. Arvutivõrgus: http://alanuzelac.from.hr/pubs/B18Varna-Bailiffs_eng.pdf. 13.04.2014.

¹⁰³ Samas, lk 11.

¹⁰⁴ B.Hess. Study no. JAI/A3/2002/02 on making more efficient the enforcement of judicial decisions within the European Union: Transparency of Debtor's Assets. Attachment of Bank Accounts. Provisional Enforcement and Protective Measures. 18.02.2004, lk 8. Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/enforcement_judicial_decisions_180204_en.pdf. 14.03.2014.

kohtutäiturid ja segasüsteem. Segasüsteemi kuuluvad riigid, kus kohtutäitur on riigiametnik, kuid ametipidamisel esinevad ka vabakutselise ametikandja olulisi tunnuseid või riiklik õiguslik süsteem näeb ise ette paralleelselt eksisteerivate erineva iseloomuga kohtutäiturite süsteeme.

Vabakutselised kohtutäiturid on järgmistes liikmeriikides: Eesti, Prantsusmaa¹⁰⁵, Belgia¹⁰⁶, Ungari¹⁰⁷, Läti¹⁰⁸, Leedu¹⁰⁹, Holland¹¹⁰, Slovakkia¹¹¹, Sloveenia¹¹², Luksemburg¹¹³.

Riigiametnikest kohtutäiturid tegutsevad Rootsis¹¹⁴, Soomes¹¹⁵, Taanis, Kreekas¹¹⁶, Iirimaa¹¹⁷, Poolas¹¹⁸, Portugalis¹¹⁹, Rumeenias, Maltas¹²⁰, Hispaania¹²¹, Itaalia¹²² ja Austria¹²³.

¹⁰⁵ International Union of Judicial Officers. Information. Europe. France. Arvutivõrgus: <http://www.uhj.com/en/ressources/10148/54/france-en.pdf>. 13.04.2014.

¹⁰⁶ International Union of Judicial Officers. Information. Europe. Belgium. Arvutivõrgus: <http://www.uhj.com/en/ressources/10148/66/belgique-en.pdf>. 13.04.2014.

¹⁰⁷ International Union of Judicial Officers. Information. Europe. Hungary. Arvutivõrgus: <http://www.uhj.com/en/ressources/10148/50/hongrie-en.pdf>. 13.04.2014.

¹⁰⁸ European e-Justice. Juristid - Latvia. Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_prof/legal_prof_lat_et.htm#4. 13.04.2014.

¹⁰⁹ International Union of Judicial Officers. Information. Europe. Lithuania. Arvutivõrgus: <http://www.uhj.com/en/ressources/10148/90/lituanie-en.pdf>. 13.04.2014.

¹¹⁰ International Union of Judicial Officers. Information. Europe. The Netherlands. Arvutivõrgus: <http://www.uhj.com/en/ressources/10148/86/pays-bas-en.pdf>. 13.04.2014.

¹¹¹ International Union of Judicial Officers. Information. Europe. Slovakia. Arvutivõrgus: <http://www.uhj.com/en/ressources/10148/78/slovaquie-en.pdf>. 13.04.2014.

¹¹² International Union of Judicial Officers. Information. Europe. Slovenia. Arvutivõrgus: <http://www.uhj.com/en/ressources/10148/76/slovenie-en.pdf>. 13.04.2014.

¹¹³ International Union of Judicial Officers. Information. Europe. Luxembourg. Arvutivõrgus: <http://www.uhj.com/en/ressources/10148/88/luxembourg-en.pdf>. 13.04.2014.

¹¹⁴ International Union of Judicial Officers. Information. Europe. Sweden. Arvutivõrgus: <http://www.uhj.com/en/ressources/10148/74/suede-en.pdf>. 13.04.2014.

¹¹⁵ European e-Justice. Juristid - Soome. Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_prof/legal_prof_fin_et.htm#4. 13.04.2014.

¹¹⁶ European e-Justice. Juristid - Kreeka. Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_prof/legal_prof_gre_et.htm#IV. 13.04.2014.

¹¹⁷ International Union of Judicial Officers. Information. Europe. Ireland. Arvutivõrgus: <http://www.uhj.com/en/ressources/10148/48/irlande-en.pdf>. 13.04.2014.

¹¹⁸ European e-Justice. Juristid - Poola. Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_prof/legal_prof_pol_et.htm#3. 13.04.2014.

¹¹⁹ European e-Justice. Juristid - Portugal. Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_prof/legal_prof_por_et.htm. 13.04.2014.

¹²⁰ European e-Justice. Juristid - Malta. Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_prof/legal_prof_mlt_et.htm#3. 13.04.2014.

¹²¹ International Union of Judicial Officers. Information. Europe. Spain. Arvutivõrgus: <http://www.uhj.com/en/ressources/10148/60/espagne-en.pdf>. 13.04.2014.

¹²² European e-Justice. Juristid - Itaalia. Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_prof/legal_prof_ita_et.htm. 13.04.2014.

¹²³ International Union of Judicial Officers. Information. Europe. Austria. Arvutivõrgus: <http://www.uhj.com/en/ressources/10148/68/autriche-en.pdf>. 13.04.2014.

Kahest eelpool nimetatutest moodustab segasüsteem järgmistes Euroopa Liidu riikides: Saksamaa, Ühendkuningriik, Bulgaaria, Küpros ja Ungari. Liikmesriikide liigitamine kohtutäituri tegevusvormi segasüsteemide hulka on autori subjektiivne hinnang ning seda ennekõike alljärgnevatel põhjustel.

Autor paigutab Saksmaa segasüsteemide hulka asjaolul, et õigusliku staatuse poolt on kohtutäitur küll riigiteenistuja, kuid tegutseb sõltumatult oma tööülesannete täitmise mooduste valikul, lisaks saavad nad osa oma töö tulemusena sissenõutud summadest.¹²⁴

Ühendkuningriigis jaguneb täiturite süsteem neljaks: kõrgema kohtu täitevametnikud (kõrgema kohtu täitedokumentide täitmist teostavad lordkantsleri või tema volitatud isiku poolt ametisse nimetatud ja kindla piirkonna eest vastutavad kõrgema kohtu täitevametnikud), maakonnakohtu kohtutäituriid (Kuningliku Kohtuameti teenistuses olev riigiteenistuja), sertifitseeritud kohtutäituriid (erakohtutäitur) ja sertifitseerimata kohtutäituriid (erakohtutäitur).¹²⁵ Kusjuures Ühendkuningriigis on erakohtutäituri tegutsemisvorm kõige enam ettevõtjalikum (turule orienteeritud).¹²⁶

Bulgaarias tegutsevad paralleelselt eraõiguslikud- ja avalik-õiguslikud täitevametnikud. Avalik-õiguslikud täitevametnikud vastutavad tsiviilnõuete täitmisele pööramise eest ning riigi korraldusel nõuavad sisse avalikke nõudeid. Piirkondlikes kohtutes võivad avalik-õiguslikke täitevametnike puudumise korral täita nende ülesandeid piirkondliku kohtu kohtunik, kelle määrab vastava kohtu esimees ja sellest teavitatakse justiitsministrit. Eraõiguslik täitevametnik pöörab täitmisele tsiviilnõudeid ning nõuab sisse ka avalikke nõudeid.¹²⁷

Küprosel tegutseb kahte liiki kohtutäituriid: erasektori kohtutäiturite tööülesanded piirduvad erinevate kohtudokumentide kättetoimetamisega ning riigiametnikest kohtutäiturite peamiseks tööülesandeks on kohtuotsuste täitmise tagamine.¹²⁸

¹²⁴ European e-Justice. Juristid - Saksamaa. Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_prof/legal_prof_ger_et.htm#8. 07.03.2013.

¹²⁵ European e-Justice. Juristid - Inglismaa ja Wales. Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_prof/legal_prof_eng_et.htm#6. 07.03.2013.

¹²⁶ A.Uzelac. Improvin efficiency of enforcement proceeding. Recommendation on enforcement of the council of Europe and its relevance for transition countries. Ääremärkus nr 46, lk 27.

¹²⁷ European e-Justice. Õigusvaldkonna ametid - Bulgaaria. Arvutivõrgus: https://e-justice.europa.eu/content_legal_professions-29-bg-et.do?member=1. 07.03.2013.

¹²⁸ European e-Justice. Õigusvaldkonna ametid - Küpros. Arvutivõrgus: https://e-justice.europa.eu/content_legal_professions-29-cy-et.do?member=1. 07.03.2013.

Ungaris teostavad täitetoiminguid nii sõltumatud kohtutäiturid kui ka maakonnakohtute täiturid. Peale täituri ameti võivad nad pidada rahateenimise eesmärgil ka muid ameteid, mis toimub teaduse, kunsti, kirjanduse, hariduse, tehnilise konstrueerimise ja spordi valdkonnas. Kohtutäitur ei või tegeleda ettevõtlusega, millega kaasneb isiklik osalus või piiramatult finantsvastutus, tegeleda vahendamisega kinnisvara või laenuhingute valdkonnas. Tsiiviilasjades nõuavad tehtud otsuste nõudeid sisse sõltumatud kohtutäiturid. Justiitsminister määrab sõltumatud kohtutäiturid vastava kindlaksmääratud kohaliku kohtu alluvusse. Sõltumatud kohtutäiturid ei ole riigiteenistujad ning nad on tasustatud kliendi poolt. Maakohtute kohtutäiturid tegutsevad ainult konkreetsetes kitsas valdkonnas, nõudes sisse riigile võlgnetavaid kohtulikke nõudeid ning töötades maakohtutes kohtutöötajatenä.¹²⁹

Seega on Euroopa Liidu siseselt kohtutäiturite õiguslik staatus küllaltki erinevalt reguleeritud, mis tuleneb asjaolust, et puuduvad ühtlustatud protseduurilised reeglid kohtutäiturite suhtes. Käsitletavad ametid kuuluvad siseriiklike õiguste reguleerimisalasse, mis peegeldabki erinevate süsteemide õiguslike (protseduurilisi) ja kultuurilisi erinevusi.¹³⁰

2. KOHTUTÄITURI ÕIGUSLIKU VORMI ANALÜÜS

2.1. Kohtutäituri ametitegevus

KTS § 2 lg 2 kohaselt viib kohtutäitur läbi ametitegevust, mida saab jagada ametitoiminguteks ja ametiteenusteks. Seega on igasugune kohtutäituri tegevus üldistatuna ametitegevus. Kohtutäituri eelnõu seletuskirja kohaselt peaks kohtutäituri ametitegevus olema isiku põhitöö.¹³¹

TMS sätestab aga võlgniku, sissenõudja ja kohtutäituri õigused ja kohustused ning täitedokumendi täitmise menetluse alused (TMS § 1). KTS § 2 lg 3 kohaselt peab kohtutäitur olema ametitegevuses erapooletu ning äratama usaldust kõigis isikutes, kelle kasuks või kelle

¹²⁹ European e-Justice. Õigusvaldkonna ametid – Ungari. Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_prof/legal_prof_hun_et.htm#4. 13.04.2014.

¹³⁰ B.Hess. Study no. JAI/A3/2002/02 on making more efficient the enforcement of judicial decisions within the European Union: Transparency of Debtor's Assets. Attachment of Bank Accounts. Provisional Enforcement and Protective Measures. 18.02.2004, lk 8. Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/enforcement_judicial_decisions_180204_en.pdf. 14.03.2014.

¹³¹ Kohtutäituri seaduse eelnõu seletuskiri, seaduse eelnõu 462 SE III, 06.04.2009. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems2&emshelp=true&eid=594370&u=20130225121051>. 26.04.2013.

suhtes ta toiminguid teeb. Erapooletus ja usaldatus on täituri ametitegevuse läbiviimisel äärmisel vajalikud ja asjakohased väärtused. Riigikohus on lisanud eeltoodud sätte adressaadil, et kohtutäitur peab täitemenetluses suhtlema menetlusosalistega neutraalselt ning ilma halvustava alatoonita, isegi kui võlgniku või sissenõudja seisukohad on ekslikud.¹³²

Vastutuse osas vastutab täitur oma ametitegevuse käigus süüliselt¹³³ tekitatud kahju eest riigivastutuse seaduses¹³⁴ sätestatud alustel ja ulatuses, sh oma büroo töötajate poolt ametitegevuse läbiviimisel süüliselt tekitatud kahju eest (KTS § 9 lg 1). Ametitegevuses tekitatud kahju hüvitamise tagamiseks peab kohtutäitur sõlmima ametikindlustuslepingu kindlustusandjaga¹³⁵.

2.1.1. Kohtutäituri ametitoiming

Kohtutäituri ametitoimingute tegemise alused sätestab KTS § 6. Nimetatud säte viitab, et täitur viib täitemenetlust läbi täitemenetluse seadustiku alusel, kohtudokumentide kättetoimetamist kohtumenetluse seaduste alusel, pärandi inventuuri pärimisseaduse alusel. Seaduses ettenähtud juhtudel teeb kohtutäitur ametitoiminguid kohtu või haldusorgani taotlusel ametliku enampakkumise läbiviimisel väljaspool täitemenetlust. Seega on täituri tööpõld üsna lai, mistõttu peab täitur olema kompetentne erinevate õiguse valdkondadega opereerimisel oma ametitoimingute raames. Eespool nimetatud toimingute tegemisest võib kohtutäitur keelduda ainult seaduses ettenähtud alustel ja korras (KTS § 6 lg 2), seega on eeltoodud ametitoimingud imperatiivse iseloomuga.

¹³² RKTkm 13.10.2009, 3-2-1-102-09, p 11.

¹³³ Riigikohtu hinnangul on ametitegevuse süülise täitmata jätmise või mittenõuetekohane täitmine - seaduse rakendamisel eksimine selgelt sätestatud ja üheselt mõistetava õigusnormi vastu. Seega kohaldub riiklik järelevalve täituri ametitegevusele ainult töökorralduslike ja tehniliste küsimuste puhul, mitte aga täituri ametialase tegevuse otstarbekuse ja otsustusmenetluse sisulise küsimuse korral. RKTkm 08.02.2011, 3-2-1-144-10 p 10, 11.

¹³⁴ RVastS § 12 lg 3 kohaselt vastutab füüsilisest või eraõiguslikust juriidilisest isikust avaliku võimu kandja poolt tekitatud kahju eest riik, kohaliku omavalitsuse üksus või muu avalik-õiguslik juriidiline isik, kes andis füüsilisele või eraõiguslikule juriidilisele isikule volitused avalike ülesannete täitmiseks, kui seadus ei sätesta teisiti. RT I 2001, 47, 260; RT I, 13.09.2011, 11.

¹³⁵ Kohustuslikust kindlustusest tuleb eristada sundkindlustust. Kohustuslikuks kindlustuseks nimetatakse kindlustuslepinguid, mille sõlmimise kohustuse sätestab seadus. Kohustusliku kindlustuse kehtestamisel sätestatakse kindlustusvõtja, kindlustatu ja kindlustusjuhtum, hüvitise vähendamise või hüvitamisest keeldumise alused, hüvitamise alammäärad ühe kindlustusjuhtumi ja ühe kannatanu või hüvitise saaja kohta, hüvitamise tähtaeg ning kindlustusandja, kes täidab garantiifondi funktsioone. Ülejäänud küsimustes on pooled vabad kokku leppima. L.Lehis, K.Lind. § 113 komm 8.3. -Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, 2012.

2.1.1.1. Täitemenetluse läbiviimine

Täitemenetluse läbiviimine moodustab suurima¹³⁶ osa kohtutäituri ametitegevusest, sest selle toimingu järele on ühiskonnas tugev nõudlus. Sundtäitemenetlus on üldistatuna materiaaõiguse maksmapanemine riikliku sunni abil. Sundtäitmise ülesandeks on laias laastus sundida võlgnikku tegema sooritust, mida ta vabatahtlikult teha ei taha.¹³⁷ Kusjuures ei ole sundtäitmine karistusliku iseloomuga, sest võlgnikult nõutakse sisse vaid see, mis sissenõudjale täitedokumendi järgi kuulub ehk taastatakse endine olukord, laiemas mõttes õigusrahu.¹³⁸ Alles sundtäitmise käigus selgub, mida on väärt materiaalse õigusega tagatud nõue ning kas seda on võimalik üldse realiseerida. Õiguste realiseerimine toimub aga formaliseeritud menetluses, mis peab tagama ka põhiseadusliku kaitse, kuivõrd läbi menetluse realiseerub ka õigus.¹³⁹

Täitemenetluse läbiviimise täpsem kord on sätestatud TMS-is. Viidatud õigusakt sätestab võlgniku (isik kelle vastu on täitmiseks esitatud nõue), sissenõudja (isik kes on täitmiseks esitanud nõude) ja kohtutäituri¹⁴⁰ (täitemenetluse läbiviija) õigused ja kohustused ning täitedokumendi täitmise menetluse.

¹³⁶ Näiteks 2011. a täitestatistika kohaselt algatati perioodil 01.01.2011 – 31.12.2011 kõige enam täiteasju kohtuvälise menetleja otsuse põhjal (Politsei trahvinõuded) – 44 443 toimikut ning sellele järgnes kohtuotsused või –määrused tsiviilasjas (võlanõue tsiviilasjas) - 36 131 toimikut. Justiitsministeeriumi koduleht. Täitestatistika nõuete järgi, 2011. Arvutivõrgus: http://www.kpkoda.ee/doc/Täitestatistika+2011+nõuete+järgi_0.pdf. 29.04.2013.

¹³⁷ C.G.Paulus. Tsiviilprotsessiõigus. Kohtuotsuse tegemise menetlus ja sundtäitmine. Tallinn: Juura Õigusteabe AS, 2002, lk 180.

¹³⁸ K.Ikkonen. Sündmüügi põhiseaduslikud alused. - Juridica, nr 8, 2004, lk 540.

¹³⁹ C.G.Paulus. Tsiviilprotsessiõigus. Kohtuotsuse tegemise menetlus ja sundtäitmine. Tallinn: Juura Õigusteabe AS, 2002, lk 181.

¹⁴⁰ TMS § 8 kohaselt on kohtutäitur kohustatud viivitamata tarvitusele võtma kõik seadusega lubatud abinõud täitedokumendi täitmiseks, koguma täitemenetluseks vajalikku teavet ning selgitama täitemenetluse osaliste nende õigusi ja kohustusi.

TMS § 2 sätestab autoriseeritud täitedokumentide loetelu, mille täitmist kohtutäitur korraldab. Loetelust nähtuvalt on Eestis 33 erinevat sundtäidetavat täitedokumendi liiki, sh avalik-¹⁴¹ ja eraõiguslikke nõudeid, maksunõudeid, nõudeid väärteo- ja kriminaalasjades, nõudeid Euroopa Liikmesriikide tsiviil- ja kaubandusajades¹⁴², tsiviilnõudeid välisriigi kohtulahendi alusel, lepitusmenetlusest tekkinud nõudeid, Euroopa Ühenduse nõukogu või komisjoni otsustest tulenevad rahalise kohustuse nõuded, jne. Täitemenetluses täidavad täiturid lisaks hagi tagamise määrusi, mis on käsitatavad tsiviilkohtumenetluse toiminguna, kirjutab üles vara, hindab asjade väärtusi, jms. Eeltoodust nähtuvalt saab Eesti täitemenetlust pidada universaalmenetluseks, sest kohtutäitur viib ainupädevuse alusel läbi mitme erineva iseloomuga toiminguid, mille puhul on õigus ja kohustus kasutada sundi.¹⁴³ Taoliste erinevate funktsioonide koondamine ühe institutsiooni kätte tagab ühtlase ja tsentraliseeritud menetluse.¹⁴⁴

Dokumentide kättetoimetamisele kohaldatakse Tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) sätteid, kui TMS-ist ei tulene teisiti (TMS § 10 lg 2). Täitmisteade peab olema võlgnikule kätte toimetatud, sest sellest algab täitemenetlus (TMS § 24 lg 2). Sundtäitmise raames on kohtutäituril õigus ja kohustus rakendada nõude täitmiseks näiteks järgmisi abinõusid: võlgniku varalistele õigustele sissenõude pööramine (TMS § 110), sh võlgniku pangakonto arestimine (TMS § 115) ja töötasunõude arestimine (TMS § 130), vallasvarale sissenõude pööramine (TMS § 64), kinnisvarale sissenõude pööramine (TMS § 140), jms.

Võlgniku valduses olevate asjade arestimiseks kirjutab kohtutäitur asjad üles ja keelab nende käsutamise (TMS § 64 lg 1) ning arestimise ajast tekib sissenõudjal arestipandiõigus arestitud asjale (TMS § 65 lg 1). Arestitud vara müüb kohtutäitur avalikul elektroonilisel enampakkumisel (TMS § 78 lg 1), muul viisil (TMS § 101) või kohtutäituri kontrolli all (TMS § 102). Kohtutäitur jaotab asjade müügist laekunud tulemi sissenõudjate ja muude tulemis osalemiseks õigustatud isikute vahel pandiõiguse tekkimise järjekorras või sissenõudjate kokkuleppe alusel (TMS § 105 lg 1).

¹⁴¹ Avalik-õigusliku nõude täitmisel ei ole täitemenetluse poolte vahel olnud vabatahtlikkusel põhinevat suhet ning ka menetluse käigus võib sissenõudja otsustusruum olla piiratum. A.Alekand. Proportsionaalsuse printsiip põhiõiguste riive mõõdupuuna täitemenetluses. Doktoritöö, 2009, lk 16.

¹⁴² TsMS 62. ja 62.¹ peatükk täpsustab Eestis täidetavate välisriigi kohtulahendite loetelu.

¹⁴³ A.Alekand. Täitemenetlusõigus. Tallinn: Juura, 2010, lk 17.

¹⁴⁴ Samas, lk 18.

2.1.1.2. Dokumentide kättetoimetamine

01.01.2013. a jõustus KTS uuendused, mis näevad ette mitmeid olulisi muudatusi menetlusdokumentide kättetoimetamise osas kohtumenetlusseaduste alusel.

Menetlusdokument on kirjalikult vormistatud menetlustoiming, mille esitamise eeldused või tagajärjed on normeeritud menetlusõigusega ja mis kajastab menetluse käiku või muud olulist. Menetlusdokumentideks on näiteks kohtu menetlusosalise kirjalikus vormis esitatud avaldused, taotlused, kaebused, kohtu koostatud määrused ja kohtulahendid.¹⁴⁵ Menetlusdokumendi õigeaegne esitamine mõjutab näiteks kohtumenetluse kiirust, ökonoomsust, menetluse kvaliteeti ja efektiivsust.¹⁴⁶ Seega evib dokumentide kättetoimetamine küllaltki olulist tähtsust õiguskorras tervikuna.

Menetlusdokumendi kättetoimetamine on dokumendi üleandmine saajale selliselt, et saajal¹⁴⁷ oleks võimalik dokumendiga oma õiguse teostamiseks ja kaitsmiseks õigeaegselt tutvuda. Menetlusdokumendi üleandmine peab kättetoimetamise puhul toimuma seaduses sätestatud vormis ning olema ettenähtud vormis dokumenteeritud (TsMS § 306¹⁴⁸). TsMS-i¹⁴⁹ 6. osa sätestab menetlusdokumentide kättetoimetamise nõuded, millest peab juhinduma ka kohtutäitur menetlusdokumentide kättetoimetamisel.

2.1.1.3. Pärandi inventuur

Kohtutäituri ametitoiminguks on ka pärandi inventuuri tegemine pärimisseaduse alusel (PärS). Notar määrab inventuuri tegijaks kohtutäituri. Kui pärand avanes välisriigis, määrab notar inventuuri tegijaks kohtutäituri, kelle tööpiirkonnas asub pärandvara hulka kuuluv kinnisasi. Kui pärand avanes välisriigis ja pärandvara hulka ei kuulu Eestis asuvat kinnisasja, määrab notar kohtutäituri omal äranägemisel (PärS § 138).

¹⁴⁵ A.Pärsimägi. Hagimenetlus. Hagi ja taotluse esitamine. Juura: 2011, lk 23.

¹⁴⁶ A.Pärsimägi. Hagimenetlus. Hagi ja taotluse esitamine. Juura: 2011, lk 24.

¹⁴⁷ Saaja on menetlusosaline või muu isik, kellele menetlusdokument on adresseeritud.

¹⁴⁸ RT I, 13.03.2014, 100.

¹⁴⁹ Riigikohus selgitas määruses nr 3-2-1-168-11 p 12, et: „TsMS 36. ptk võimaldab lugeda menetlusdokumendi kätte toimetatuks ka juhul, kui tehtud on menetlusdokumendi kättetoimetamiseks ette nähtud toimingud ja dokument on jõudnud kohta, kust kättesaamise riski peab kandma saaja. See kehtib ka siis, kui dokument saajani tegelikult ei jõuagi või jõuab selle kättetoimetatuks lugemise ajast hiljem. Tegemist on nn kättetoimetamisfiktsioonidega, mil seadus loeb kättetoimetamise toimunuks sõltumata dokumendi tegelikust üleandmisest. Seda õigustab mh menetluse seiskumise vältimise vajadus nt juhul, kui menetlusosaline hoidub dokumentide vastuvõtmisest.“ RKTkm 15.02.2012, 3-2-1-168-11.

Pärandvara nimekirja kantakse pärandvara hulka kuuluvad esemed, üleskutsemenetluses (tähtaegselt) esitatud nõuded. Nimekirja kantakse ka pärandaja võlausaldajate nõuded, mis on inventuuri tegijale teada. Pärandvara nimekiri esitatakse notarile, peale mida loetakse inventuur lõppenuks (PärS § 141).

2.1.1.4. Ametlik enampakkumine väljaspool täitemenetlust

Kohtutäitur kohustub tegema seaduses ettenähtud juhtudel ja korras kohtu või haldusorgani taotlusel enampakkumise (ametlik enampakkumine) väljaspool täitemenetlust (KTS § 6 lg 1 p 4).

Enampakkumise läbiviimise eest kohustub täituri tasu tasuma enampakkumise taotleja. Enampakkumise läbiviimiseks peab täitur esmalt vara üleskirjutama ja hindama. Enampakkumisel müüdava vara üleskirjutamise (müüdava vara koosseisu tuvastamine) ja hindamise eest on kohtutäituri tasu pool tasumäärast, mis vastab üleskirjutatud vara hinnale hindamisakti kohaselt. Enampakkumise korraldamise ja läbiviimise eest on kohtutäituri tasu kuni 3% vara müügihinnast. Kohtutäituril on õigus saada tasu pärast enampakkumise läbiviimist, väljastades kohtutäituri tasu otsuse. Enampakkumise nurjumisel on kohtutäituril õigus nõuda tasu aga vara ülekirjutamise ja hindamise eest (KTS § 50). Seega on täitur õigustatud saada tasu ametliku enampakkumise protsessis nii vara ülekirjutamise ja hindamise eest kui ka enampakkumise läbiviimise eest, mistõttu on ametlik enampakkumine sarnane selles osas täitemenetluses läbiviidavate analoogsete protsessidega.

2.1.2. Kohtutäituri ametiteenus

Kohtutäituri ametiteenuste osutamise lubamisega laiendati kohtutäituri pädevust. Pädevuse laiendamise eesmärgiks oli suurendada ausat konkurentsi õigusteenuste turul; võimaldada ära kasutada erialast potentsiaali ning üleriigilist paiknemist; võimaldada kliendile pakkuda ühest ja samast büroost rohkem teenuseid; muuta büroo majandamine stabiilsemaks ning ametipidamine mitmekülgsemaks ja atraktiivsemaks. Erinevalt ametitoimingutest on ametiteenuse osutamine vabatahtlik, seega on täituril õigus teenuse osutamisest ka keelduda.

Teenuse osutamisega nõustumise korral, saab selle osutamisest keelduda vaid mõjuval põhjusel. Seega on ametiteenuste osutamise põhieesmärgiks muuta täituri ametipidamine stabiilsemaks.¹⁵⁰

Kui toimingu tasustamise kord on kindlaks määratud seaduse tasemel (KTS-is) konkreetsete tasumääradena (protsent võlanõude summa suhtes), siis teenuse osutamise tingimused ning tasumäär määratakse täituri ja teenuse taotleja vahelise kokkuleppe¹⁵¹ alusel, kirjalikus vormis. Kusjuures peavad kokkulepitud tingimused ja tasu olema kooskõlas hea ametitavaga¹⁵² (KTS § 8 lg 5). Samuti ei või teenuse osutamisel kohtutäitur kasutada neid õigusi, mis on talle antud toimingute tegemiseks seaduse alusel või tulenevad tema ametipositsioonist (KTS § 8 lg 6). Seega on seadusandja soovinud küllaltki selgelt eristada täituri ametitegevuse raames teostatavaid toiminguid ja teenuseid ning seadnud nendele omad piirangud.

Alljärgnevate alateemadega antakse lühiülevaade täituri poolt läbiviidavate ametiteenuste kohta, ilmestamaks täituri universaalset rolli Eesti õiguskorras.

2.1.2.1. Vallas- ja kinnisasja eraenampakkumine

KTS annab õiguse täituril viia läbi vallas- ja kinnisasjade enampakkumisi ametiteenusena. Samas ei sisalda nimetatud õigusakt ühtegi viidet taolise enampakkumise korraldamise õiguslike aluste kohta. Üheselt on aga kindel, et eraenampakkumisele ei kohaldu TMS-is sätestatud ametitoimingute suhtes kohalduvad õigusnormid (sellele viitab ka KTS § 8 lg 6). Eraenampakkumist tuleks seega läbi viia üldistel alustel, mida reguleerib Võlaõigusseadus (VÕS).

¹⁵⁰ Kohtutäituri seaduse eelnõu seletuskiri, seaduse eelnõu 462 SE III, 06.04.2009. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems2&emshelp=true&eid=594370&u=20130225121051>. 26.04.2013.

¹⁵¹ Kohtutäituri hea ametitava viitab, et ametiteenuse tingimused ja tasustamise kord määratakse kokkuleppel kirjaliku lepinguga, arvestades seejuures võlaõigusseaduses sätestatud ning muid asjakohaseid õigusakte. Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koja ametikogu 04.03.2011. a otsusega kehtestatud Hea ametitava § 14. Arvutivõrgus: <http://www.kpkoda.ee/doc/Hea%20ametitava.pdf>. 26.04.2013.

¹⁵² Hea ametitava sätestab täituri ametiga kaasnevaid käitumise põhimõtteid. Hea ametitava järgimine aitab kaasa ameti kohusetundlikule ja laitmatule pidamisele ning väarikale käitumisele. Hea ametitava on sätestatud Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koja otsuse alusel ning on üldkohustuslik, hea ametitava põhimõtete rikkumine võib kaasa tuua aukohtumenetluse ja distsiplinaarsüüteo. Hea ametitava üldpõhimõtetele on juhendumine seadustest, Koja otsustest, heast ametitavast, headest tavadest ja kommetest ning siseveendumusest, ebasünda käitumise vältimine, võrdse kohtlemise tagamine, erapooletuse ja konfidentsiaalsuse tagamine, jne. Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koja ametikogu 04.03.2011. a otsusega kehtestatud Hea ametitava. Arvutivõrgus: <http://www.kpkoda.ee/doc/Hea%20ametitava.pdf>. 26.04.2013.

Kohtutäitur on seega eraenampakkumise raames volitatud (KTS-i alusel) enampakkumise läbiviija, õigusega anda nõustumus parimale pakkumisele. Enampakkumisel loetakse leping sõlmituks parimale pakkumisele nõustumuse andmisega. Pakkuja on oma pakkumisega seotud parema pakkumise tegemiseni. Pakkuja ei ole parema pakkumise puudumisel oma pakkumisega seotud, kui sellele ei anta nõustumust mõistliku aja jooksul pärast pakkumise tegemist. Kui pakkumisele ei järgne paremat pakkumist, tuleb anda nõustumus viimasele pakkumisele.

Eraenampakkumise raames koostatakse seega ainult võlaõiguslik leping. Kinnisasja omandiõiguse tekkimiseks on vajalik aga õigustatud isiku ja teise poole notariaalselt tõestatud kokkulepe (asjaõigusleping) ja sellekohase kande tegemine kinnistusraamatusse (asjaõigusseadus § 64¹).¹⁵³ Seega tuleks kinnisasja enampakkumise võtjal ning asja senisel omanikul pöörduda peale enampakkumist notari poole vastavate tahteavalduse vormistamiseks omandiõiguse üleminekuks. Eraenampakkumise kord eeldab järelikult osapoolte nõusolekut ja koostöövalmidust taolisel viisil vara võõrandamiseks, sest vastasel juhul võib omandiõiguse tekkimine ja vormistamine (seda eriti just kinnisasjade puhul) kujuneda raskendatuks, mis võib kaasa tuua õiguskaitsevahendite kaasamise vajaduse kahjustatud poole õiguste tagamiseks.

2.1.2.2. Dokumentide kättetoimetamine

Kohtutäituri igapäevase töö osa moodustab muu hulgas erinevate dokumentide kättetoimetamine (ennekõike võlgnikule täitmisteate kättetoimetamine), mistõttu saab kohtutäitur korraldada küllaltki hõlpsasti ka muude dokumentide kättetoimetamise.

Kuivõrd ametiteenuse osutamisel ei tohi täitur kasutada neid õigusi, mis kohtutäiturile on ametitoimingute tegemiseks seaduse alusel antud või mis tulenevad tema ametikohast, tähendab see asjaolu ka erinevate teabeallikate kasutamise keeldu, mis on võimaldatud täituritele ametitoimingute teostamise raames. Seega lähtutakse kättetoimetamisel teenust taotlenud isiku poolt avaldatud andmetest. Praktikas on täiturite suhtes teostatud järelevalve raames tuvastatud eeltoodud sätte vastu eksimusi.¹⁵⁴

¹⁵³RT I 1993, 39, 590; RT I, 23.04.2012, 2.

¹⁵⁴ Justiitsministeeriumi järelevalve aruanne. 2011. a järelevalvekäigus tuvastatud puudused. Tallinn, 2012, lk 9. Arvutivõrgus:

KTS § 23 lg 3 kohaselt on büroo töötaja pädev kohtutäituri nimel ja vastutusel toimetama kätte dokumente ning abistama kohtutäituri ametitegevuses. Arvestades täiturite suurt töökoormust ei oleks ka mõeldav, et täitur peab ainuisikuliselt tegelema dokumentide kättetoimetamise¹⁵⁵ protsessiga. Kuigi KTS ei sedasta nõudmisi dokumentide kättetoimetamise tingimuste ja korra osas, ega viita muule õigusaktile, tulenevad vastavad nõuded hoopis TMS-i 6. osast¹⁵⁶. Kohtutäitur võib kasutada kõiki kohtule dokumendi kättetoimetamiseks lubatud viise.

2.1.2.3. Õigusnõu andmine ja õigusdokumentide koostamine

Kohtutäituri ametipädevuse üheks laiendamise viisiks on muuhulgas vabatahtlikus korras õigusteenuste osutamise võimaldamine väljaspool täitemenetlust. Käsitletav teenus hõlmab aga endas otsesõnu ainult õigusnõustamist ja õigusdokumentide koostamist, mitte aga näiteks kliendi esindamist isikute ja asutuste ees.¹⁵⁷

Käsitletavale täituri teenusele on seatud aga lisatingimus, milleks on kõrgendatud haridustaseme nõue. Nimelt peab õigusnõu andmiseks ja dokumentide koostamiseks täituri haridustase vastama kohtute seaduse (KS) § 47 lõike 1 punktis 1 sätestatule. Seega peab täitur omama vähemalt riiklikult tunnustatud magistrikraadi õiguse õppesuunal või sellele vastavat kvalifikatsiooni. Täituri suhtes kehtib kõrgendatud haridustaseme nõue, mis on piisavad kohtutäituri spetsialiseeritud ametitegevuse läbiviimiseks, kuid paraku mittepiisav õigusnõu andmiseks ja -dokumentide koostamiseks. Seega eeldab õigusnõustamine ja õiguslaste dokumentide vormistamine kõrgemat haridustaset võrreldes kohtutäituri ametitegevuselt nõutavast haridustasemest.

<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=57346/Kohtut%20E4ituriite,+notarite+ja+pankrotihaldurite+2011.+aasta+riikliku+j%20E4relevalve+aruanne.pdf>. 26.04.2013.

¹⁵⁵ Riigikohus on viidanud, et ainuüksi allkirja vastu täitmisteate kätteandmine ei vasta täitemenetluse tõhususe eesmärgile ega tsiviilkohtumenetluse seadustikus sätestatule. RKTkO 29.01.2003, 3-2-1-7-03, p 8. RT III 2003, 4, 42.

¹⁵⁶ Riigikohus täpsustas, et TMS §-d 212-216 reguleerivad tahteavalduse kättetoimetamist, mitte aga tsiviilkohtumenetluses menetluskokumentide kättetoimetamist. RKTkM 25.05.2007, 3-2-1-39-07, p 10.

¹⁵⁷ Kohtutäituri seaduse eelnõu seletuskiri, seaduse eelnõu 462 SE III, 06.04.2009. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems2&emshelp=true&eid=594370&u=20130225121051>. 26.04.2013.

2.2. Õiguslike vormide analüüs kohtutäituri ametitegevuse kontekstis

Robert Hisrich pidas ettevõtjaks isikut, kes kulutab oma aega ja jõudu oma ettevõtmisele, võtab sellega enda kanda finants-, psühholoogilise ning sotsiaalse riski ja saab tasuks rahulolu saavutatuga ning edu korral ka kasumit.¹⁵⁸ Klassikalist ettevõtet iseloomustavad asjaolud, et ressursside kasutamise ja selle korraldamise (koordineerimise) õigus, kasumi (kahjumi) omandamise õigus ja võõrandamisõigus kuulub piiramatult omanikust ettevõtja kätte.¹⁵⁹

Ettevõtte loomise algusfaasi kuulub ettevõtlusvormi valiku tegemine, mis sõltub näiteks tegevusvaldkonnast, riskidest, mahust, vajadustest, rahalistest ressurssidest, eesmärkidest, jms.¹⁶⁰

Kohtutäitur, kui avalik-õiguslik halduse kandja, kuulub vabakutseliste ametite hulka, mille üheks iseloomulikuks tunnuseks on majanduslik iseseisvus¹⁶¹. Just majanduslik iseseisvus on asjaolu, mis seob täituri ametitegevuse ettevõtluse elemendiga, muidugi teatud erisustega. Samuti on kohtutäiturile kohalduva õigusliku vormi (FIE) näol tegemist tulu taotleva ettevõtlusvormiga. Näiteks nimetatakse sõnaselgelt kohtutäituri ametitegevust ettevõtluseks TuMS¹⁶² §-is 14 lg 2 ja KMS¹⁶³ §-is 2 lg 2. Majandustegevuse seadustiku üldosa seaduse eelnõu seletuskiri viitab, et vabade elukutsete tegevus tuleb põhimõtteliselt lugeda majandustegevuseks, kuid ei kuulu siiski mainitud õigusakti kohaldamisalasse, sest nende kutsetegevus on reguleeritud põhjalikult muudes õigusaktides ning täidetakse otseselt või kaudselt avalik-õiguslikke ülesandeid, mistõttu on neil eristaatus.¹⁶⁴ Maksukorralduse seaduse eelnõu seletuskirjas selgitatakse, et kohtutäiturite maksustamisel kohaldatakse neile maksuseadustes füüsilisest isikust ettevõtja kohta sätestatud. Sellest tulenevalt kantakse täitur füüsilisest isikust ettevõtjatega analoogselt maksukohustuslaste registrisse. Tulenevalt asjaolust, et kohtutäitur ei ole oma olemuselt füüsilisest isikust ettevõtja, ei oleks õige kanda neid äriregistrisse. Kohtutäitur on avalik-õigusliku ameti kandja, kellele riik on andnud õiguse

¹⁵⁸ H.Kallam, jt. Ärikorralduse põhiteadmised. Tallinn: Külim, 2003, lk 10.

¹⁵⁹ A.Mitt. Ettevõtlusvabaduse õiguslik olemus. - Juridica, 2006, nr 6, lk 387.

¹⁶⁰ J.Mägi. Ettevõtluse ja äriplaani koostamise alused. Õppematerjal ärierialadele, lk 35. Arvutivõrgus: http://www.e-ope.ee/_download/euni_repository/file/2168/Ettevõtlus_2011%20-tekst.pdf. 27.04.2013.

¹⁶¹ Kohtutäituri tasud on fikseeritud seadusandlusega, mille arvelt korraldab täitur büroo ülalpidamise ning tasub 3% igakuiselt täituri tasuna laekunud summadelt Kohtutäiturite- ja Pankrotihaldurite Koja eelarvesse liikmemaksuna. Liikmemaks on määratud ametikogu otsusega. Kohtutäiturite- ja Pankrotihaldurite Koja põhikiri. § 21. Arvutivõrgus: <http://www.kpkoda.ee/doc/sites/default/files/Põhikiri.pdf>. 28.04.2013.

¹⁶² RT I, 20.03.2013, 26.

¹⁶³ RT I, 25.10.2012, 17.

¹⁶⁴ Majandustegevuse seadustiku üldosa seaduse eelnõu seletuskiri. 18.05.2010. § 2 lõike 2 punktid 1-11, lk 13. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=50370>. 03.05.2013.

teatud võimuvolituste teostamiseks. Seega on tegu füüsilisest isikust haldusorganiga.¹⁶⁵ Kui näiteks avalik-õigusliku juriidilise isiku tegevuse eesmärk ei ole otseselt sissetuleku saamine, see on ainuomane ettevõtlusele, on ka avalik-õiguslikud juriidilised isikud ettevõtjad sellise tegevuse osas, mis on samasugune majandustegevus, millega tegelevad eraõiguslikud isikud (ettevõtjad). Füüsilisest isikust ettevõtja juriidilise vormi eesmärgiks on aga, äriühingute kõrval, materiaalse kasu saamine.¹⁶⁶ Notar, patendivolnik, maamõõtja, audiitor, kohtutäitur, pankrotihaldur, jm isikud - tegutsevad erahuvides. Riigi poolt vaadatuna lähtub avaliku ülesande täitmiseks andmine tõepoolest avalikest huvidest, kuid ülesande täitja lähtub ainult oma erahuvist – ta tahab oma kutsetegevuse eest saada raha, ükskõik kas riigilt või kliendilt. Notari puhul on oluliseks aspektiks ka konkreetse kliendi olemasolu ning puudub abstraktne finantseerimine riigi poolt.¹⁶⁷ Maksuõiguses tuleb ettevõtluseks pidada mitte üksnes ettevõtjate tegevust, vaid ka teiste isikute maksuseadustes sätestatud tingimustele vastavat majandustegevust.¹⁶⁸

Ettevõtlus on tegevus, mille eesmärgiks on tulu saamine kauba tootmise, müümise, teenuste osutamise, vara realiseerimisega, jms. Ettevõtlusvabaduse esemeline kaitseala hõlmab kõiki tegevusalasid, samuti elukutseid, mille puhul isik pakub enda nimel kaupu või teenuseid.¹⁶⁹ RKPJKo on avardanud ettevõtlusvabaduse sisu veelgi, nimelt kuulub ettevõtlusvabaduse kaitsealasse kogu tulu saamise eesmärgil toimuv tegevus.¹⁷⁰ Kuigi kohtutäitur, sarnaselt ÄS §-is 1 sätestatuga, pakub püsiva ametitegevuse tulemusel enda nimel tasu eest teenuseid, ei ole ta olemuselt ettevõtja ÄS-i kohaselt (ei ole ettevõtja kitsas mõttes). Kohtutäitur ametitegevuse raames on täitur aga ettevõtja maksuõiguse ja PS § 31 mõttes (on ettevõtja laiemas mõttes).

Kuigi kohtutäituri näol ei ole tegemist tüüpilise ettevõtjaga on töös siiski kõrvutatud täituri ametitegevust traditsioonilise ettevõtluse kriteeriumitega, tuvastamaks ametikandjale

¹⁶⁵ Seletuskiri maksukorralduse seaduse, äriseadustiku ja nendega seonduvate teiste seaduste muutmise seaduse juurde. III. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs, § 3 p 3. Arvutivõrgus: http://www.google.ee/#output=search&sclient=psy-ab&q=Maksukorralduse+seaduse%2C+%C3%A4riseadustiku+ja+nendega+seonduvate+teiste+seaduste+muutmise+seaduse+juurde&oq=Maksukorralduse+seaduse%2C+%C3%A4riseadustiku+ja+nendega+seonduvate+teiste+seaduste+muutmise+seaduse+juurde&gs_l=hp.3...890.890.0.2057.1.1.0.0.0.99.99.1.1.0...0.0...1c.1.12.psy-ab.q-AqJxgIjE8&pbx=1&bav=on.2,or.r_qf.&bvm=bv.45960087,d.bGE&fp=53210c06f852b98c&biw=1188&bih=560.04.05.2013.

¹⁶⁶ R.Eamets, jt. Ettevõtlikkusest ettevõtluseni. Gümnaasiumiõpik. Tallinn: SA Teadlik Valik, 2012, lk 15.

¹⁶⁷ K.Lind. Mõnedest mõistetest käibemaksuõiguses. - Juridica, nr 4, 2001, lk 246.

¹⁶⁸ Samas, lk 245.

¹⁶⁹ TrtHKo 28.04.2000, 3-4-1-6-2000, p 10.

¹⁷⁰ RKPJKo 06.07.2012, 3-4-1-3-12, p 41.

olemuslikult lähimat ettevõtlusvormi. Eesmärgiks on vaadelda, kas ka tänapäeval vastab kohtutäitur olemuselt FIE ettevõtlusvormile, mis toob omakorda kaasa FIE kohta käivad maksustamispõhimõtted. Käesoleva töö eesmärgiks ei ole analüüsida ettevõtlust tervikuna, vaid üldistatult viidata ettevõtluse juriidilise vormivaliku aluseks olevatele objektiivsetele kriteeriumitele ning ettevõtlusvormi võimalikku mõju maksustamisele. Kuivõrd maksuõigus on sedavõrd spetsiifiline valdkond ning käesolev töö ei proovigi lahata detailselt maksuõigust, siis piirduakse mõningaste maksuvaldkonna spetsialistide seisukohtade väljatoomisega, mis mõjutavad ettevõtja maksukoormust.

2.2.1. Õigusliku vormivaliku olulisemad kriteeriumid

Ettevõtlusega alustamise korral tuleb teha ka otsustus juriidilise äritegevuse vormi osas. Ettevõtjaks on ÄS-i mõttes füüsiline isik, kes pakub oma nimel tasu eest kaupu või teenuseid ning kaupade müük või teenuste osutamine on talle püsivaks tegevuseks, ning seaduses sätestatud äriühing (ÄS § 1). ÄS näeb ettevõtlusvormi osas ette tegutsemist füüsilisest isikust ettevõtjana¹⁷¹ või äriühingu kaudu. Äriühinguteks on täisühing¹⁷² (TÜ), usaldusühing¹⁷³ (UÜ), osaühing¹⁷⁴ (OÜ), aktsiaselts¹⁷⁵ (AS) ja tulundusühistu¹⁷⁶ (ühistu). Seaduses võib ette näha ka teisi äriühinguid (ÄS § 2 lg 1). Kuivõrd mittetulundusühingu eesmärgiks või põhitegevuseks ei või olla majandustegevuse kaudu tulu saamine, mis läheks vastuollu kohtutäituri vaba elukutse põhimõttega ja täituri ametitegevuse tasustamise põhimõttega, siis ei kuulu eelnimetatud ettevõtlusvorm käsitlemisele käesoleva uuringu raames.

Statistiliselt oli Eestis 2012. a enamlevinumaks ettevõtlusvormiks osaühing (kusjuures OÜ on olnud Eestis eelistatuim ettevõtlusvorm läbi aegade), moodustades ligikaudu 68% kõikidest tegutsevatest ettevõtlusvormidest. Teisel kohal on eelistatumatest ettevõtlusvormidest tegutsemine FIE-na, moodustades ainult 26% ning kolmandal kohal oli tegutsemine aktsiaseltsi kaudu ligikaudu 3%-iga (lisa 3). Muude ettevõtlusvormide osakaal oli aga veelgi

¹⁷¹ FIE viib majandustegevust läbi füüsilise isikuna.

¹⁷² TÜ on äriühing, milles kaks või enam osanikku tegutsevad ühise ärinime all ja vastutavad ühingu kohustuste eest solidaarselt kogu oma varaga (ÄS § 79).

¹⁷³ UÜ on äriühing, milles kaks või enam isikut tegutsevad ühise ärinime all ja vähemalt üks neist isikutest (täisosanik) vastutab ühingu kohustuste eest kogu oma varaga ning vähemalt üks neist isikutest (usaldusosanik) vastutab ühingu kohustuste eest oma sissemakse ulatuses (ÄS § 125 lg 1).

¹⁷⁴ OÜ on äriühing, millel on osadeks jaotatud osakapital (ÄS § 135 lg 1).

¹⁷⁵ AS on äriühing, millel on aktsiateks jaotatud aktsiakapital (ÄS § 221 lg 1).

¹⁷⁶ Tulundusühistu on äriühing, mille eesmärgiks on toetada ja soodustada oma liikmete majanduslikke huve läbi ühise majandustegevuse, milles liikmed osalevad: 1) tarbijate või muude hüvede kasutajatena; 2) hankijatena; 3) tööpanuse kaudu; 4) teenuste kasutamise kaudu; 5) mõnel muul sarnasel viisil (Tulundusühistu seadus – TUS § 1 lg 1. RT I 2002, 3, 6; RT I, 18.12.2012, 33).

väiksem.¹⁷⁷ Alljärgnevas alateemas käsitletakse Eesti ettevõtlusvormidele läbi ettevõtlust mõjutavate oluliste kriteeriumite. Ehk annab järgnev käsitlus ka täpsema selguse osauhinngu vormi populaarsuse kohta.

Ettevõtluse juriidilise vormi valikut mõjutavad mõningased universaalsed tegurid, mis aitavad kaasa vormivaliku otsustamisprotsessile. Pikemalt on peatunud aga nendel aspektidel, mis lubab paralleelsele tõmmata kohtutäituri ametitegevusega.

Vastutuse ulatus näitab, kes ja millises ulatuses kannab ettevõttes vastutust võlausaldajate võlakohustuste eest. FIE, TÜ osanikud ja UÜ täisosanikud vastutavad ettevõtja ettevõtluse käigus tekkivate kohustuste eest kogu oma isikliku varaga (ÄS § 78, § 79 ja § 125 lg 1). Füüsilisest isikust ettevõtja vastutab kohustuste eest kogu oma varaga füüsilise isiku õigussubjektsusest tulenevalt. FIE kogu vara hõlmab aga nii isiklikku vara kui ka ettevõtlusega seotud erivara, kusjuures võlausaldaja seisukohalt ei ole tähtis ka varale sissenõude pööramise järjekord.¹⁷⁸ OÜ ja AS vastutab aga võlgade ees kogu ettevõtte varaga (ÄS § 221 lg 2 ja 3 ning ÄS § 135 lg 2 ja 3). Ühistu suhtes on võimalik aga nii isiklik vastutus (põhikirja alusel saab ette näha liikmete solidaarvastutuse ühistu suhtes) kui ka ainult ühistu vastutus oma kohustuste eest oma varaga (TÜS § 1 lg 2). Täieliku vastutuse üheks võimalikuks tagajärjeks võib olla eraisiku pankrotimenetlus. Seaduse loogika ongi vastutus seega täielikult või ettevõtte miinimumkapitali ulatuses. Ettevõtlusega alustades tulebki hinnata, kas tegevusalal on oluline täieliku vastutuse vältimine või see oht ole eriti reaalne.¹⁷⁹

Kapitali juurdehankimise võimalus ja vajalikkus võib omada tähtsust ettevõtte asutamisel või hilisemal laiendamisel. Mainitud aspekt võib mõjutada ka laenude saamise protsessi.¹⁸⁰

Algkapitali nõuded on äriühingute raames küllaltki erinevad.¹⁸¹ FIE suhtes algkapitali nõuet ei ole. TÜ ja UÜ suhtes määratakse ühingulepinguga osanike poolt tehtavad rahalised ja mitterahalised sissemaksete suurused (ÄS § 86). OÜ suhtes on algkapitali miinimumnõue 2500 eurot (ÄS § 136) ja AS-i korral 25 000 eurot (ÄS § 222). Ühistule on ette nähtud 2500 eurose osakapitali nõue, juhul kui põhikirjaga ei ole ette nähtud ühistu liikmete isiklikku vastutust ühistu kohustuste eest (TÜS § 1 lg 3).

¹⁷⁷ Statistikaamet. Majanduslikult aktiivsed ettevõtted õigusliku vormi järgi, aasta. Arvutivõrgus: <http://www.stat.ee/68773?highlight=vorm>. 27.04.2013.

¹⁷⁸ M.Merimaa. Äriseadustik. Kommentaarid, selgitused, arvamused. Kirastus Ilo, 2007, lk 63.

¹⁷⁹ A.Miettinen, L.Rikkinen, J.Teder. Ettevõtlus II. Äriideest, äriplaanist, ettevõtte rajamisest ja kasvust. Külim, 2008, lk 68-69.

¹⁸⁰ Samas, lk 69.

¹⁸¹ Samas, lk 69.

Ettevõtte rajamine¹⁸² ja äritegevuse lõpetamise asjaolu mõjutab samuti ettevõtlustegevust. Kui ettevõtte rajatakse pikaajaliste tulevikuplaanidega, siis ei tohiks asutamisprotseduuri keerukus või hind mõjutada üldjuhul ettevõtlusvormi valikut.¹⁸³ Ettevõtte asutajate arv on FIE puhul üks, kuigi äritegevuses võivad kaasa teha ka pereliikmed.¹⁸⁴ Vähemalt ühe isiku omanikunõue kehtib ka OÜ ja AS-i puhul. TÜ, UÜ ja ühistu korral asutamiseks on vajalik vähemalt kaheliikmelist koosseisu (ÄS § 79, § 125 lg 1, TUS § 4 lg 1). Ettevõtluse algatamisel tuleb kaaluda ka asjaolu, kas kavatsetakse tegutseda üksi või on vajadus töötajate järele. Tööandjad valivad suure tõenäosusega OÜ vormi, kuid ka FIE saab palgata tööjõudu.¹⁸⁵

ÄS ja raamatupidamise seadusest (RPS¹⁸⁶) tulenevalt on FIE raamatupidamiskohustuslane. Seoses sellega laieneb FIE-le ka rida raamatupidamisalaseid üldnõudeid (raamatupidamise algdokumentide koostamisele esitatavad nõuded, dokumentide säilitamise nõuded, raamatupidamisregistri koostamine, jm).¹⁸⁷ Raamatupidamisarvestuse eesmärgiks on majandustegevuse jälgimine, kontrollimine ja tulevikuplaanide tegemine.¹⁸⁸ Raamatupidamise korraldus on põhjalikult reguleeritud seadusandlusega. Raamatupidamiskohustuslaseks on Eesti Vabariik ühe avalik-õigusliku juriidilise isikuna, kohaliku omavalitsuse üksus, iga Eestis registreeritud era- või avalik-õiguslik juriidiline isik, füüsilisest isikust ettevõtja ja Eestis registrisse kantud välismaa äriühingu filiaal (RPS¹⁸⁹ § 2 lg 2). FIE-l on õigus pidada raamatupidamist nii tekkepõhiselt¹⁹⁰ kui kassapõhiselt¹⁹¹ (RPS § 43). Muude ettevõtlusvormide puhul kohaldub RPS § 5 lg 3, mis sätestab tekkepõhise raamatupidamiskohustuse. Kassapõhist arvestusprintsipi peetakse lihtsamaks, sest sellisel juhul ei ole vaja koostada näiteks kontoplaani, raamatupidamise sise-eeskirju ja aastaaruannet (ainult deklaratsiooni esitamise kohustus). Samuti toimub kogu arvestus päevaraamatu alusel,

¹⁸² Odavaim ja lihtsam on ettevõtluse alustamisega FIE-na, selleks kantakse ettevõtja äriregistrisse ja registreeritakse Maksu- ja Tolliametis (ÄS § 75 lg 1 ja § 511⁴). TÜ ja UÜ tegutseb osanike sõlmitud ühingulepingu alusel, mille kohta tehakse kanne äriregistrisse (ÄS § 83). OÜ, AS ja ühistu asutamiseks sõlmivad asutajad notariaalselt tõestatud asutamislepingu ja kinnitavad selle lisana notariaalselt tõestatud põhikirja, mille alusel tehakse sissekanne äriregistrisse (ÄS § 183, § 243 ja TUS § 5).

¹⁸³ A.Miettinen, L.Rikkinen, J.Teder. Ettevõtlus II. Äriideest, äriplaanist, ettevõtte rajamisest ja kasvust. Külim, 2008, lk 69.

¹⁸⁴ A.Miettinen, L.Rikkinen, J.Teder. Ettevõtlus II. Äriideest, äriplaanist, ettevõtte rajamisest ja kasvust. Külim, 2008, lk 72.

¹⁸⁵ Samas, lk 72.

¹⁸⁶ RT I 2002, 102, 600; RT I, 25.05.2012, 16.

¹⁸⁷ M.Merimaa. Äriseadustik. Kommentaarid, selgitused, arvamused. Kirjastus Ilo, 2007, lk 62.

¹⁸⁸ A.Kuura. Ettevõtlus, juhtimine, koostöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2004, lk 85.

¹⁸⁹ Raamatupidamise seadus. RT I 2002, 102, 600; RT I, 25.05.2012, 16.

¹⁹⁰ Tekkepõhine arvestus on majandustehingute kajastamine vastavalt majandustehingu toimumisele, sõltumata sellest, kas sellega seotud raha on laekunud või välja makstud (RPS § 5 lg 2).

¹⁹¹ Kassapõhine arvestus on majandustehingute kajastamine vastavalt majandustehinguga seotud raha laekumisele või väljamaksmisele (RPS § 5 lg 1).

mis on kohustuslik raamatupidamise seaduse järgi. Tekkepõhise arvestusprintsipi kohaselt kehtib tervikuna raamatupidamise seadus ning sellisel juhul tuleb koostada ka raamatupidamise aruanne.¹⁹²

Maksuõiguse¹⁹³ aspektist lähtuvalt, tuleneb PS §-ist 29 keeld maksustada eri tegevusalade esindajaid erinevalt ning maksunduslikud erisused ei tohi mõjutada elukutsevalikut. Eeltoodud normist ei tulene aga otseselt nõuet, et erinevaid ettevõtlusvorme tuleks alati ühtemoodi maksustada, kuid vastuolu põhiseadusega võib tekkida näiteks juhul, kui seadusandja piirab teatud tegevusalal ettevõtlusvormide valikut. Maksuerandite tegemine võib seada ohtu maksusüsteemi läbipaistvuse, minna vastuollu ühetaolise maksustamise, maksevõimelisuse ning õigusselguse põhimõtetega. Kuivõrd ettevõtlusvormidele kehtivad ühtsed maksumäärad, siis maksustamise printsiibid ja meetodid varieeruvad vormiti. FIE paistab silma äriühingu ettevõtlusvormide kõrval ennekõike suuremat maksukoormust kandva ettevõtlusformaadina. Eriettevõtlusvormide õiguslik staatus ja nendega kaasnevad majandussuhted võivad olla erinevad ning maksustamisel tuleb erinevusi paratamatult arvestada, kusjuures maksunduslikud erisused ei tohi mõjutada elukutsevalikut.¹⁹⁴ Maks on seadusega või seaduse alusel valla- või linnavolikogu määrusega riigi või kohaliku omavalitsuse avalik-õiguslike¹⁹⁵ ülesannete täitmiseks või selleks vajaliku tulu saamiseks maksumaksjale pandud ühekordne või perioodiline rahaline kohustus, mis kuulub täitmisele seaduse või määrusega ettenähtud korras, suuruses ja tähtaegadel ning millel puudub otsene vastutasu maksumaksja jaoks (Maksukorralduse seadus - MKS¹⁹⁶ § 2). Tänapäeval on enamikes riikides maksud kujunenud kõige olulisemaks tuluallikaks. Näiteks 2014 aastal moodustab Eesti riigi eelarve tuludest maksud ja sotsiaalkindlustusmaksed ca 82.6% riigieelarvest.¹⁹⁷ Kuigi maksumäärad on Eestis kõikidele ettevõtlusvormidele võrdsed¹⁹⁸, on maksudega seotud kaalutlused ühed olulisemad ettevõtlusvormi valikul.¹⁹⁹

¹⁹² A.Kuura. Ettevõtlus, juhtimine, koostöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2004, lk 111.

¹⁹³ Maksuõiguse eesmärgiks on koguda rahalisi vahendid riigivõimu teostamiseks ja riigi eksisteerimiseks. Olemuselt on maksukohustus maksumaksja võlasuhe riigiga, kus riik on rohkem õigustatud kui kohustatud subjektiks. R.Osanik. Maksuvaidlused ja maksuprobleemid. Tallinn: Raamatupidaja.ee, 2003, lk 8.

¹⁹⁴ L.Lehis. Maksuõigus. Tallinn: Juura, 2009, lk 81-82.

¹⁹⁵ Maksu fiskaalset eesmärki näitab „avalik-õiguslike ülesannete täitmisele“ viitamine. Maksudest finantseeritakse riigi ja omavalitsuste tegevust tervikuna. Maksukoormus on jagatud ühiskonnas subjektide võimaluste, mitte vajaduste järgi. Samuti ei teki maksumaksjal maksete teostamisest subjektiivseid õigusi avaliku võimu sooritusele. Samas, lk 43 – 48.

¹⁹⁶ RT I 2002, 26, 150; RT I, 17.04.2013, 14.

¹⁹⁷ 2014. aasta riigieelarve seadus. RT I, 28.12.2013, 10.

¹⁹⁸ 2014. a maksumäärad: Tulumaksumäär on 21% (TuMS § 4 lg 1 p 1), sotsiaalmaksu määr on 33% (SMS § 7 lg 1), käibemaksumäärad on 20%, 9% ja 0% (KMS § 15), töötuskindlustusmaks määr on töötajale 2%,

Järgnevalt on esitatud mõned olulised argumendid, mis ilmestavad ettevõtja maksukoormust.

TuMS § 35 lg 1 kohaselt võib ettevõtlustulu ületava kulude summa maha arvata kuni seitsme maksustamisperioodi jooksul ehk 7 aasta jooksul. Äriühingutele ei kohaldu aga piirangud kahjude edasikandmiseks. FIE ettevõtlustulu ei maksustata töötuskindlustusmaksetega, mistõttu puudub FIE-l kindlustuskaitse. Äriühingu juhtorgani liige saab sõlmida aga lepingulisi töösuhteid, millega kaasneb kindlustuskaitse. FIE sotsiaalseid garantiisid nõrgestab ka asjaolu, et kõik sotsiaalmaksu erandid ei laiene neile, samuti esinevad probleemid mõnigaste hüvitiste saamisel. FIE ettevõtlustulude ja –kulude vahe maksustatakse tulu- ja sotsiaalmaksuga²⁰⁰, seda käsitletakse samaväärselt palgatuluga. Sisuliselt pole ette nähtud võimalust, et FIE võiks investeringutelt kasumit saada. Samuti on sätestatud sotsiaalmaksu ülempiir, mis jääb aga paljude FIE-de jaoks kättesaamatuks²⁰¹. Näiteks OÜ vormi kohaselt saab ettevõtja valida sotsiaalmaksuga maksustatava töötasu suuruse üle, kasumina saadava dividendide väljamaksete üle ning ettevõtlusesse reinvesteeriitava summa suuruse üle. Äriühingute reinvesteeriitud kasumit ei maksustata ka tulumaksuga. FIE-del on võimalus küll koguda ettevõtlusest saadud tulu FIE erikontol tulevasteks investeringuteks, ilma vahepealse maksustamiseta²⁰², kuid taoline soodustus ei ole samaväärne äriühingute tulumaksuvabastusega kasuteguri saavutamiseks. Äriühingud saavad ka takistamatult kasutada reinvesteeriitud kasumit, näiteks suunata see ettevõtluse põhitegevusse, välja laenata, investeerida, jms.²⁰³ Töötuskindlustuse hüve (kindlustuskaitse) saajate hulgast jäävad välja juhtimis- ja kontrollorgani liikmed ning füüsilisest isikust ettevõtjad, kusjuures eeltoodute puhul on üsnagi võimalik sotsiaalse riski realiseerumine ning töötuks jäämine. Kui FIE puhul on sotsiaalmaksuga maksustamise perioodiks kalendriaasta (SMS²⁰⁴ § 8 lg 2), siis muude isikute puhul kalendrikuu (SMS § 8 lg 1), lisaks on FIE-del täiendavalt kohustus tasuda sotsiaalmaksu avansilisi makseid 4 korda aastas (SMS § 9 lg 3 p 1). Jooksva maksustamisperioodi ettevõtlustulu alusel arvestatud sotsiaalmaks tasutakse järgmise aasta 1.

tööandjale 1% (Vabariigi Valitsus määras töötuskindlustusmaksude määrad 2014. aastal, vastu võetud 28.11.2013 nr 167. RT I, 03.12.2013, 5).

¹⁹⁹ A.Miettinen, L.Rikkinen, J.Teder. Ettevõtlus II. Äriideest, äriplaanist, ettevõtte rajamisest ja kasvust. Tallinn: Külim, 2008, lk 70.

²⁰⁰ Kui sama põhimõtet kohaldada äriühingutele, tuleks sotsiaal- ja tulumaksu arvestada mitte töötajate brutopalgalt, vaid brutopalga ja sotsiaalmaksu summalt. J.Teder. FIE – kõige rängemalt maksustatud ettevõtja. Tööandjate Keskliidu koduleht. Arvutivõrgus: <http://www.employers.ee/et/kompetents/4912>. 29.04.2013.

²⁰¹ 15kordne miinimumalgalt arvestatud sotsiaalmaks. Samas.

²⁰² Mida omakorda mõjutab negatiivselt inflatsioon. J.Teder. FIE – kõige rängemalt maksustatud ettevõtja. Tööandjate Keskliidu koduleht. Arvutivõrgus: <http://www.employers.ee/et/kompetents/4912>. 29.04.2013.

²⁰³ A.Miettinen, L.Rikkinen, J.Teder. Ettevõtlus II. Äriideest, äriplaanist, ettevõtte rajamisest ja kasvust. Tallinn: Külim, 2008, lk 70.

²⁰⁴ Sotsiaalmaksuseadus. RT I, 10.01.2014, 13.

oktoobriks (SMS § 9 lg 3 p 2). Ajutise töövõimetuse hüvitise ja vanemahüvitise puhul lähtutakse hüvitise maksmise aastale eelnenud aastal tasutud sotsiaalmaksust, mistõttu toimub nende puhul vastavate hüvitiste arvutamine ettevõtlusega alustajate puhul miinimummääradelt ning kogenud ettevõtjate puhul 2-aastase nihkega.²⁰⁵ OÜ puhul tuleb ravikindlustuse saamiseks tasuta igas kuus miinimumpalga tulumaksu ja sotsiaalmaksu, selle mittetasumisel tekib koheselt maksuvõlg. OÜ puhul saab peale majandusaasta aruande kinnitamist juhatuse otsuse alusel võtta välja dividende isiklikuks otstarbeks, mida maksustatakse ainult tulumaksuga.²⁰⁶ Eeltoodud argumendid annavad ühe olulise eelise äriühingutele maksustamise mõttes FIE-de tegutsemisvormi ees.

FIE-de maksustamise regulatsiooni parandamisele on viidanud ka Justiitsministeerium ise tegevuskavas ettevõtlusalase õiguskeskkonna rahvusvahelise konkurentsivõime parandamiseks. Nimetatud tegevuskava kohaselt tuleb FIE-sid puudutav maksundusalane regulatsioon üle vaadata ning muuta selliseks, et maksustamise mõttes alluksid FIE-d samadele regulatsioonidele kui teised ettevõtjad. Justiitsministeerium lisas, et võrdse kohtlemise põhimõtte valguses on kaheldav, et tulenevalt ettevõtlusvormi valikust, on võimalik makse maksta erinevate põhimõtete alusel.²⁰⁷

Ettevõtlusvorm mõjutab ka ettevõtluse avalikkust. OÜ, AS, TÜ, UÜ ja tulundusühistu on kohustatud esitama äriregistrile majandusaasta aruanded, mis on kättesaadavad kõigile asjast huvitatutele (ÄS § 60 lg 1, TUS § 72 lg 3). FIE-l on aruandluskohustus vaid Maksu- ja Tolliameti ees ning see informatsioon ei ole avalikkusele kättesaadav.²⁰⁸ Ettevõtluse läbiviimisest võivad tõusetuda erinevad kulud, näiteks asutamiskulud²⁰⁹, raamatupidamiskulud, juhtimisorganitega seotud kulud, aruandlusega seotud kulud, jne.

²⁰⁵ M.Huberg. Probleeme maksuarvestusega seotud hüvitiste väljamaksmisel. Eesti Maksumaksjate Liidu koduleht. Arvutivõrgus: http://www.maksumaksjad.ee/modules/smartsection/item.php?itemid=980#_ftnref3. 05.06.2013.

²⁰⁶ O.Kärsna. Kuidas maksavad makse OÜ ja FIE? - Maaleht. 20.01.2013. Arvutivõrgus: <http://www.maaleht.ee/news/tarbija/seadus/kuidas-maksavad-makse-ou-ja-fie.d?id=65538502>. 29.04.2013.

²⁰⁷ Ettevõtja õigus. Tegevuskava ettevõtlusalase õiguskeskkonna rahvusvahelise konkurentsivõime parandamiseks. Justiitsministeerium, 2006. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=35614/Ettev%F5tja+%F5igus.pdf>. 05.05.2013.

²⁰⁸ A.Miettinen, L.Rikkinen, J.Teder. Ettevõtlus II. Äriideest, äriplaanist, ettevõtte rajamisest ja kasvust. Külim, 2008, lk 71.

²⁰⁹ Tulenevalt algkapitali nõudest, võib jagada asutamiskulud järgmiselt: madalad asutamiskulud on FIE, TÜ ja UÜ puhul (algkapitali nõuet ei ole); keskmised asutamiskulud on OÜ ja ühistu suhtes (OÜ algkapitali miinimumnõue on 2500 eurot ning ÄS § 140¹ võimaldab OÜ-d asutada ka sissemakset tegemata. Ühistu korral kohaldub algkapitali nõue juhul, kui põhikirjas ei ole ette nähtud isiklikku vastutust). Kõrge asutamiskulu on AS-i puhul (algkapitali nõue 25 000 eurot).

Samuti omab tähtsust ettevõtlusvormi valikul ettevõtte juhtimise reguleeritus²¹⁰, litsentside kasutamise vajadus, maine, jms.²¹¹

2.2.2. Õiguslike vormide analüüs kohtutäituri ametitegevuse kontekstis

KTS § 4 lg 5²¹² kohaselt käsitatakse kohtutäiturit raamatupidamise alal füüsilisest isikust ettevõtjana. Seega mõjutab taoline käsitamine kohtutäituri maksustamist ning raamatupidamislikku arvestust FIE-na.

Traditsioonilises mõttes ei saa täiturit pidada ettevõtjaks seadusega kindlaksmääratud ametikitsenduste tõttu, mis annab talle eristaatuse (riigi poolt on kehtestatud kord toimingute tegemiseks, korra järgimine on riigi poolt kontrollitav, toimingute tegemiseks kasutatakse avaliku võimu pädevust, luuakse avalikult tunnustatud dokumente, riigi sunnijõuga sekkutakse isikute põhiõigustesse²¹³, jms), kuid kohtutäituri ametitegevus on kindlasti ettevõtlus. Kohtutäituri eristaatuse olemus ise ei determineeri aga kuidagi ette täituritele käesoleval hetkel kohalduvat maksustamisviisi (maksustamine FIE-na).

Arvestades käesoleva töö peatükis 2.1. käsitletut, on täituri ametitegevusele iseloomulik mitmekülgsete toimingute ja teenuste osutamine. Täituri ametipädevuse laienemise tõttu on kohtutäituri võimalus peale kohustusliku põhitöö – ametitoimingute läbiviimise, osutada ka vabatahtlike tasustatavaid ametiteenuseid. Ametitoiminguid osutades prevaleerib avalik-õiguslik iseloom, ametiteenuste teostamisel aga eraõiguslik iseloom. Isikute ringi osas puututakse kokku seega nii ametiisikutega kui ka eraisikutega. Ametitegevusele iseloomulike tööülesannete tõttu (formaalsete nõuete täitmine eeldab vajaliku tehnika olemasolu; dokumentide kättetoimetamine, vara ülevaatamine vara asukohas ja võlgniku elukoha kontroll eeldab sõiduvahendi kasutamist; büroo pidamiseks on vajalik üürida või soetada kinnisvara; ametitegevuse korraldamiseks ja tööülesannete täitmiseks on vajadus kaasata palgalisi töötajaid, jms) tuleb rahuldada ka erinevaid ainelisi ja materiaalseid vajadusi.

²¹⁰ FIE-l juhtorganid puuduvad. Osaühingu kohustuslik juhtimisorgan on juhatus, OÜ-l peab olema nõukogu ainult siis, kui see on ette nähtud põhikirjas. AS-i kõrgeim juhtimisorgan on aktsionäride üldkoosolek, samuti peab olema moodustatud juhatus ja nõukogu. Üldkoosolek on ühistu kõrgeim organ ning otsused tehakse hääletusel, kus igal ühistu liikmel on üks hääl. Juhatus on ühistu juhtorgan. UÜ ja TÜ osas kohustuslikud juhtimisorganid puuduvad. Riigiportaal eesti.ee. Ettevõtlusvormide peamiste tunnuste võrdlus. Arvutivõrgus: https://www.eesti.ee/est/teemad/ettevotja/ettevotte_loomine/ettevotlusvormi_valik/ettevotlusvormide_vordlus. 27.04.2013.

²¹¹ A.Miettinen, L.Rikkinen, J.Teder. Ettevõtlus II. Äriideest, äriplaanist, ettevõtte rajamisest ja kasvust. Külim, 2008, lk 70 - 71.

²¹² RT I, 31.12.2012, 18.

²¹³ A.Alekand. Proportsionaalsuse printsiip põhiõiguste riive mõõdupuuna täitemenetluses. Doktoritöö, 2009, lk 12.

Lisaks võimaldab täituri ametitegevus tõmmata paralleele teiste elukutsete esindajatega. Näiteks vara hindamise ja müügi funktsioon on võrreldav maakleri (maakler töötab maaklerlepingu alusel) ja kinnisvara hindaja tööga (hindaja saab töötada näiteks töölepingu alusel või FIE-na äriühingus). Õigusnõu ja –dokumentide vormistamine ning kohtuvaidluste pidamine on võrreldav advokaadi (advokaadibüroo pidaja on advokaadiühing või füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsev vandeadvokaat) ja juristi (jurist saab töötada töölepingu alusel) tööga. Dokumentide kättetoimetamine ja edastamine sarnaneb postiasutuse või kullerteenust pakkuva ettevõtlusega. Lapsega suhtluskorra määramist võiks võrrelda aga sotsiaaltöötaja tööga. Võlgnike võlgade üle detailse võlaarvestuse pidamine on koheldav raamatupidaja töötegevusena. Eeltoodu viitab, et täituri mitmekülgne ametitegevus omab sarnaseid jooni mitmete elukutsetega, millede ettevõtlusvormid ja sellest tulenevalt maksustamisreeglid on küllaltki erinevalt reguleeritud.

Raamatupidamise korralduse mõttes võib FIE pidada nii tekke- kui ka kassapõhist arvestust. Äriühingu juriidilise ettevõtlusvormi puhul toimub tekkepõhine arvestus. Ettevõtlusvormi muudatus FIE-lt äriühinguks tooks paratamatult kaasa muudatusi raamatupidamislikes ümberkorralduses, kuivõrd viidatud arvestuspõhimõtted ning töökorraldus erinevad oluliselt. Kassapõhiselt raamatupidamiselt tekkepõhisele üleminekul, tuleb ettevõtjal teostada varade inventuur esimese kuupäeva seisuga. Soetamisel täies ulatuses kuludesse kantud põhivara objekte arvele ei võeta (võib aga ise bilansijärgselt arvestada) ja amortisatsiooni ei arvesta. Samuti tuleb raamatupidamisprintsipiide muutumisel arvele võtta nõuete ja kohustuste jäägid ning kassas ja arvelduskontodel olev raha. Füüsilisest isikust ettevõtja algbilansis tuleb kajastada ettevõtluse vara, kohustused ja ettevõtte omakapital.²¹⁴

Kuid FIE ettevõtte ülemineku korral äriühingule, tuleb üle kanda FIE varad äriühingu nimele, mis eeldab ka vastavates registrites omandiõiguse ülemineku vormistamist. Vara kasutamise korral mitterahalise sissemaksena, peab vara olema äriühingule üle antud enne äriregistrise kande tegemist. Audiitor saab kontrollida mitterahalise sissemakse väärtust. Äriregistrise kandmiseks tuleb esitada registripidajale põhikiri, mitterahalise sissemakse väärtust tõendavad dokumendid, audiitori arvamus, mitterahalise sissemakse FIE-lt äriühingule üleandmise leping ja riigilõivu tasumist tõendav dokument. Ärinime üleandmiseks tuleb sõlmida aga leping.²¹⁵

²¹⁴ A.Kuura. Ettevõtlus, juhtimine, koostöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2004, lk 94.

²¹⁵ O.Kärsna. Pisiettevõtja käsiraamat. Tallinn: Kirjastus Ilo, 2009, lk 191.

Iga kohtutäituri büroo peab ise korraldama ettevõtluse raamatupidamise, mistõttu on iga täituri palgal ka raamatupidaja. Üldjuhul peetakse kassapõhist raamatupidamist lihtsamaks. Kuivõrd kohtutäituri büroodes on raamatupidaja olemas, siis ei suureneks eelduslikult täituripoolne finantskoormus raamatupidamise ümberkorraldamiseks kassapõhise arvestuse asemel tekkepõhiseks arvestuseks (sest pädev raamatupidaja peaks valdama erinevaid raamatupidamise põhimõtteid). Seega ei omaks finantskoormuse seisukohalt sisulist tähtsust asjaolu, kas raamatupidamine toimub täituri büroos FIE või äriühingu raamatupidamise reeglite alusel.

Kohtutäiturite²¹⁶ suure töökoormuse²¹⁷ täitmiseks ja erinevate tööülesannete täitmise tagamiseks vajab täitur palgalist tööjõudu. Kui näiteks notar teeb tõestamistoiminguid ise ega saa neid palgalistele bürootöötajatele delegeerida, siis täitetoimingud on üldjuhul sisult lihtsamad, kuigi seotud suure töömahuga. Enamik täitetoimingute tegemine on delegeeritud täituri büroodes kohtutäiturite abidele²¹⁸, sh büroo töötajatele. Praktikas töötavad FIE-d kas üksi, mõningase palgatöölise kaasamisega või hooajaliselt. Suurema palgalise töötajaskonna kaasamise vajaduse korral on otstarbekam kasutada pigem äriühingu vormi.²¹⁹ Seega arvestades kohtutäituri suurt töökoormust, erinevate ametitegevuste läbiviimise vajadust, sh kohustuslikke ametitoimingute mahtu ning suuremosa töökoormuse edasi delegeerimisest täituri abidele ja büroo töötajatele on hädavajalik kohtutäituri ametitegevuses palgaliste töötajate järele. Vastasel juhul oleks takistatud kohtutäituri ametitegevuse efektiivne ja ökonoomne läbiviimine. Kuigi FIE-l ei ole seadusega sätestatud piiranguid tegevuse mahule, töötajate kaasamisele, vms, peetakse mõistlikuks ettevõtluse kasvades muuta juriidiline vorm äriühingu vormiks.²²⁰ Väiksema ettevõtluse korral võib aga FIE-l mõningase palgajõu kaasamine olla ratsionaalne. Seega sõltuvalt ettevõtluse suuruselt, võib väiksema ettevõtluse korral olla sobilikum tegutseda FIE-na ning suurema ettevõtluse korral otstarbekam tegutseda äriühingu kaudu.

²¹⁶ Kohtutäiturimäärustiku § 2 kohaselt on kohtutäituri ametikohti Eestis kokku 55. RTL 2009, 98, 1456; RT I, 04.01.2014, 2.

²¹⁷ 31.12.2011 seisuga oli Eestis täitemenetluses olevaid toimikuid kohtutäiturite peale kokku 454 859. Justiitsministeeriumi koduleht. Täitestatistika 2011 nõuete järgi. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=56509/T%E4itestatistika+2011+n%F5uete+j%E4rgi.pdf> . 13.03.2014.

²¹⁸ Kohtutäituri seaduse eelnõu seletuskiri, seaduse eelnõu 462 SE III, 06.04.2009. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems2&emshelp=true&eid=594370&u=20130225121051>. 13.03.2014.

²¹⁹ A.Miettinen, L.Rikkinen, J.Teder. Ettevõtlus II. Äriideest, äriplaanist, ettevõtte rajamisest ja kasvust. Külim, 2008, lk 72.

²²⁰ R.Eamets, jt. Ettevõtlikusest ettevõtluseni. Gümnaasiumiõpik. SA Teadlik Valik: 2012, lk 37.

Ettevõtluse arengu hindamisel on määrava tähtsusega ettevõtete suurus, sest sellest oleneb nende käitumine ja juhtimine. Ettevõtluse suurust väljendatakse üldjuhul töötajate arvuga, kuid ka müügikäibe ja põhikapitali piirmäärade kaudu. Kuivõrd riikide majandused on väga erinevad, siis ei ole alati sobilikud universaalsed kriteeriumid ettevõtluse hindamiseks. Võrdluse mõttes saab aga lähtuda Euroopa Liidu klassifikatsioonist.²²¹ Euroopa Liidu klassifikatsiooni kohaselt on mikroettevõtlusega tegemist, kui ettevõttes töötab kuni 9 töötajat. Väikeettevõtlusega on tegemist, kui ettevõtluses töötab 10 kuni 50 töötajat.²²² Väikeettevõtlust iseloomustab suhteline väiksus, omanikupoolne juhtimine ja sõltumatus.²²³ Väikeettevõttele on sobilikumaks ettevõtlusvormiks OÜ vorm. Kusjuures FIE vorm on kõlblik mikroettevõtluse korral, kuid mittesoovitav väikeettevõtluse korral (lisa 4).²²⁴ O.Kärsna hinnangul on mõistlik tegutseda FIE-na, kui ettevõtluse aastakäive on kuni pool miljonit krooni (so 31,955.82 eurot), kui tegemist on ainukese sissetulekuga omaenda tegutsemisest. Samas soovib ta täiendava töökoha omamise korral teenida tulu läbi osahingu, sest siis saab raha välja võtta dividendidena ning ei teki probleemi sotsiaalmaksuga.²²⁵

Antud töö raames ei ole võimalik analüüsida kohtutäiturite käivet või bilansimahtu, kuid on võimalik anda hinnang täituri ettevõtluse mastaabsusele töötajate arvu näitel. Väiksemates täituribüroodes töötab kuni viis töötajat (kohtutäitur Oleg Sirotin'i büroos töötab peale täituri veel 3 palgalist töötajat; Raigo Pärs büroos töötab peale täituri 4 töötajat; Kersti Seisler büroos töötab peale täituri 2 töötajat ning ühise büroo pidamise tõttu tasub ta ka kulleri, koristaja ja büroo töötaja palga proportsionaalselt tehtud töö mahule; Taive Peedosaar büroos töötab peale täituri 2 töötajat ja osalise koormusega raamatupidaja, lisa 1). Keskmise suurusega täituri büroos töötab ligikaudu 6 kuni 10 töötajat (kohtutäitur Kaire Põlts büroos töötab peale täituri 9 töötajat; Hille Kudu büroos töötab peale täituri 4 põhikohaga töötajat, 1 ajutine tööline ja 2 sekretäri 5 kohtutäituri alluvuses ühiselt, lisa 1). Suurimates täiturite büroodes töötab üle 10 töötaja, mis on Euroopa Liidu klassifikatsiooni järgi juba väikeettevõtlus (kohtutäitur Elin Vilippuse büroos töötab peale täituri 30 töötajat, lisa 1).

Euroopa väikeettevõtete harta kohaselt on väikeettevõtlus Euroopa majanduse selgroog, mis omab tähtsust ka töökohtade loomise mõttes (sotsiaalmajanduslikus mõttes). Väikeettevõtted

²²¹ H.Kallam, jt. Ärikorralduse põhiteadmised. Tallinn: Külim, 2003, lk 12.

²²² Euroopa Liidu kriteeriumid VKE määratlemiseks. Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/facts-figures-analysis/sme-definition/index_et.htm. 12.04.2014.

²²³ A.Kuura. Väikeettevõtlus. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2001, lk 11.

²²⁴ Samas, lk 114.

²²⁵ O.Kärsna. Pisiettevõtja käsiraamat. Tallinn: Kirjastus Ilo, 2009, lk 232.

on ettevõtluskeskkonnas tundlikumad, tajudes vahetuimalt bürokraatia mõju. Harta kohaselt väärrib edukas ettevõtlus õiglast hüvitamist. Väikeettevõtluse arendamiseks kohustub Euroopa Liit muu hulgas rajama regulatiiv-, fiskaal- ja haldusraamistikku, mis soodustaks ettevõtlust ja parandaks ettevõtjate seisundit; parandama rahastamisvõimalusi kogu ettevõtte elutsükli vältel ja ära kuulama ettevõtjate arvamust; vajadusel ümber hindama väikeettevõtlust mõjutavad regulatiivseid kohustused; samuti peaksid kohaldama parimaid tavasid ka maksustamisele.²²⁶

Vabadel elukutsetel on ühiskonnas täita suur roll, seda ka strateegia „Euroopa 2020“ raames. Nimelt aitavad vabade elukutsete esindajad edendada tootmisvõrgustikku, loovad töökohti ja pakuvad ühiskonnale olulisi teenuseid. Lisaks annavad nad tõekehtset innovatsioonile ja arengule, mistõttu on nad üliolulised tegurid majandus- ja sotsiaalkriisist väljumisel. Vabadele elukutsetele tuleb tagada asjakohane, tunnustatud ja kõigile vastuvõetavate eeskirjade kasutuselevõtt, tagamaks siseturu tõrgeteta toimimine viisil, et pakutud teenuste hind ja kvaliteet oleksid tasakaalus.²²⁷

Ettevõtte asutamise mõttes viib kohtutäitur läbi ametitegevusega alustamiseks vajalikud toimingud (tuleneb vaba elukutse olemusest), isegi kui peetakse ühist bürood. Peale FIE ettevõtlusvormi saab üksi asutada ettevõtlust ka AS-i ja OÜ juriidilise vormi puhul. Teiste äriühingute ettevõtlusvormide puhul näeb seadus ette asutajate nõudes vähemalt kaheliikmelist koosseisu. Seega ettevõtluse asutamise mõttes oleksid sobilikud ettevõtlusvormidena FIE, OÜ ja AS.

Kohtutäitur vastutab ametitegevuse läbiviimise eest isiklikult²²⁸ ehk kogu oma isikliku varaga. Isiklikku vastutust hõlmab FIE, TÜ ja UÜ ning teatud tingimustel kohaldub see ka ühistule. Samas OÜ ja AS vastutavad kohustuste eest ettevõtte varaga. Avalik-õiguslik vabakutselistele ametikandjatele kohaldab aga äriseadustiku mõttes erinev vastutuse kord.

²²⁶ Euroopa väikeettevõtete harta. Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/charter/docs/charter_et.pdf. 28.04.2013.

²²⁷ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Vabade elukutsete roll ja tulevik Euroopa kodanikuühiskonnas 2020. aastal”, Brüsselis, 17.02.2014, teabekiri (täiskogu 496. istungjärk), ARVAMUS: EESC-2013-01748-00-00-AS-TRA.

Arvutivõrgus: http://www.google.ee/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=1&ved=0CCcQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.toad.eesc.europa.eu%2FViewDoc.aspx%3Fdoc%3Dces%255Cint%255Cint687%255CET%255CEESC-2013-01746-00-00-NISP-TRA_ET.doc%26docid%3D2974448&ei=IxRJU6aQB_Lc4QSV7IDwCA&usg=AFQjCNGV64HUaA-P3bd81hIL67UI69_myg. 12.04.2014.

²²⁸ Ametikandjate isiklik vastutus tuleneb nii ajaloolistest kui ka tekkeloolistest argumentidest. Ajalooliselt on vastutanud notarid isiklikult ettevõtluse kohustuste eest. Notari amet võeti aga eeskujuks nii täituri kui ka vandetõlgi ameti kujundamisel. Isiklik vastutus tulenevat ka ametikandja sõltumatuse (iseseisev õigus tõlgendada ja rakendada õigust) ja tasustamise (ametitegevuse eest makstav tasu katab vastutuse riisikot) põhimõttest. E.Andresen. Riigivastutus ilma riigi vastutuseeta: notari, kohtutäituri ja vandetõlgi isiklik ametivastutus Euroopa õiguse ja riigiõiguse vaatepunktist. - Juridica, 2006, nr 9, lk 603-604.

Näiteks advokaat ja patendivolinik vastutavad solidaarselt äriühinguga, audiitori puhul on ette nähtud nii isiklik kui ka solidaarvastutus äriühinguga. Seega esineb avalik-õiguslike vabakutsete ametikandjate seas ebaühtlane vastutuse reguleeritus.

Pole kahtlust, et täituri töös võivad tõusetuda olukorrad suures ulatuses kahju tekitamisest, kuid samas näeb seadusandlus ette kohustusliku ametikindlustuse nõude taolisteks puhkudeks. Täituri isiklikul vastutusel on aga omad piirid, nimelt KTS § 9 lg 1 kohaselt vastutab täitur üksnes ametikohustuste süülisest rikkumisest tekkinud kahju eest. Lisaks sätestab KTS ka kindla vastutuse järjekorra, mille kohaselt vastutab esimeses järjekorras kahju tekitamise eest vastutav menetlusosaline või kolmas isik, seejärel kohtutäitur, järgmisena Kohtutäiturite- ja Pankrotihaldurite Koda²²⁹ ning viimasena riik. RVastS²³⁰ § 12 lg 3 kohaselt vastutab riik füüsilisest või eraõiguslikust juriidilisest isikust avaliku võimu kandja poolt tekitatud kahju eest, kui seadus ei sätesta teisiti. Seega ei tulene otseselt RVastS-ist, et füüsiline või eraõiguslik juriidiline isik kohustuks vastutama tekitatud kahju eest isiklikult. Järelikult on täituri isiklik vastutus pigem poliitilise kokkuleppe küsimus. Käesoleva töö autor ei pea mõistlikuks kohtutäiturite isiklikku vastutusnõuet, sest seda oleks põhimõtteliselt võimalik tagada muul viisil, näiteks efektiivsema ametikindlustuse näol²³¹. Kindlustusjuhtumite piirmäärad tuleks viia kooskõlla selliste summaliste vääringutega, mis välistaksid isikliku vastutusnõude vajaduse ning tagaksid vähemalt samaväärse kaitse.

FIE-l on aruandluskohustus Maksu- ja Tolliameti ees, mille tõttu jäävad esitatavad andmed avalikkusele varjatuks. Äriühingud registreeritakse äriregistris, millega kaasneb majandusaasta aruande esitamise kohustus. Äriregistrisse kantud andmed on aga kõigile kättesaadavad. Kui senini avalikkus ei ole olnud teadlik kohtutäiturite teenistuse suurusest, siis äriühingu ettevõtlusvormi kasutamine tooks kaasa taolise info avalikustamise kohustuse. Autori hinnangul võib pidada mõistlikuks täituri teenistuse suuruse avalikustamist. Ametnike ja teiste ettevõtjate kõrval suurendaks täiturite teenistuse avalikustamine ametitegevuse läbipaistvust.

²²⁹ Kui kohtutäituri ametitoiminguga tekitatud kahju hüvitamise nõudeid ei ole võimalik rahuldada kohtutäituri või muu kahju eest vastutava isiku vara arvel või seda ei ole võimalik teha täies ulatuses, vastutab tekkinud kahju eest koda, seejärel riik. Kojal ja riigil on tagasinõude õigus hüvitatud kahju ulatuses kohtutäituri või muu kahju eest vastutava isiku vastu. Riik võib tagasinõude esitada ka koja vastu (KTS § 9 lg 6).

²³⁰ RT I, 13.09.2011, 11.

²³¹ Sarnast seisukohta on avaldanud ka Ene Adresen, pakkudes notarite isikliku vastutuse puhul välja kahesambalise vastutuskindlustussüsteemi, millest esimene samm oleks notarite poolt sõlmitav vastutuskindlustusleping ning teine samm – Notarite Koja sõlmitav vastutuskindlustusleping. Notarite ja vandetõlkide osas pakub nimetatud autor välja vastutuskindlustusfondi ideed või täieliku riigivastutuse kohaldamist. E.Andresen. Riigivastutus ilma riigi vastutuseta: notari, kohtutäituri ja vandetõlgi isiklik ametivastutus Euroopa õiguse ja riigiõiguse vaatepunktist. - Juridica, 2006, nr 9, lk 610.

Ettevõtlusvormist sõltub ka ettevõtluse juhtimise reguleeritus. Peale FIE saab täita üksinda juhtimisfunktsioone ka UÜ-s ja TÜ-s. OÜ kohustuslik juhtorgan on juhatus ning juhatusse võib kuuluda ka ainult üks isik (nõukogu vajalik ainult põhikirja alusel). AS-i puhul on vajalik peale juhatuse ka nõukogu, kõrgeimaks juhtimisorganiks on aktsionäride üldkoosolek. Üldkoosolek on ka ühistu kõrgeim organ, mille juhtorgan on juhatus. Seega ei oleks AS ja ühistu sobilikud kohtutäituri ametitegevuseks (ei võimalda ainuisikuliselt juhtimist) vormid ettevõtluse juhtimise reguleerituse seisukohalt, küll aga oleksid sobivad juhtimise reguleerituse seisukohalt FIE, UÜ, TÜ ja OÜ (võimaldavad ainuisikulist otsustamispädevust ettevõtluse juhtimisel, mida eeldab ka täituri vabakutseline amet).

Täituri universaalsete ja mitmekülsete tööülesannete iseloomu ning eeltoodud käsitlust arvestades, võib kohtutäituri ametitegevust pidada sarnaseks nii FIE kui ka äriühingu tegevusele (eriti OÜ, samuti AS). Probleemiks võiks aga pidada universaalsete ettevõtluse kriteeriumite rakendamisel nende abstraktsust – ei ole võimalik nii üheselt määratleda konkreetset raamistikku FIE ja äriühingu vahel piiri tõmbamiseks kohtutäiturite ametitegevuse pinnalt. Seega võib kohtutäituri ametitegevust pidada universaalsete ettevõtluse kriteeriumi järgi nii äriühingu kui ka FIE tegevuseks (mitte ainult FIE tegevuseks).

Ettevõtluse arengu hindamisel on määrava tähtsusega aga ettevõtete suurus, sest sellest oleneb nende käitumine ja juhtimine. Ettevõtluse suurust väljendatakse üldjuhul töötajate arvu, käibe ja põhikapitali piirmäärade kaudu.²³² Kuivõrd kohtutäiturite majandusandmed ei ole avalikult kättesaadavad, siis ei ole võimalik hinnata ka täiturite käibe ja põhikapitali piirmäärasid. Kohtutäituri ettevõtluse mastaabsust saab aga hinnata käesoleva töö raames töötajate arvu alusel. Euroopa Liidu klassifikatsiooni kohaselt on mikroettevõtlusega tegemist, kui ettevõttes töötab kuni 9 töötajat. Väikeettevõtlusega on tegemist, kui ettevõtluses töötab 10 kuni 50 töötajat. Eestis tegutsevate kohtutäiturite büroodes on töötajaid paar kuni 30. Väikeettevõtluses (10-50 töötajat) peetakse soovituslikult sobivaimaks ettevõtlusvormiks OÜ vormi, kuid ei soovitata FIE vormi. Mikroettevõtluse (kuni 9 töötajat) korral on kõlblikuks vormiks FIE vorm, kuid sobilik ka TÜ, UÜ ja OÜ vorm (lisa 4). Tulenevalt eeltoodust, ei saa nõustuda KTS § 4 lg 5 sätte eesmärgiga, et kohtutäitur on alati olemuslikult sarnasim füüsilisest isikust ettevõtjale. Erineva mastaabsusega kohtutäituri ettevõtluse läbiviimiseks peab ka ettevõtlusvorm olema selline, mis võimaldaks majandustegevuse läbiviimist mõistlikult, efektiivselt ning võrdsetel alustel teiste samaväärsetega, ilma põhjendamatu

²³² H.Kallam, jt. Ärikorralduse põhiteadmised. Tallinn: Külim, 2003, lk 12.

ametikitsenduste. Ettevõtluses mittekohase ettevõtlusvormi rakendamisel jääb realiseerimata ettevõtluse tegelik potentsiaal ja pidurdub jätkusuutlik areng, mis põhjustab ettevõtluses negatiivseid mõjutusi (koormav mõju avaldub ennekõike läbi maksukoormuse, sotsiaalsete garantiide, ettevõtlusesse investeringute piiratuses, jms).

Töö autori hinnangul oleks kohtutäituritele sobilikuks maksustamise vormiks nii äriühingu (OÜ vorm) kui ka FIE ettevõtlusvorm. Vabakutselise kohtutäiturite eeskujuks võetud notar, kelle olemus olevat lähim just FIE-le, ei õigusta end täna ainukese tegutsemisvormina kohtutäiturite ametitegevuse raames, mistõttu eksisteerib praktiline vajadus kohtutäituri maksustamisvormi ülevaatamiseks ning kaasajastamiseks.

3. KOHTUTÄITURILE KOHALDATAVA ÕIGUSLIKU VORMI PROPORTSIONAALSUS

Proportsionaalsuse põhimõtet on sobilik kasutada õigusakti sätte põhiseadusele vastavuse hindamiseks juhtudel, kus lahendatakse isiku põhiõiguste riive lubatavuse küsimust.²³³ Proportsionaalsuse põhimõtte ehk ülemäärasuse keeld seob kogu riigivõimu ning sellega peab arvestama mitte üksnes õiguse kohaldaja, vaid ka seadusandja. Eeltoodud õigusriigi põhimõtte aluseks on idee, et riik tohib isiku vabadussfääri üldistes huvides piirata üksnes niivõrd, kuivõrd see on möödapääsmatu. Kõigi vabadusele rajatud õiguskordade loomusest tuleb keeld piirata individuaalset vabadust ülemäära. PS preambuli kolmandast osalausest ja PS II peatükist lähtuvalt on Eesti õiguskord vabadusele rajatud õiguskord. Kuid põhiõigused saavad oma kaitsejõudu realiseerida üksnes siis, kui sobimatud, mittevajalikud ja ülemäärased piirangud on välistatud ning seadus on demokraatlikus ühiskonnas vajalik siis, kui see on püstitatud eesmärgi saavutamiseks sobiv (kohane), vajalik kitsamas tähenduses (tarvilik) ning mõõdukas (proportsionaalne kitsamas tähenduses).²³⁴

Eesti Vabariigi põhiseadus²³⁵ (PS) § 11 kohaselt tohib õigusi ja vabadusi piirata ainult kooskõlas põhiseadusega. Need piirangud peavad olema demokraatlikus ühiskonnas vajalikud ega tohi moonutada piiratavate õiguste ja vabaduste olemust. Robert Alexy on viidanud, et klausel „demokraatlikus ühiskonnas vajalik“ viitabki proportsionaalsuse põhimõttele. Kuid

²³³ RKÜKo 12.07.2012, 3-4-1-6-12, p 170.

²³⁴ Madis Ernits. § 11 komm 3. – Ü.Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, 2012.

²³⁵ RT 1992, 26, 349; RT I, 27.04.2011, 2.

taoline sõnastusviis ei vasta tänasele teoreetilisele arusaamale ega Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikale.²³⁶

Riigikohus selgitab, et: „Põhiseaduse § 11 mainib küll õigusi ja vabadusi, kuid ei nimeta neist ühtki konkreetselt. See paragrahv on kõiki põhiõigusi hõlmav keskne norm, mis sisaldab põhiõiguste, vabaduste ja kohustuste tõlgendamise ja kohaldamise fundamentaalseid põhimõtteid. Põhiseaduse § 11 lubab õigusi ja vabadusi piirata ainult kolmel tingimusel. Esiteks tohib õigusi ja vabadusi piirata "ainult kooskõlas põhiseadusega", teiseks peavad piirangud olema "demokraatlikus ühiskonnas vajalikud" ja kolmandaks ei tohi piirangud "moonutada piiratavate õiguste ja vabaduste olemust". Lisaks täpsustas Riigikohus, et riigivõimu sekkumine õigusesse ei tähenda iseenesest põhiõiguste rikkumist. Põhiõiguste riive on põhiõiguste rikkumine ainult juhul, kui riive on põhiseadusvastane.²³⁷ Riive materiaalse põhiseaduspärasuse kontrollimiseks tuleb kontrollida rakendatava meetme sobivust, vajalikkust ja mõõdukust. Materiaalne kooskõla põhiseadusega eeldab, et põhiõigust riivav õigusakt on kehtestatud põhiseadusega lubatava eesmärgi saavutamiseks ning abinõu on eesmärgi saavutamiseks proportsionaalne.²³⁸

Põhiõigused on subjektiivsed õigused, mistõttu on nendel ka õigustatud ja kohustatud subjektid. Õigustatud subjekte nimetatakse põhiõiguste kandjateks ning kohustatud subjekte põhiõiguste adressaatideks. Põhiõiguste kandjad on eelkõige füüsilised isikud. Kõigi ja igäi õiguste kandjad on kõik füüsilised isikud, kodanikuõiguste kandjad aga ainult Eesti kodanikud.²³⁹ Täitevvõim on põhiõigustega seotud ka siis, kui riigist alamal seisev avalik-õiguslik juriidiline isik osaleb majandustegevuses või teostab halduse eraõiguslikke abitehinguid. Mistõttu on riigivõimu teostamine kogu institutsionaalses mõttes avaliku võimu tegevus. Täidesaatva riigivõimu alla kuulub sealhulgas eraõiguslikud füüsilised ja juriidilised isikud, kes teostavad mõnda avaliku võimu funktsiooni.²⁴⁰ Kuid füüsiline isik on ka siis põhiõiguste kandjaks, kui ta asutab näiteks mittetulundusühingu. Kui avalik võim kitsendab mittetulundusühingu tegevust, siis riivab ta sellega iga ühingu liikme põhiõigusi.²⁴¹ Kohtutäitur viib avaliku halduse kandjana ametitegevust läbi füüsilise isikuna – FIE-na.

²³⁶ R.Alexy. Põhiõigused Eesti Põhiseaduses. - Juridica eriväljaanne. 2001, lk 26.

²³⁷ RKÜKo 11.10.2001, 3-4-1-7-01, p 12 ja 14. RT III 2001, 26, 280.

²³⁸ RKPJKo 26.03.2009, 3-4-1-16-08, p 28. RT III 2009, 15, 109.

²³⁹ Põhiõigused, vabadused ja kohustused, kamm 6, 6.2. Eesti Vabariigi põhiseaduse ekspertiisi komisjoni lõpparuanne. Põhiseaduse 2.ptk „Põhiõigused, vabadused ja kohustused“. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/10731>. 27.04.2014.

²⁴⁰ M. Ernits, N. Parrest. § 14 kamm 2.2.2. -Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, 2012.

²⁴¹ § 9, kamm 2. Eesti Vabariigi põhiseaduse ekspertiisi komisjoni lõpparuanne. Põhiseaduse 2.ptk „Põhiõigused, vabadused ja kohustused“. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/10731>. 27.04.2014.

Analoogiat kasutades võib asuda seisukohale, et kohtutäitur on füüsilise isikuna ka siis põhiõiguste kandjaks, kui ta viib läbi avalik-õiguslikku ametitegevust.

Vabade elukutsete isevalitsemine ja isereguleerimine piirab oma liikmete kutsealast tegevust. Vabakutselistele kohalduv riigi haldustegevuse kaudsed aktid nõuavad riigi pädevuste ülekandmist. Kõik vabakutselistega seotud regulatsioonid peavad olema kooskõlas põhiõiguste, siseriikliku õiguse ning Euroopa Liidu ja siseriiklike konkurentsivõimete.²⁴²

Ettevõtlusvorm määratleb seadusega vastavale vormile kohaseks peetud raamatupidamis- ja maksustamisreeglid, et maksukohustuslane (maksumaksja kes on seadusega sätestatud tingimustel ja korras kohustatud maksu maksma) saaks anda oma panuse riigile avalik-õiguslike ülesannete täitmiseks. Maksuõigus peab aga suutma korraldada eraomanduses olevate tulu- või varandusosade rahalise ekvivalendi ülekandmise tulundushüvelist vastutasu eeldamata.²⁴³ Maksu optimaalteooria eeldab, et maksukoormused tuleks jagada vastavalt isikute panuste, omaduste, eelistuste ja maitsete kogumile, mis peegeldab konkreetse isiku kasulikkust. Maksu optimaalteooria praktiline probleem seisneb aga asjaolus, et isikule omistatavaid omadusi pole alati võimalik jälgida ja mõõta selliselt, et neid oleks võimalik maksustada.²⁴⁴ Adam Smith uskumus horisontaalsest võrdsusest maksustamisel eeldab võrdsete kohtlemist võrdselt, mille kohaselt samades või põhimõtteliselt sarnastes oludes isikud peaksid maksu maksma sama palju. Õigluse saavutamine maksustamisel on aga poliitiline küsimus.²⁴⁵ Õiglus on üks subjektiivsemaid tunnetuskriteeriume maailmas, sest maksuõigus lähtub riigi säilitamise vajadusest ning pidurdab seetõttu indiviidi tegevusvabadust.²⁴⁶ Võrdsuskaalutlusele on maksupoliitikas kaldutud omistama suuremat osakaalu, mistõttu on võrdsust maksustamisel hakatud pidama ülimuslikuks muude põhimõtetega vastuolu korral.²⁴⁷ Võrdsuse põhimõttel on maksuõiguses kaks mõõdet – vertikaalne ja horisontaalne, kusjuures vertikaalne aspekt puudutab erinevates tuluklassides

²⁴² Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee ühtse turu, tootmise ja tarbimise sektsiooni arvamus teemal „Vabade elukutsete roll ja tulevik Euroopa kodanikuühiskonnas 2020. aastal” (omaalgatuslik arvamus), Brüssel, 11.03.2014. Raportöör: Arno Metzler. Punkt 7.5. Arvutivõrgus: http://www.google.ee/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=2&ved=0CC0QFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.toad.eesc.europa.eu%2FViewDoc.aspx%3Fdoc%3Dces%255Cint%255Cint687%255CET%255CEESC-2013-01748-00-AS-TRA_ET.doc%26docid%3D2974452&ei=zWBJU4vsIamk4gSa54GoAQ&usg=AFQjCNEIVqliC-vyCFSVIDzQq82yix3y4g. 12.04.2014.

²⁴³ J.Vaabel. Eesti riigi - maksundusõiguse põhiprobleeme. Riigi maksuõiguse normistiku ehitus ja rakendus. Tartu: Akadeemiline Kooperatiiv, 1995, lk 52.

²⁴⁴ K.Holmes. Tulu mõiste. Multidistsiplinaarne analüüs. Tallinn: Sisekaitseakadeemia, 2006, lk 6.

²⁴⁵ Samas, lk 9.

²⁴⁶ R.Osanik. Maksuvaidlused ja maksuprobleemid. Tallinn: Raamatupidaja.ee, 2003, lk 9.

²⁴⁷ K.Holmes. Tulu mõiste. Multidistsiplinaarne analüüs. Tallinn: Sisekaitseakadeemia, 2006, lk 11.

olevate inimeste võrdust. Horisontaalne võrdsus hõlmab isikute sarnast kohtlemist sarnastes oludes, mistõttu tuleks võrdsete tulude korral ka võrdselt maksustada. Kui kõrvalekalded võrdset kohtemisest on meelevaldsed, siis tekib rahulolematust maksumaksja hulgas, kes on allutatud diskrimineerimisele. Kõrvalekallet on peetud aga lubatuks, kui selle tulemusel saavutatakse kõige tulemuslikumalt mõni oluline riiklik eesmärk (mida juhtub harva). Võrdsete võimalustega üksikisikute erinev maksustamine kahjustab horisontaalset võrdsust ja vähendab usku maksusüsteemi.²⁴⁸ Horisontaalse võrdsuse printsiibi osas valitseb spetsialistide eriarvamus asjaolus, et milliseid kriteeriume tuleks arvesse võtta inimeste võrdsuse või ebavõrdsuse hindamisel. Mõne teadlase väitel tähendab horisontaalne võrdsus pigem maksustamisprotsessi tulemuste võrdsust kui lihtsalt võrdsete maksude kehtestamist eeldatavalt võrdseiks hinnatud isikute puhul. Võimetus praktikas ellu viia maksu optimaalteooria käsitlust horisontaalsest võrdsusest tähendab, et horisontaalne võrdsus tuleb saavutada eeldatavuse põhjal maksustamise teel – võrdsed maksustamiskulud pannakse üksikisikule, keda peetakse võrdseks, kuna neil on eeldatavalt samad omadused (väljendatuna tulus).²⁴⁹

Käesoleva töö I peatükis käsitletu kohaselt on kohtutäiturile (sh notarile) avalik-õigusliku ametikandjana kehtestatud kitsendatud tingimused ettevõtlusvormi osas (ettevõtlusvorm ainult FIE-na), teistele käesolevas töös vaatluse all olevatele avalik-õiguslikele ametikandjatele on võimaldatud aga laiendatud ja paindlikud tingimused ettevõtlusvormi valiku teostamiseks (ebavõrdne kohtlemine). Käesoleva töö II peatükis koostatud analüüsi põhjal võib asuda seisukohale, et täituribüroode mastaabsuse kriteeriumist lähtuvalt, on mõne täituri büroo tegevus liigitatav füüsilisest isikust ettevõtjale omaseks, kuid mõne täituribüroo ettevõtlus liigitatav äriühingule omaseks. Kuivõrd on kohtutäiturile kohaldatav FIE ettevõtlusvorm üldse proportsionaalne meede ning milliseid põhiõiguste riiveid võib kaasa tuua FIE ettevõtlusvormi kohaldamine täiturite suhtes, annab vastuse alljärgnev analüüs.

²⁴⁸ K.Holmes. Tulu mõiste. Multidistsiplinaarne analüüs. Tallinn: Sisekaitseakadeemia, 2006, lk 12.

²⁴⁹ Samas, lk 13.

3.1. Sobivus

Sobiv on abinõu, kui see soodustab eesmärgi saavutamist. Sobivuse mõttes on vaieldamatult ebaproportsionaalne abinõu, mis ei soodusta ühelgi juhul eesmärgi saavutamist. Seega on sobivuse nõude sisuks kaitsta isikut avaliku võimu ebaotstarbeka sekkumise eest.²⁵⁰

Oluline on tuvastada, mis on KTS § 4 lg 5 sätte eesmärgiks, mille kohaselt koheldakse kohtutäiturit raamatupidamise alal ainult füüsilisest isikust ettevõtjana. Eeltoodud sätte eesmärk on autori hinnangul seotud kahe olulise kriteeriumiga, nimelt viitab sätte tegutsemisvormi valikule, mis peab majandusteooria kohaselt vastama ettevõtluse sisule ning sellest tulenevalt kohaldub ettevõtlusele ka raamatupidamise meetodid, mis toob kaasa muuhulgas konkreetsete maksupõhimõtete rakendumise ja ettevõtluse printsiibid.

Nagu II peatükis käsitletud, on ettevõtte loomise esmaste etappide hulgas ettevõtlusvormi valiku tegemine, mis sõltub näiteks tegevusvaldkonnast, riskidest, vajadustest, rahalistest ressurssidest, eesmärkidest, jms.²⁵¹ Töö käigus on välja selgitatud, et kohtutäituri maksustamine FIE-na on tulenenud notari ametitegevuse eeskujust, kusjuures notarit on peetud ajalooliselt, ülesannetelt ja tegevuse laadilt sarnaseks just füüsilisest isikust ettevõtjale.²⁵² Võib asuda seisukohale, et kohtutäituri käsitlemine füüsilisest isikust ettevõtjana põhineb pigem notari ametitegevuse eeskujule ning selle analoogilisele kohaldamisele täituri tegevuse suhtes. Seega subjektiiv-teleoloogilise²⁵³ tõlgendusteooria kohaselt sarnanes täitur seaduse loomise hetkel olemuselt füüsilisest isikust ettevõtjale. Samas on peetud mitmeid vabakutseliste ameteid sedavõrd sarnastel standarditel põhinevaks (kusjuures neid ameteid, mida peetakse sarnastel standarditel põhinevaks – käsitletakse õigusliku vormi poolest erinevalt), et ühe ameti esindajal on võimalik lihtsustatud korras saada teise vabakutselise ametikandjaks²⁵⁴. Sarnase õigusliku staatuse, sarnaste menetluste,

²⁵⁰ RKÜKo 07.12.2009, 3-3-1-5-09, p 37.

²⁵¹ J.Mägi. Ettevõtluse ja äriplaani koostamise alused. Õppematerjal ärierialadele, lk 35. Arvutivõrgus: http://www.e-ope.ee/_download/euni_repository/file/2168/Ettevõtlus_2011%20-tekst.pdf. 27.04.2013.

²⁵² Notariaadiseaduse ja erastamiseaduse muutmise ja täiendamise seaduse eelnõu (725 SE) teine lugemine. VII istungjärk, VIII Riigikogu stenogramm. 11.03.1998. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?op=steno&stcommand=stenogramm&date=889617600#pk1900004873>. 05.04.2013.

²⁵³ Ajaloolise tõlgendamise ehk subjektiivse tõlgendusteooria (subjektiiv-teleoloogiline) eesmärgiks on selgitada välja ajaloolise normilooja idee ja seadusandja kavatsus normi loomisel. R.Narits. Õiguse entsüklopeedia. Tallinn: Juura, 2004, lk 155.

²⁵⁴ Näiteks vandeadvokaat, vandeaudiitor ning kohtute seaduse § 47 lõike 1 punktile 1 vastava haridustasemega kohtutäitur ei pea haldurina tegutsemise õiguse saamiseks sooritama halduri eksamit ega läbima väljaõpet. Haldurina tegutsemise õiguse saab ta koja kutsekogu liikmeks vastuvõtmisega. Nimetatud isik võetakse koja kutsekogu liikmeks tema kirjaliku avalduse alusel (PankrS § 57 lg 3). Kohtutäituriks võib nimetada Euroopa Liidu liikmesriigi kodaniku, kes valdab kõnes ja kirjas eesti keelt, on aus ja kõlbeline ning on omandanud seadusega ettenähtud haridustaseme ning kes on tegutsenud muuhulgas kohtutäituri abina, vandeadvokaadina, kohtunikuna, notarina või pankrotihaldurina vähemalt ühe aasta (KTS § 17 lg 1 p 1).

elukutsete väiksearvulisuse ja kulude optimeerimise tõttu peeti vajalikuks luua ühine enesekorralduslik organisatsioon Kohtutäiturite- ja Pankrotihaldurite Koda.²⁵⁵ Paraku ei ole peetud vajalikuks sarnase õigusliku staatusega elukutseid kohelda aga sarnaselt õigusliku vormi osas.

KTS § 4 lõikes 5 sätestatud eesmärgi jagab autor tinglikult kaheks. Abinõu eesmärgiks laiemas mõttes võib pidada ametitegevuse sisule vastava ettevõtlusvormi kohaldamist, mis toob kaasa vastavalt vormile ühiskonnas kehtestatud optimaalsed maksustamis- ja raamatupidamisreeglid. Kitsamas mõttes võib pidada KTS § 4 lg 5 eesmärgiks käsitleda täitureid seaduse koostamise hetkel kehtinud arusaama järgi ametitegevuse olemusele vastaval viisil tegutsemisvormilt FIE-na, mille tõttu kohaldatakse nimetatud ettevõtlusvormile FIE maksustamis- ja raamatupidamisnõuded.

Autor viitab, et teistele vabakutselistele ameti- ja kutsekandjatele on aga seadusega antud pädevus otsustada ise, milline ettevõtlusvorm (sellest johtuvalt ka maksustamis- ja raamatupidamisreeglid) on neile olemuslikumalt sobivamad, tagamaks paindliku teenuse pakkumise ning kõrvaldamaks ettevõtluses ebamõistlikud piirangud, kusjuures on leitud, et erineva tegutsemisvormi võimaldamine ei ohusta ametikandja erapooletust ja usaldusväarsust.

Abinõu sobivuse hindamiseks ei ole vajalik, et abinõu saavutaks eesmärgi absoluutse kindlusega. Abinõu on sobiv ka siis, kui see aitab kaasa või edendab eesmärgi saavutamist, seejuures ei pea kaasaaitamine alati avalduma. Samas ei tohi seadus panna peale eesmärgi saavutamiseks täiesti ebasobivaid kohustusi. Seega on sobivuse nõude lävi üsna madal. PS-ga on vastuolus ja seega keelatud ainult need abinõud, mis ühelgi juhul ei soodusta eesmärgi saavutamist. Samuti tuleb sobivuse tuvastamisel lähtuda seaduse vastuvõtmise hetkest ja arvestada seadusandja teadmisi hindamise hetkel. Ilmselgelt ebasobiva abinõu korral ei ole vaja kontrollida abinõu vajalikkust ja mõõdukust.²⁵⁶ Abinõu sobivus ei tähenda ilmtingimata ka seda, et see peab tagama eesmärgi saavutamise igas olukorras, sobimatu on see aga siis, kui see üldse ei aita eesmärgi saavutamisele kaasa.²⁵⁷

Käesoleva töö punktis 2.2.2. saadud analüüsi tulemustel, hindas autor täituri ettevõtlust teatud juhtudel FIE tegevuseks, kuid teatud juhtudel äriühingule omaseks. Sobivuse kriteeriumi

²⁵⁵ Kohtutäituri seaduse eelnõu seletuskiri, seaduse eelnõu 462 SE III, 06.04.2009, lk 2. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems2&emshelp=true&eid=594370&u=20130225121051>. 13.03.2014.

²⁵⁶ M. Ernits. § 11 komm 3.1. -Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, 2012.

²⁵⁷ RKÜKo 12.07.2012, 3-4-1-6-12, p 180.

seisukohast lähtuvalt, võib asuda seisukohale, et kui pidada täituri ametitegevust olemuslikult äriühingu ettevõtluseks, siis KTS §-is 4 lg 5 sätestatud meede on sobiv abinõu soovitatava eesmärgi saavutamiseks laiemas mõttes (tuleb kohaldada olemuslikult kohast ettevõtlusvormi – äriühingu vormi), kuid ebasobilik kitsamas mõttes (ei ole sobilik FIE õigusliku ettevõtlusvormi sätted). Kui pidada kohtutäituri ametitegevust olemuslikult füüsilisest isikust ettevõtja tegevuseks (nagu seadusandja vabakutselise täituri institutsiooni loomise hetkel leidis), siis on sobiv kohaldada talle FIE kohta käivaid maksustamisreegleid. Seega kui kohtutäituri ametitegevus ongi olemuslikult sarnasem just FIE-le, siis on abinõu sobiv nii laiemas (kohaldub olemuslikult kohane ettevõtlusvorm) kui ka kitsamas mõttes (kohaldub FIE ettevõtlusvorm).

Tulenevalt eeltoodust, kuivõrd abinõu (KTS § 4 lg 5) edendab eesmärgi saavutamist, kuigi ei saavuta eesmärki absoluutse kindlusega, võib järeldada nõude madala lävendi tõttu abinõu sobivuse kriteeriumi täitmist.

3.2. Vajalikkus

Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise, kuid isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne kui esimene. Arvestada tuleb ka seda, kuivõrd koormavad erinevad abinõud kolmandaid isikuid, samuti erinevusi riigi kulutustes.²⁵⁸

Vajalikkuse hindamise eelduseks on, et leebem vahend on ilma kahtluseta eesmärgi saavutamiseks sama kohane ning ei rõhu lisaks kolmandaid isikuid ega üldsust. Samuti ei saa riigilt nõuda alternatiivset vahendit, mille tulemusel tekiks talumatult kõrge finantskoormus. Näiteks on peetud kaebeõiguse piiranguid õigustatuks menetlusökonomiaga, mille üheks eesmärgiks on ka kulude kokkuhoid. Vajalikkust kitsamas tähenduses kontrollitakse Pareto-optimaalsuse põhimõtte järgi: abinõu on mittevajalik vaid siis, kui on olemas teine abinõu, mille rakendamisel läheb vähemalt ühel asjaosalisel (abinõu adressaadil) paremini ning mitte kellelgi halvemini. Vajalikkuse tuvastamisel lähtutakse seadusandja perspektiivist seaduse vastuvõtmise hetkel.²⁵⁹

Kui olemuslikult FIE ettevõtlusele kohaldada äriühingu ettevõtlusvormi ning vastupidi, siis oleks mõlemal juhul tagajärjeks majandustegevusele ebaproportsionaalse ettevõtlusvormi kohaldamine ning mõlemal juhul jääks abinõu eesmärk tegelikkuses täitmata. Ettevõtlusele

²⁵⁸ RKPJKo 06.03.2002, 3-4-1-1-02, p 15. RT III 2002, 8, 74.

²⁵⁹ Madis Ernits. § 11 kumm 3.2. – Ü.Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, 2012.

ebasobiva õigusliku vormi kohaldamise korral, jääksid efektiivselt realiseerumata konkreetset ettevõtlusvormi toetavad ja arendavad meetmed, mis mõjutab ettevõtlusele arengut ja jätkusuutlikust pärssivalt. Näiteks kui FIE panna tegutsema äriühingu kaudu, siis oleks ettevõtja koormatud algkapitali nõudega ja suurema dokumentatsiooni asjaajamisega. OÜ tegevusele FIE õigusliku vormi kohaldamise korral oleks ettevõtlus koormatud suurema maksukoormusega, ettevõtlusesse investeerimine oleks oluliselt piiratum, ettevõtjale kohalduks väiksemad sotsiaalsed garantiid, jms. Samuti tekiks probleem FIE tegevusele TÜ, UÜ ja ühistu ettevõtlusvormi kohaldamine ainuüksi asutajate minimaalnõude tõttu.

Ettevõtlusvormi vajalikkuse seisukohalt lähtuvalt võib väita, et eesmärki (ametitegevuse sisule sobiliku ettevõtlusvormi kohaldamine) on võimalik saavutada ka mõne muu abinõuga (kohtutäiturile võib olla kohane peale FIE ka äriühingu ettevõtlusvorm), mis võib olla teatud juhtudel täiturit vähem koormavam (äriühingu õigusliku vormi korral oleks täituril näiteks suuremad sotsiaalsed garantiid ja väiksem maksukoormus) ning äriühingu kaudu tegutsemine võib olla vähemalt sama efektiivne kui tegutsemine FIE-na, mistõttu võib eelmainitud eelduste esinemise korral pidada kohtutäituri käsitlemist raamatupidamislikus mõttes ainult FIE-na ebavajalikuks abinõuks. Kohtutäituri FIE-liku ametitegevuse korral on aga täituri käsitlemine FIE-na vajalik abinõu eesmärgi saavutamise seisukohalt. Efektiivsuse seisukohalt võib pidada mõlemat ettevõtlusvormi tõhusaks, sest mõlemad aitaksid konkreetsete eelduste esinemise korral saavutada abinõu (KTS § 4 lg 5) eesmärki ka laiemas mõttes (tagada olemuslikult sobivaim ettevõtlusvorm).

Arvestada tuleb ka seda, kuivõrd koormavad erinevad abinõud kolmandaid isikuid, samuti mõju riigi kulutustele. Abinõu koormavuse seisukohalt võib aga väita, et ettevõtlusvormi muutuse mõju ühiskonnas tervikuna oleks väike, kuna mõjutatud sihtrühm on väike - kohtutäituri ametikohti on loodud 55 täiturile, mis moodustab sihtrühmaks 2012²⁶⁰ aasta ettevõtjate andemete põhjal 0,04%²⁶¹ – 0,05%²⁶² kogu Eesti ettevõtjatest ning 4,2%²⁶³ Eesti elanikkonnast. Ettevõtlusvormi muudatus ei mõjutaks oluliselt kohtutäiturite toimetulekut, sest tegemist on muudatusega, mis määratleb ametikandja ettevõtlusvormi, sellest tulenevalt

²⁶⁰ Statistikaameti poolt avaldati statistilisi andmeid ettevõtjate arvu kohta viimati 2012ndal aastal.

²⁶¹ Protsendimäär on arvestatud 2012. a ainult majanduslikult aktiivsete ettevõtjate suhtes, mida oli kokku 108 884 ettevõtet. Statistikaamet. Majanduslikult aktiivsed ettevõtted õigusliku vormi järgi, aasta. Arvutivõrgus: <http://www.stat.ee/68773?highlight=vorm>. 13.03.2014.

²⁶² Protsendimäär on arvestatud 2012. a majanduslikult aktiivsete ettevõtjate ja kasumitaotluseta üksuste suhtes, mida oli kokku 140 657 ettevõtet ja üksust. Statistikaamet. Majanduslikult aktiivsed ettevõtted ja kasumitaotluseta üksused õigusliku vormi järgi, aasta. Arvutivõrgus: <http://www.stat.ee/68777>. 13.03.2014.

²⁶³ Eesti rahvaarv 2014 aastal on 1 311 870 inimest. Statistikaamet. Rahvaarv (arvestatud rännet), 1. jaanuar, aasta. Arvutivõrgus: <http://www.stat.ee/34266>. 15.03.2014.

ka ennekõike raamatupidamis- ja maksustamisreegleid, millel puudub otsene või negatiivne seos ametiteenuse osutamisele. Seega võib pidada mõju avaldumise ulatust väikeseks, kuna kohtutäiturite kui terviku käitumises (vormi muudatus ei mõjuta ametitegevust üldse, puutumus ainult raamatupidamisest ja maksustamisest mõjutatud asjaoludele) erilisi muudatusi ei toimu, mistõttu ei pruugi tõusetuda vajadust näiteks muutustega kohanemise järele. Ebasoovitavate mõjude kaasnemise riski võib pidada samuti väikeseks, sest muudatus tooks peamiselt kaasa positiivset mõju – muudatus kaotaks ära ebamõistlikud ettevõtlusvormi piirangud (ettevõtlusalane tegutsemine üksnes läbi FIE ettevõtlusvormi), tagaks avalikõiguslike vabakutseliste ametikandjate võrdse kohtlemise ning võimaldaks täituril paindlikumalt tegelda ettevõtlusega.

Erinevate ettevõtlusvormide võimaldamine täituri suhtes ei mõjutaks finantskoormuse mõttes oluliselt riiki ega kolmandaid isikud. Kui arvestada asjaolu, et FIE on kohustatud esitama ettevõtte raamatupidamise aruandluse mitu korda aastas Maksu- ja Tolliametile²⁶⁴ ning äriühingu²⁶⁵ korral on aruandluskohustus kord aastas Äriregistri ees, võib asuda seisukohale, et raamatupidamislike aruandluskohustuste maht äriühingu ettevõtlusvormi korral on väiksem. Sisuliselt ei saa pidada täiturite suhtes aruandluse adresaadi muutumist ühiskonna finantskoormuse suurenemiseks. Samuti puudub antud küsimus kuni 55 täituri aruandluskohust, mis moodustab väikese osakaalu aruandluskohustlastest. Samuti ei kaasneks ettevõtlusvormi valiku võimaluste laiendamisega riigipoolselt kulutusi riigi eelarvelistest vahenditest kohtutäituri ametitegevuse finantseerimiseks, kuivõrd kohtutäituri ametitegevuseks vajalikud rahalised vahendid laekuvad üksnes kohtutäituri enese ametitegevuse kaudu²⁶⁶. Seega ei muudaks kohtutäituri ettevõtlusvormi muudatus riigi finantskoormust. Kohtutäituri maksustamise korral äriühingu tegutsemisvormina väheneks aga maksukoormus riigi ees, sest äriühingu puhul ettevõtlusest saadavat tulu maksustatakse väiksema maksukoormusega, mille tulemusel laekuks mõnevõrra vähem makse riigikassasse. Järelikult kohtutäituri õigusliku vormi muudatus ei suurendaks eelduslikult riigi

²⁶⁴ FIE-I tuleb Maksu- ja Tolliametile deklareerida näiteks - isiklik vara, mille FIE võtab ettevõtluses kasutusse, neli korda aastas ettevõtlusest saadud tulu- ning avansiline sotsiaalmaksu tasumine, kui FIE on liitunud II pensionisambaga, siis tuleb kord aastas kohustusliku kogumispensioni makse tasuda. Riigiportaal eesti.ee. FIE aruandlus. Aruanded Maksu- ja Tolliametile. Arvutivõrgus: https://www.eesti.ee/est/teemad/ettevotja/raamatupidamine_ja_aruandlus/aruandlus_erinevatele_ettevotlusvormi_dele/fie_aruandlus. 27.04.2013.

²⁶⁵ Majandusaasta aruanne koosneb raamatupidamise aastaaruandest ning tegevusaruandest. Majandusaasta aruandele tuleb lisada ka audiitori järeldusotsus, kui auditi tegemine ettevõttele kohustuslik. Riigiportaal eesti.ee. Majandusaasta aruanne. Arvutivõrgus: https://www.eesti.ee/est/teemad/ettevotja/raamatupidamine_ja_aruandlus/ettevottele_kohustuslikud_aruanded/majandusaasta_aruanne. 27.04.2013.

²⁶⁶ TMS § 37 kohaselt.

finantskoormust, kuid vähendaks riigikassasse laekuvaid maksusummasid. Väiksem maksulaekumine riigikassasse ei saa olla aga kohtutäituri ebavõrdse kohtlemise motiiviks õigusliku vormi kaudu.

Eeltoodust tulenevalt võib järeldada, et kui kohtutäituri ametitegevust pidada olemuslikult sarnasemaks äriühingu tegevusele, siis on eesmärki (ametitegevuse sisule vastava ettevõtlusvormi kohaldamine – KTS § 4 lg 5 eesmärk laiemas mõttes) võimalik saavutada mõne teise (äriühingu ettevõtlusvormi kaudu), kuid isikut vähem koormava abinõuga (äriühingu vormiga kaasneks väiksem maksukoormus, suuremad sotsiaalsed garantiid täiturile, paremad võimalused ettevõtlusesse investeerimiseks, jms), mida võib pidada vähemalt sama efektiivseks, siis ei ole abinõu vajalik. Samuti Pareto-optimaalsuse põhimõtte kohaselt võib väita, et abinõu (KTS § 4 lg 5) on mittevajalik, sest on olemas teine abinõu – äriühingu ettevõtlusvormid, mille rakendamisel läheb vähemalt ühel asjaosalisel (abinõu adressaadil - kohtutäituril) paremini ning mitte kellelgi (riigi ega kolmandate isikute finantskoormus ei suurene) halvemini. Kui aga täituri ettevõtlus on olemuslikult sarnasem FIE tegevusele, siis võib pidada ka KTS § 4 lõikes 5 sätestatud abinõud (sellisel juhul on täidetud KTS § 4 lõikes 5 sätestatud eesmärk nii kitsamas kui ka laiemas mõttes) ilmselgelt vajalikuks. Kuivõrd kohtutäitur võib olemuslikult tegutseda nii FIE kui ka äriühingule omasel viisil, siis äriühingule omase ettevõtluse korral ei ole abinõu - KTS § 4 lg 5 vajalik, kuid on vajalik FIE ettevõtluse korral.

3.3. Mõõdukus

Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt põhiõigusse sekkumise ulatust ja intensiivsust, teiselt poolt aga eesmärgi tähtsust.²⁶⁷ Seadust peetakse mõõdukas, kui kasutatud vahendid on proportsionaalsed soovitud eesmärgiga ning piirangud ei kahjusta kaitstud õigust rohkem, kui see on põhjendatav normi legitiimse eesmärgiga.²⁶⁸ Kaalumise reeglits peetakse põhimõtet, et mida intensiivsem on põhiõiguse riive, seda kaalukamad peavad olema seda õigustavad põhjused.²⁶⁹ Vastavusse tuleb seada põhiõigus, mida on riivatud ja riivet õigustavad põhjused. Mõõdukuse üle kaalumise eeldab võimalikult kõigi poolt- ja vastuargumentide nimetamist ja seisukohavõttu, millest selgub väärtushinnangud ja nende põhjendused. Kui riivet õigustavad põhjused jäävad alla kaalumisel riivatud

²⁶⁷ RKPJKo 06.03.2002, 3-4-1-1-02, p 15. RT III 2002, 8, 74.

²⁶⁸ RKÜKo 11.10.2001, 3-4-1-7-01, p 12 ja 14. RT III 2001, 26, 280.

²⁶⁹ RKPJKo 04.04.2011, 3-4-1-9-10, p 62.

põhiõigusele, on avaliku võimu abinõu PS-ga vastuolus ja seetõttu keelatud. Suur osa põhiõiguste riive küsimusi lahendatakse kaalumise kui ainsa ratsionaalse väärtushinnangute rakendamisel kohaldatava menetluse teel.²⁷⁰

PS § 12 kohaselt on kõik seaduse ees võrdsed. Kedagi ei tohi diskrimineerida rahvuse, rassi, nahavärvuse, soo, keele, päritolu, usutunnistuse, poliitiliste või muude veendumuste, samuti varalise ja sotsiaalse seisundi või muude asjaolude tõttu. PS § 12 lõikes 1 sisalduva võrdsuspõhiõiguse diskrimineerimiskeeldude loetelu on lahtine ja seepärast näitlik, mistõttu on loetelus nimetatud tunnused erineva kaaluga.²⁷¹ Põhiseaduses kasutatav vabadusõiguse mõiste kattub põhivabaduse mõistega. Vabadusõiguse sisuks on õiguslik luba, midagi teha või tegemata jätta, tegemist on üksikisiku õigusega riigi vastu, et riik isikut lubatu teostamisel ei takistaks. Vabadusõigused peavad garanteerima üksikisikule otsustamisvabaduse ning kaitsevad teda riigi sekkumise eest vabaduse teostamisel.²⁷² Riigikohtu praktikas on asutud seisukohale, et PS § 12 lõike 1 esimesest lausest tulenev õigusloome võrdsuse põhimõte nõuab üldjuhul, et seadused kohtleksid kõiki sarnases olukorras olevaid isikuid ühtemoodi. Selles põhimõttes väljendub seega sisulise võrdsuse idee: võrdseid tuleb kohelda võrdselt ja ebavõrdseid ebavõrdselt. Mitte igasugune võrdsete ebavõrdne kohtlemine pole aga võrdsusõiguse rikkumine. Ebavõrdse kohtlemise keeldu on rikutud, kui kahe isiku, isikute grupi või olukorra ebavõrdne kohtlemine on meelevaldne. Meelevaldseks saab ebavõrdset kohtlemist lugeda siis, kui selleks ei leidu mõistlikku põhjust, kusjuures meelevaldsuse kontroll laieneb ka seadusandja tegevusele. Kui leidub mõistlik ja asjakohane põhjus, on ebavõrdne kohtlemine seadusloomes põhjendatud. Küsimus kahe isiku, isikute grupi või olukorra ebavõrdse kohtlemise põhjendatusest või põhjendamatuses (s.o meelevaldsusest) saab tekkida üksnes juhul, kui erinevalt koheldavad grupid on omavahel võrreldavad, s.t konkreetse diferentseerimise aspektist analoogilises olukorras.²⁷³ Võrdsuspõhiõiguse riivega on tegu siis, kui ebavõrdselt koheldakse konkreetse diferentseerimise aspektist analoogilises olukorras olevaid isikuid. Vähima ühise soomõiste leidmisel tuleb lähtuda asjaolust, et see erineb sõltuvalt sellest, kellega võrreldakse. Sellest tulenevalt on põhimõtteliselt kõik kõigiga võrreldavad.²⁷⁴

²⁷⁰ M. Ernits. § 11 komm 3.3.1. -Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, 2012.

²⁷¹ RKÜKo 07.06.2011, 3-4-1-12-10, p 32.

²⁷² Põhiõigused, vabadused ja kohustused, komm 2.2. Eesti Vabariigi põhiseaduse ekspertiisi komisjoni lõpparuanne. Põhiseaduse 2.ptk „Põhiõigused, vabadused ja kohustused“. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/10731>. 27.04.2014.

²⁷³ RKÜKo 27.06.2005, 3-4-1-2-05, p 39, 40. RT III 2005, 24, 248.

²⁷⁴ RKPJKo 30.09.2008, 3-4-1-8-08, p 24. RT III, 2008, 38, 251.

Töö autor peab kohtutäitureid (sh notareid) võrreldavaks grupiks teiste käesolevasse töösse kaasatud avalik-õiguslike vabakutseliste ametikandjatega nagu advokaat, pankrotihaldur, audiitor, patendivolnik ja vandetõlk²⁷⁵. Kõik ametikandjad moodustavad võrreldava grupi tehniliste nõudmiste, õigusliku staatuse ja sarnaste tunnuste omamise tõttu (lisa 2). Samuti on nimetatud vabade elukutsete näol on tegemist intellektuaalse ametiteenuste osutajatega, kelle tegevus on reguleeritud otseselt seaduse alusel ning kõik vaba elukutsepidajad on läbinud vastava valdkonna kutseala eksami, mistõttu on tegemist spetsialiseerunud ameti- ja kutsetegevustega. Ka ettevõtluse ebatraditsioonilisust (seadusandja poolt piiratud) võib pidada avalik-õiguslikke vabasid elukutseid ühendavaks argumendiks. Eeltoodud kriteeriumite alusel moodustavad need ametid võrreldava grupi - avalik-õiguslikud vabad elukutsed. Ometi on õiguslik kord reguleerinud erinevalt töös käsitlevate vabakutseliste õiguslikku vormi. Kõikidest vabakutselistest ametikandjatest puudub ainult kahel ametikandjal (notar ja kohtutäitur) võimalus valida ametitegevusele õiguslikku vormi. Näiteks advokaadil, pankrotihalduril, audiitoril, patendivolnikul ja vandetõlgil võimalik valida, kas tegutseda ameti- ja kutseteenust osutades füüsilisest isikust ettevõtjana või äriühingu kaudu, kusjuures patendivolnikul ning vandetõlgil on võimalus töötada ka füüsilise isikuna töölepingulise suhte alusel. Seadusega tagatud ettevõtlusvormi valikuvõimaluse tõttu saab advokaat, pankrotihaldur, audiitor, patendivolnik ja vandetõlk valida oma ettevõtluse sisule vastavat ettevõtlusvormi ja sellest tulenevalt ka sobivamad ettevõtlusprintsüübid, sh maksustamisreeglid, võrreldes täituri ja notariga. Võrreldava grupi ebavõrdne kohtlemine seisnebki ettevõtlusvormi valikuvõimaluse ebaühtses rakendamises vabakutseliste hulgas. Tulenevalt eeltoodust võib asuda seisukohale, et kohtutäiturile (samuti notarile) õigusliku vormivaliku mittetagamine, on vaadeldav PS §-ist 12 tuleneva võrdsuspõhiõiguse riivena.

Tulenevalt asjaolust, et kohtutäiturile kohalduv tegutsemisvorm ainult FIE-na toob kaasa näiteks suurema maksukoormuse, mis mõjutab otseselt täituri võimalusi ametitegevusest tulu teenida, on kohane analüüsida kohtutäituri ettevõtlusvabaduse riive proportsionaalsust. TrtHKo on selgitanud, et: „Ettevõtlus on tegevus, mille eesmärgiks on tulu saamine kauba tootmise, müümise, teenuste osutamise, vara realiseerimisega, jms. Ettevõtlusvabaduse esemeline kaitseala hõlmab kõiki tegevusalasid, samuti elukutseid, mille puhul isik pakub enda nimel kaupu või teenuseid. Ettevõtlusvabadust riivab avaliku võimu iga abinõu, mis takistab, kahjustab või kõrvaldab mõne ettevõtlusega seotud tegevuse.“²⁷⁶ RKPJKo on

²⁷⁵ Kuigi vandetõlki ei peeta enam avalik-õiguslikuks ametiks, on see amet siiski võrreldav teiste töös käsitletud vabakutseliste ametitega.

²⁷⁶ TrtHKo 28.04.2000, 3-4-1-6-2000, p 10 ja p 11.

avardanud ettevõtlusvabaduse sisu veelgi ning lisanud, et ettevõtlusvabaduse kaitsealasse kuulub kogu tulu saamise eesmärgil toimuv tegevus.²⁷⁷ Osaliselt kattub õigus tegelda ettevõtlusega ka PS §-s 29 sätestatud õigusega valida tegevusala ja elukutset. Eelmainitud õigustel on tihe seos PS §-s 32 sätestatud omandiõigusega (seda nii ettevõtlusega tegeleva isiku vara kaitsmisel kui ka äriühingu vara kaitsmisel) ning PS §-st 113 tuleneva üldise maksuõigusega, sest maksustamine piirab võimalusi ettevõtlusest tulu teenida ja koos sellega ettevõtlusvabadust. Kodaniku ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti ja EIÕK õiguste kataloogist ettevõtlusvabadusele analoogilist õigust ei leia. Inimõiguste kohus on aga põhjendanud EIÕK 1. lisaprotokolli art-s 1 sätestatud omandi segamatu kasutamise õiguse riivet ettevõtlusvabaduse aspektist lähtuvalt.²⁷⁸ PS §-de 29, 31, 32 ja 113 kaitsealade omavahelised piirid on jäänud praktikas aga ebaselgeks laia kaitseala määratluse tõttu. Kuid kaitseala avar tõlgendus osutab ühelt poolt ettevõtluse mõiste määratlemise raskusele, teisalt võimaldab see hinnata väga erisuguste riivete põhiseaduspärasust.²⁷⁹ A.Mitt leiab, et: „Ettevõtlusvabaduse olemust iseloomustavad eelkõige ettevõtluse sisemised funktsioonid ja institutsionaalne aspekt ning need on täpsemini avatavad ettevõtluse majanduslike käsitluste abil“.²⁸⁰ Ettevõtlusvabaduse kaitseala on riivatud, kui seda vabadust mõjutatakse avaliku võimu poolt ebasoodsalt, sh kuulub kaitsealasse ka ettevõtluse vormidele kehtestatud reeglid.²⁸¹ Ettevõtlusvabadust riivab ka teistele, sama või sarnase majandustegevusega tegelevatele isikutele tehtavad soodustused (sh riigiabi) ja ettevõtlusega tegelemise korraldamiseks kehtestatud reeglid.²⁸² Maksuõiguse aspektist lähtuvalt, tuleneb PS §-ist 29²⁸³ keeld maksustada eri tegevusalade esindajaid erinevalt ning maksunduslikud erisused ei tohi mõjutada elukutsevalikut. Eeltoodust küll ei tulene otseselt, et erinevaid ettevõtlusvorme tuleks alati ühtemoodi maksustada, kuid vastuolu põhiseadusega võib tekkida näiteks juhul, kui seadusandja piirab teatud tegevusalal ettevõtlusvormide valikut. Maksuerandite tegemine võib seada ohtu maksusüsteemi läbipaistvuse, minna vastuollu ühetaolise maksustamise,

²⁷⁷ RKPJKo 06.07.2012, 3-4-1-3-12, p 41.

²⁷⁸ M. Ernits. § 12 komm 1. ja 2. -Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, 2012.

²⁷⁹ M. Ernits. § 12 komm 5. ja 6. -Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, 2012.

²⁸⁰ A.Mitt. Ettevõtlusvabaduse õiguslik olemus. - Juridica, 2006, nr 6, lk 380.

²⁸¹ RKPJKo 06.07.2012, 3-4-1-3-12, p 41.

²⁸² M. Ernits. § 12 komm 10. -Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, 2012.

²⁸³ PS § 29 esimene lõik: Eesti kodanikul on õigus vabalt valida tegevusala, elukutset ja töökohta. Seadus võib sätestada selle õiguse kasutamise tingimused ja korra. Kui seadus ei sätesta teisiti, siis on see õigus võrdselt Eesti kodanikuga ka Eestis viibival välisriigi kodanikul ja kodakondsuseta isikul.

maksevõimelisuse ning õigusselguse põhimõtetega.²⁸⁴ Ka maksuõiguses võib isikute õiguste piiramine ja kohustuste panemine toimuda ainult sellisel määral, mis on vajalik, kohane ja mõõdupärane ning haldustoimingus valitud vahendid peavad olema vastavuses soovitud eesmärgiga.²⁸⁵ PS-i kontekstis kuulub seega üldine maksuõigus ettevõtlusega seotud tegevuse ja saadud tulu maksustamisel spetsiifilise subjektiivse õiguse hulka. Olemuselt piirab maksustamine sageli ettevõtlusvabadust, sest see piirab võimalusi ettevõtlusest tulu teenida.²⁸⁶ Kohtutäituri maksustamine füüsilisest isikust ettevõtjana on lõppastmes taandatav aga maksustamise üldistele eesmärkidele – ettevõtlusest saadava tulu maksustamine riigi fiskaalsete ja sihtotstarbeliste²⁸⁷ eesmärkide täitmiseks²⁸⁸. TuMS § 1 lg 1 kohaselt maksustatakse tulumaksuga maksumaksja tulu. Maksumaksja on muuhulgas isik, kes saab maksustamisele kuuluvat tulu (TuMS § 2 lg 1). Tulumaksuga maksustatakse ka kohtutäituri ettevõtlusest saadud tulu (TuMS § 14 lg 2). Kuivõrd ettevõtlusvabaduse kaitsealasse kuulub tulu saamise eesmärgil toimuv tegevus ning arvestades asjaolu, et ka kohtutäituri ametit pidav füüsiline isik teostab ametitegevust samuti tulu saamise eesmärgil, siis võib asuda seisukohale, et ettevõtlusvabaduse kaitsealasse kuulub ka kohtutäituri ametitegevus tulu saamise eesmärgil.

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee hinnangul ei tohi vabade elukutsete areng piirduda üksnes üksikettevõtjate ja FIEdega ning nad peavad distantseeruma fiktiivsete FIE-de probleemidest. Peale vabade elukutsete poolt osutatavatele teenustele seatud kutsealaste ja eetiliste nõuetele peab säilima ka vabade elukutsete konkurentsivõime ja innovatsioonipotentsiaal. Kutseõiguslikud regulatsioonid peavad toimima ilma diskrimineerimata, teenima avalikke huve ning olema proportsionaalsed.²⁸⁹

²⁸⁴ L.Lehis. Maksuõigus. Tallinn: Juura, 2009, lk 81-82.

²⁸⁵ Samas, lk 135.

²⁸⁶ O. Kask, U.Lõhmus. § 31 komm 3. -Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, 2012.

²⁸⁷ Sotsiaalmaksu laekumisi kasutatakse sihtotstarbeliselt pensioni- ja ravikindlustuse finantseerimiseks. L.Lehis, K.Lind. § 113 komm 8.3. – Ü.Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, 2012.

²⁸⁸ Fiskaalsed maksud on tulumaks ja käibemaks. Erieesmärgiga on näiteks sihtotstarbeline maks – sotsiaalmaks. L.Lehis. Maksuõigus. Tallinn: Juura, 2009, lk 48.

²⁸⁹ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee ühtse turu, tootmise ja tarbimise sektiooni arvamus teemal „Vabade elukutsete roll ja tulevik Euroopa kodanikuühiskonnas 2020. aastal” (omaalgatuslik arvamus), Brüssel, 11.03.2014. Raportöör: Arno Metzler. Punkt 4.4, 6.4, 6.5. Arvutivõrgus: http://www.google.ee/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=2&ved=0CC0QFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.toad.eesc.europa.eu%2FViewDoc.aspx%3Fdoc%3Dces%25Cint%25Cint687%25CET%255CEESC-2013-01748-00-00-AS-TRA_ET.doc%26docid%3D2974452&ei=zWBJU4vsIamk4gSa54GoAQ&usq=AFQjCNEIVqliC-vyCFSVIDzQq82yix3y4g. 12.04.2014.

PS §-is 12 sätestatud võrdsuspõhimõtte hõlmab ka ühetaolise maksustamise põhimõtet. Võrdsus peab olema tagatud nii formaalses kui materiaalses maksuõiguses, mis ei tähenda aga totaalse võrdsustamise nõuet. Võrdsus seisneb selles, et võrreldavates olukordades olevaid isikuid tuleb kohelda võrdselt. Eelkäsitlustust tuleneb põhimõtte, et kõiki maksumaksjaid maksustatakse vastavalt nende maksevõimelisusele.²⁹⁰ Ühetaolise maksustamise põhimõtte hõlmab ka asjaolu, et kui mingi maksu suurendamist või vähendamist tingivat asjaolu on kohaldatud või tunnustatud ühe maksumaksja suhtes, tuleb seda rakendada samasuguses olukorras ka kõikide teiste maksumaksjate suhtes.²⁹¹ Seega peab maksuobjekt, maksubaas, maksu tasumise kord kui maksumäär olema kõikide suhtes, kes seadustes ettenähtud tingimustele vastavad, ühesugused. Lubatud ei ole võrdsetes tingimustes olevate isikute erinev maksustamine või soodustuste tegemine ainult mõnele kategooriale isikutest.²⁹² Maksevõimelisuse põhimõtte kohaselt tuleb seega maksumaksjaid maksustada vastavalt nende maksevõimelisusele. Kuivõrd kohtutäiturile kohaldub maksustamise mõttes FIE kohta käivad sätted, siis ei ole kohtutäiturite maksualased andmed avalikkusele kättesaadavad, kõrvutamaks neid andmeid maksevõimelisuse seisukohalt muude avalik-õiguslike vabakutselistega.

FIE-le kohalduva maksustamisreeglite tõttu on FIE-l 33% võrra suurem maksukoormus, et saada ettevõtlusest kasumit. See tuleneb asjaolust, et FIE ettevõtlustulude ja –kulude vahe maksustatakse nii tulumaksu (21%) kui ka sotsiaalmaksuga (33%), koheldes FIE ettevõtlustulu samaväärselt palgatuluna. Äriühingu vormi korral saab ettevõtja aga valida sotsiaalmaksuga maksustatava töötasu suuruse üle ning kasumina saadava dividendide väljamakse maksustatakse ainult tulumaksuga (21%). Seega ainuüksi tulu teenimise aspektist lähtuvalt, on kohtutäituri võimalused ettevõtlusest tulu teenida oluliselt piiratumad (33% võrra) FIE-le kohalduva maksuõiguslike aspektide tõttu (muude maksuõiguslike mõjutuste kohta FIE ettevõtlusvormile on viidatud punktist nr 2.2.1). Töö autor selgitab, et käesoleva töö eesmärgiks ei ole FIE ettevõtlusvormi seadmine kahtluse alla põhiõigusi riivava²⁹³ ettevõtlusvormina, vaid tuua välja vabakutseliste ebavõrdsest kohtlemisest tekkinud

²⁹⁰ L.Lehis. Maksuõigus. Tallinn: Juura, 2009, lk 74.

²⁹¹ L.Lehis. Maksumaksja õiguste kaitse maksumenetluses. - Juridica, nr 3, 1997, lk 128.

²⁹² L.Lehis. Maksuõiguse üldpõhimõtted. - Juridica, nr 5, 1999, lk 246.

²⁹³ Õiguskantsler on avaldanud seisukohta, et FIE ja töötaja on võrreldavad isikud, kuid nende erinev kohtlemine näiteks sotsiaalmaksusoodustuste lubamisel ei ole põhiseadusvastane. H.Kalmo. Seisukoht vastuolu mittetuvastamise kohta. Sotsiaalmaksu avansiline makse FIE-ks registreerumise kuu eest. 14.10.2014, lk 2. Arvutivõrgus:
http://oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/6iguskantsleri_seisukoht_vastuolu_mittetuvastamine_sotsiaalmaksu_avansiline_makse_fie-ks_registreerimise_kuu_eest.pdf. 28.04.2014.

negatiivsed mõjutused kohtutäiturile. Kohtutäituri ebavõrdse kohtlemise tõttu tegutsemisvormi valikul, on kohtutäitur kohustatud taluma oluliselt suuremat maksukoormust, samas saavad teised ametikandjad valida ettevõtlusvormide vahel, valides seega ka teadlikult suurema või väiksema maksukoormuse vahel. Kohtutäiturile ettevõtlusvormi valiku võimaldamise korral väheneks ilmselt riigile laekuvad maksusummad, sest äriühingu vormi kasutamise korral väheneks täituri maksukoormus (sõltub ennekõike ettevõtlusega teenitud tulu kasutamise viisist ettevõtluses). Kuivõrd täituri maksustamine ainult suurema maksukoormusega ettevõtlusvormi alusel (täituri sisulise tegevusega arvestamata) ei teeni mõnda olulist riikliku eesmärki, siis võib pidada äriühingule omase täituri ettevõtluse maksustamist suurema maksukoormisega – lubamatuks kõrvalekaldeks ühetaolisest maksustamisest. Maksude optimeerimisest kokkuhoitud raha võimaldaks aga täiturile paremaid võimalusi ametitegevuse finantseerimiseks ja efektiivsemaks läbiviimiseks.

FIE-de maksustamise regulatsiooni parandamise vajadusele on viidanud ka Justiitsministeerium, kelle sõnul tuleb FIE-sid puudutav maksundusalane regulatsioon üle vaadata ning muuta selliseks, et maksustamise mõttes alluksid FIE-d samadele regulatsioonidele kui teised ettevõtjad. Justiitsministeerium lisas, et võrdse kohtlemise põhimõtte valguses on kaheldav, et tulenevalt ettevõtlusvormi valikust, on võimalik makse maksta erinevate põhimõtete alusel.²⁹⁴

Kuivõrd ettevõtlusvabadus on olemuselt laiem, kui ainult tulu teenimine, siis võib pidada täituri ettevõtlusvabadust riivaks asjaoludeks kõiki aspekte, mis mõjutab FIE vormist tulenevalt täituri ettevõtluse majanduslikku käsitlust ebasoodalt. Seega võiks pidada õigusliku vormivaliku puudumise tõttu ettevõtlusvabadust riivavaks kõiki aspekte, mis tulevad kasuks äriühingu ettevõtlusvormile võrreldes FIE ettevõtlusvormiga. Peale maksukoormuse võiks eraldi esile tuua ka näiteks sotsiaalsete garantiide problemaatikat, ettevõtlusesse investeerimise piiratust, jms.

Nagu eelpool viidatud, siis kohtutäituri käsitlemine maksustamise mõttes FIE-na ei pruugi alati olla olemuslikult kohane vorm küllaltki erineva tegevusmastaabiga kohtutäituri büroode suhtes. Kui kohtutäituri büroo ettevõtluse vajadused on sobilikumad äriühingu ettevõtlusele, siis esineb ka sisuline vastuolu KTS § 4 lg 5 sätestatud põhimõttega, et kohtutäitur on olemuslikult sarnasem just füüsilisest isikust ettevõtjale. Reaalne negatiivne mõju seisneb sellisel juhul ebaefektiivsete ettevõtluspõhimõtete rakendumises, mistõttu jääb realiseerimata

²⁹⁴ Ettevõtja õigus. Tegevuskava ettevõtlusalase õiguskeskonna rahvusvahelise konkurentsivõime parandamiseks. Justiitsministeerium, 2006. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=35614/Ettev%F5tja+%F5igus.pdf>. 05.05.2013.

ettevõtluse tegelikule olemusele vajalikud meetmed ettevõtluse läbiviimiseks ja ametitegevuse jätkusuutlikuks arendamiseks. Koormav mõju avaldub ennekõike läbi maksukoormuse, sotsiaalsete garantiide puudulikkuse, ettevõtlusesse investeringute tegemise piiratuse, jm kaudu. Üldistatuna on mittesobiva ettevõtlusvormi kasutamise korral efektiivse ettevõtluse läbiviimine piiratud ebakohaste meetmete rakendamisega, mistõttu on piiratud kogu ettevõtlusvabadust. Kuivõrd vabadus tegeleda ettevõtlusega on tihedalt seotud tulu teenimise aspektiga, võib eeltoodust järeldada, et advokaadi, pankrotihalduri, audiitori, patendivoliniku ja vandetõlgi ametit pidava isiku ettevõtlusvabadus (õigus saada ettevõtlusest tulu vastavalt ettevõtluse tegelikele majanduskaalutlustele) on paremini seadusega tagatud kui kohtutäituril. Määrav peaks olema kohtutäituri ettevõtluse puhul tegelikud majanduskaalutlused, nii nagu see on määrav teiste avalik-õiguslike vabakutseliste ametikandjate hulgas ning üldise ettevõtlusega alustamise korral.

Lähtudes eeltoodust võib väita, et kohtutäituri ettevõtlusvabadust on riivatud avaliku võimu abinõuga, mis käsitleb kohtutäitureid ainult FIE-na, sest see takistab ja kahjustab erineva mastaabiga (näiteks olemuslikult äriühingu ettevõtluse korral) täiturite ettevõtlusega seotud tegevust. Riive mõõdukuse kaalumisel on ühel kaalukaasil riivatavate põhiõigustena ettevõtlusvabadus ja võrdne kohtlemine ning teisel kaalukaasil riivet õigustavad legitiimsed põhjused.

PS § 31 sätestas ettevõtlusvabaduse põhimõtte. Sama paragrahvi teine lause sisaldab aga lihtsat piiriklauslit²⁹⁵, mille kohaselt võib seadus sätestada selle õiguse kasutamise tingimused ja korra. RKPJKo otsuse kohaselt: „Lihtsa seadusereservatsiooniga põhiõiguste piiramiseks piisab igast mõistlikust põhjusest, mis ei ole põhiseadusega keelatud.“²⁹⁶ Eelnõu 564 SE protokollil kohaselt otsustati kohtutäituri maksustamine FIE-na notari eeskujust lähtuvalt.²⁹⁷ Eelnõu protokollist ei nähtu täpsemalt, millistel kaalutlustel peeti kohtutäiturit ettevõtluse seisukohast lähtuvalt notari eeskujul sarnaseimaks just füüsilisest isikust ettevõtjale. Samas oli 01.03.2001. a toimunud tsiviiltäitereformi ühes eesmärgiks muuhulgas kohtutäituri ametitegevuse efektiivsuse tõstmine, kvaliteedi parandamine, valikuvõimaluste avardamine, kasumi teenimise motivatsiooni rakendamine ning erasektori juhtimisvõtete ja -võimaluste

²⁹⁵ Lihtne piiriklausel on lihtvolitus seadusandjale põhiõiguse piiramiseks. O. Kask. II ptk komm. – Ü.Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, 2012.

²⁹⁶ RKPJKo 06.07.2012, 3-4-1-3-12, p 51.

²⁹⁷ Riigikogu õiguskomisjoni istungi protokoll nr 75, seaduse eelnõu 564 SE, 7.11.2000. Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=003674237. 05.04.2013.

kaasamine.²⁹⁸ Seega ei anna ajalooline tõlgendamine ühtset selgust nn. kaalukaasil olevate põhiõiguste riivet õigustavate legitiimsete põhjuste kohta. Ainukese põhjusena võiks välja tuua seadusandja arusaama, vabakutseliste täiturite süsteemi loomisel, kohtutäituri ametitegevusest kui füüsilisest isikust ettevõtja tegevusest, mis aga ei õigusta tänapäevases ühiskonnas seadusandja tahte puudumist täituri õigusliku vormi muutmiseks²⁹⁹. Sealjuures jätab seadusandja arvestamata erinevate täituri büroode mastaabsust, mida Euroopa Liidu kvalifikatsiooni kohaselt saab nimetada lausa väikeettevõtluseks. Käesoleva töö autor ei leia põhjapanevaid selgitusi, mis õigustaksid kohtutäituri ebavõrdset kohtlemist teiste vabakutselistega võrreldes ettevõtluse õigusliku vormivaliku mittetagamise suhtes. Samuti ei determineeri täituri eristaatuse olemus ise ette õiguslikku vormi, vaid vorminõuet peab võimaldama seadusandja ettevõtluse sisust lähtuvalt. Ainult sellisel juhul on võimalik tagada ettevõtlusvabaduse realiseerumine praktikas.

Töö autor hindab ebavõrdse kohtlemise ja sellest tuleneva ettevõtlusvabaduse riive intensiivsust vähemalt keskmiseks, tulenevalt ülalpool viidatud negatiivsetest mõjutustest täituri ettevõtlusele. Riivet õigustavate põhjuste kaalukust hindab autor aga väikeseks, sest täituri õigusliku vormi tinginud kaalutlused rajanesid pigem ajaloolisel traditsioonil ja notari eeskujul, mis ei ole kooskõlas kaasaja objektiivsete ja ratsionaalsete kaalutlustega ning kohtutäituri ametitegevuse sisulise olemusega. Riigikohtu hinnangul tuleb võrdsuspõhiõiguse rikkumise tuvastamiseks näidata, et ebavõrdne kohtlemine on meelevaldne, see tähendab et selleks puuduvad mõistlikud ja asjakohased põhjused.³⁰⁰ Kuivõrd käesoleval juhul ei ole võimalik kohtutäiturile kohalduvat üldist võrdsuspõhiõiguse riivet mõistlikult ja asjakohaselt põhjendada, võib asuda seisukohale, et avalik-õiguslike vabade elukutsete erinev kohtlemine õigusliku vormivaliku tagamise suhtes on meelevaldne ebavõrdne kohtlemine.

Ettevõtluse sisule vastava ettevõtlusvormi rakendamine teenib ettevõtlusvabaduse põhimõtet. Kui aga ettevõtlusele kohaldatakse olemusele mittekohast tegutsemisvormi, mis pärsib ettevõtlust tervikuna, siis ei ole ettevõtlus kooskõlas majandusprintsipiidega ning põhjustaks hoopis ettevõtlusvabaduse riive.

Lähtudes eeltoodust, asub autor seisukohale, et kuivõrd võrdse kohtlemise põhimõtte ja ettevõtlusvabaduse riive intensiivsus on kõrgemal astmel (keskmine) kui riivet õigustavate

²⁹⁸ T. Annus. Riigi funktsioonide delegeerimine eraõiguslikele isikutele kohtutäiturite näitel. - *Juridica*, nr 4, 2002, lk 226.

²⁹⁹ Justiitsministeeriumi menetluses ei ole ühtegi seaduseelnõud, millega kavandataks notarite või kohtutäiturite õigusliku vormi muutmist. Justiitsministeeriumi vastus autori selgitustaotlusele nr 15-1/14-2448-2, Tallinn, 17.03.2014.

³⁰⁰ RKÜKo 07.03.2011, 3-4-1-12-10, p 22.

põhjuste kaalutlus (väike), siis on ebavõrdse kohtlemise põhimõtte ja ettevõtlusvabaduse riive ebaproportsionaalne. Sellest tulenevalt, kui kohtutäituri ametitegevus on olemuslikult sarnasem FIE tegevusele, siis on proportsionaalne ka FIE õigusliku vormi rakendamine. Kui aga täituri ettevõtlus on olemuslikult iseloomulikum äriühingu ettevõtlusele, siis on FIE õigusliku vormi rakendamine ebaproportsionaalne. Autori hinnangul leiab igal juhul aset vabakutseliste ametikandjate põhjendamatu ja ebavõrdne kohtlemine õigusliku vormi valiku suhtes, seda isegi selle täituri suhtes, kelle ametitegevus ongi olemuslikult FIE-le omane. Sellisel juhul ei tohiks olla riivatud olemuslikult FIE tegevust läbiviiva täituri ettevõtlusvabadus. Nii võrdse kohtlemise põhimõtet kui ka ettevõtlusvabadust rikutakse aga selle täituri suhtes, kelle ettevõtlus on olemuslikult omasem äriühingu tegevusele.

Käesoleva töö esimeseks väiteks seatud hüpotees, et kohtutäiturile seadusandlusega lubatud ettevõtlusvorm on üksnes füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemine, rikub võrdse kohtlemise põhimõtet, leidis seega kinnitust. Autori poolt teiseks hüpoteesiks esitatud väide, et avalik-õiguslike vabakutseliste ametikandjate ebavõrdne kohtlemine riivab kohtutäituri ettevõtlusvabadust, mistõttu ei ole kohtutäiturile kohaldatav tegutsemisvorm proportsionaalne, leidis aga kinnitust osaliselt. Täituri ettevõtlusvabadust on riivatud juhul, kui täituri ametitegevus vastab olemuslikult äriühingu tegevusele, mistõttu on sellise ettevõtluse korral FIE ettevõtlusvorm ebaproportsionaalne. Täituri ettevõtlusvabadust ei ole riivatud juhul, kui täituri ettevõtlus on olemuslikult iseloomulik FIE tegevusele.

KOKKUVÕTE

01.03.2001. a toimus tsiviiltäitereform, mille raames delegeeris riik avalik-õigusliku ülesande (täitefunktsiooni) eraõiguslikele isikutele – kohtutäituritele, viimaks läbi täitemenetlust ning volitusega rakendada selleks riiklikku sundi. See tõi omakorda kaasa kulude erastamise – täitekulude tasumise kohustuse ülekandmise riigilt võlgnikule. Reformi eesmärgiks oli peale efektiivsuse tõstmise muuhulgas kvaliteedi parandamine, valikuvõimaluste avardamine, erasektori juhtimisvõtete ja – võimaluste kaasamine, kasumi teenimise motivatsiooni rakendamine, konkurentsi tugevdamine, jms. Tsiviiltäitereformiga kaasnes ka kohtutäituri staatuse muutus ning riigiametnikust sai vabakutseline sõltumatu isik.

Vabade elukutsete esindajaid on käsitletud töös kitsamas mõttes, nimelt on Eestis avalik-õiguslikud vabakutselised ametid: notar, audiitor, kohtutäitur, patendivolinik, advokaat ja pankrotihaldur. Alates 01.01.2014 ei peeta aga vandetõlki avalik-õiguslikuks, vaid lihtsalt vabakutseliseks ametikandjaks.

Antiikaja vabade kodanike ja kõrgkihi privileegist - „*artes liberales*” (vaba elukutse), on kujunenud kaasaja ühiskonnas oluline idee. Kuigi vabal elukutsel puudub ühtne määratlus, hõlmab see intellektuaalse iseloomuga, kvaliteetsel (akadeemilisel) haridusel ja kutseeetilistel eeskirjadel põhineva teenuse osutamist, erialaliselt ja majanduslikult sõltumatult, omal vastutusel, kusjuures teenus on seotud avaliku hüvega ning maksimaalse kasumi teenimise eesmärk on teisejärguline tellija huvi ees. Kuigi Eesti seadusandluses on vaba elukutse mõiste sisu määratlemata, peab üleeuroopalise mõiste määratlemist vajalikuks Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee.

Olemuselt sarnaseid avalik-õiguslikke vabakutselisi ametikandjaid on küllaltki erinevalt reguleeritud ettevõtlusvormide seisukohalt. Pankrotihaldur, audiitor, patendivolinik, kui ka advokaat on õigustatud ameti- ja kutsetegevust läbi viima nii füüsilisest isikust ettevõtjana, kui ka äriühingu kaudu. Lisaks eeltoodule on patendivolinikul ja vandetõlgil võimalus töötada ka füüsilise isikuna töölepingulise suhte alusel. Ainult kohtutäituri ja notari suhtes kohaldub kohustusliku ettevõtlusvormina füüsilisest isikust ettevõtja vorm. Seega on notari ja kohtutäituri ettevõtlusvormi reguleeritud kitsamalt, võrreldes teiste avalik-õiguslike vabakutseliste ametikandjatega.

Kohtutäituri ametitegevuse reformimisel oli suureks eeskujuks notarite kutsetegevus, mille tulemusel käsitletakse kohtutäiturit KTS § 4 lg 5 kohaselt raamatupidamise alal füüsilisest isikust ettevõtjana. Notari ametitegevust on peetud ajalooliselt nii ülesannetelt kui tegevuse

laadilt sarnaseks just füüsilisest isikust ettevõtja tegevusele. FIE õigusliku vormi kohaldamine kohtutäituri suhtes mõjutab ametikandja maksustamist, raamatupidamislikku arvestust ning kõike muud eeltoodust tulenevat. Kohtutäitur kui avalik-õiguslik halduse kandja, kuulub vabakutseliste ametite hulka, mille üheks iseloomulikuks tunnuseks on majanduslik iseseisvus. Just majanduslik iseseisvus on asjaolu, mis seob täituri ametitegevuse ettevõtluse elemendiga, muidugi teatud erisustega.

KTS § 2 lg 2 kohaselt viib kohtutäitur oma põhitööna läbi ametitegevust, mida saab jagada ametitoiminguteks ja ametiteenusteks, kusjuures Eestis kuulub täitmisele 33 erinevat sundtäidetavat täitedokumendi liiki. Eeltoodu tõttu saab Eesti täitemenetlust pidada universaalmenetluseks, sest kohtutäitur viib ainupädevuse alusel läbi mitme erineva iseloomuga toiminguid, mille puhul on õigus ja kohustus kasutada sundi, tagamaks ühtlase ja tsentraliseeritud menetluse. Seega on täituri tööpõld üsna lai, mistõttu peab täitur olema kompetentne erinevate õiguse valdkondadega opereerimisel oma ametitoimingute raames, samuti täitma selleks vajalikud ainelised ja materiaalsed vajadused.

Kohtutäitur, sarnaselt ÄS §-is 1 sätestatuga, pakub püsiva ametitegevuse tulemusel enda nimel tasu eest teenuseid, kuid ta ei ole olemuselt ettevõtja ÄS-i kohaselt (ei ole ettevõtja kitsas mõttes). Kohtutäitur ametitegevuse raames on täitur aga ettevõtja maksuõiguse ja PS § 31 mõttes (on ettevõtja laiemas mõttes). Kuigi avalik-õiguslike vabakutseliste, sh kohtutäituri, näol ei ole tegemist tüüpilise ettevõtjaga, kõrvutati töös täituri ametitegevus traditsioonilise ettevõtluse kriteeriumitega, sest ettevõtluse juriidilise vormi valikut mõjutavad mõningased universaalsed tegurid, mis aitavad kaasa vormivaliku otsustamisprotsessile (nt kaasnevad riskid, ettevõtluse maht, vajadused, rahalised ressursid, eesmärgid, jms). Eesmärgiks oli vaadelda, kas ka tänapäeval vastab kohtutäitur olemuselt FIE ettevõtlusvormile, mis toob omakorda kaasa FIE kohta käivad maksustamispõhimõtted.

Kohtutäituri suhtes traditsioonilise ettevõtluse kriteeriumite analüüs andis aga autori hinnangul liialt abstraktse tulemuse ning võimaldas tõlgendada täituri suhtes olemuslikult sobivaks nii FIE kui ka äriühingu (OÜ) vormi, ilma konkreetse nn. piiritõmbamiseta erinevate vormide vahel. Ettevõtluse hindamise kriitikaks universaalsetel kriteeriumitel peetakse asjaolu, et eri riikide majandused on väga erinevad, mistõttu ei ole käsitletavad kriteeriumid alati sobilikud. Ettevõtluse arengu hindamisel on määrava tähtsusega aga ettevõtete suurus, sest sellest oleneb nende käitumine ja juhtimine. Ettevõtluse suurust väljendatakse üldjuhul töötajate arvu, käibe ja põhikapitali piirmäärade kaudu. Töö autoril puudus võimalus hinnata

täiturite käibe ja põhikapitali piirmäärasid, kuid sai analüüsida täituri ettevõtluse mastaabsust töötajate arvu alusel. Objektivsema „piiritõmbamise“ määra täiturile iseloomulikuma ettevõtlusvormi tuvastamisel andiski Euroopa Liidu klassifikatsioon, mille kohaselt on mikroettevõtlusega tegemist, kui ettevõttes töötab kuni 9 töötajat. Väikeettevõtlusega on tegemist, kui ettevõtluses töötab 10 kuni 50 töötajat. Väikeettevõtluses (10-50 töötajat) peetakse soovituslikult sobivaimaks ettevõtlusvormiks OÜ vormi, kuid ei soovitata FIE vormi. Mikroettevõtluse (kuni 9 töötajat) korral on kõlblikuks vormiks FIE vorm, kuid sobib ka TÜ, UÜ ja OÜ vorm. Eestis ongi kohtutäiturite büroosid väga erinevates mastaapides (täituri büroodes töötab paarist töötajast kuni 30 töötajani), millega ei arvesta aga seadusandlus ettevõtlusvormi osas. Autori hinnangul võib täiturite ametitegevust Eestis pidada nii FIE-le omaseks (väiksema mastaabiga bürood) kui ka äriühingu tegevusele omaseks (suurema mastaabiga bürood), mistõttu ei saa nõustuda KTS § 4 lg 5 sätte eesmärgiga, et kohtutäitur on alati olemuslikult sarnasem füüsilisest isikust ettevõtjale. Kohtutäituri erineva mastaapsusega ettevõtluse läbiviimiseks peab ka ettevõtlusvorm olema selline, mis võimaldaks majandustegevuse läbiviimist mõistlikult, efektiivselt ning võrdsetel alustel teiste samaväärsetega, ilma põhjendamatute ettevõtlusvormi valiku kitsenduste. Ettevõtluses mittekohase ettevõtlusvormi rakendamisel jääb realiseerimata ettevõtluse tegelik potentsiaal ja pidurdub jätkusuutlik areng, mis põhjustab ettevõtluses negatiivseid mõjutusi (koormav mõju avaldub ennekõike läbi maksukoormuse, sotsiaalsete garantiide, ettevõtlusesse investeringute piiratuses, jms).

Eesti Vabariigi Põhiseadus §-i 11 kohaselt tohib õigusi ja vabadusi piirata ainult kooskõlas põhiseadusega. Need piirangud peavad olema demokraatlikus ühiskonnas vajalikud ega tohi moonutada piiratavate õiguste ja vabaduste olemust. Seega sobib proportsionaalsuse põhimõtet kasutada õigusakti sätte põhiseadusele vastavuse hindamiseks juhtudel, kus lahendatakse isiku põhiõiguste riive lubatavuse küsimust. Kuid põhiõigused saavad oma kaitsejõudu realiseerida üksnes siis, kui sobimatud, mittevajalikud ja ülemäärased piirangud on välistatud ning seadus on vajalik, kui see on püstitatud eesmärgi saavutamiseks sobiv (kohane), vajalik kitsamas tähenduses (tarvilik) ning mõõdukas (proportsionaalne kitsamas tähenduses).

KTS § 4 lõike 5 eesmärk on seotud kahe olulise kriteeriumiga, nimelt viitab sätte tegutsemisvormi valikule, mis peab majandusteooria kohaselt vastama ettevõtluse sisule ning sellest tulenevalt kohaldub ettevõtlusele ka raamatupidamise meetodid, mis toob kaasa muuhulgas konkreetsete maksupõhimõtete rakendumise ja ettevõtluse printsiibid.

KTS § 4 lõikes 5 sätestatud eesmärki jagab autor tinglikult kaheks. Abinõu eesmärgiks laiemas mõttes võib pidada ametitegevuse sisule vastava ettevõtlusvormi kohaldamist, mis toob kaasa vastavalt vormile ühiskonnas kehtestatud optimaalsed maksustamis- ja raamatupidamisreeglid. Kitsamas mõttes võib pidada KTS § 4 lg 5 eesmärgiks käsitleda täitureid seaduse koostamise hetkel kehtinud arusaama järgi ametitegevuse olemusele vastaval viisil tegutsemisvormilt FIE-na.

Teistele avalik-õiguslikele vabakutselistele, peale kohtutäituri ja notari, on seadusega antud pädevus otsustada ise, milline ettevõtlusvorm (sellest johtuvalt ka maksustamis- ja raamatupidamisreeglid) on neile olemuslikumalt sobivamad, tagamaks paindliku teenuse pakkumise ning kõrvaldamaks ettevõtluses ebamõistlikud piirangud, kusjuures on leitud, et erineva tegutsemisvormi võimaldamine ei ohusta ametikandja erapooletust ja usaldusväarsust.

Abinõu sobivuse seisukohalt lähtuvalt, kuivõrd abinõu (KTS § 4 lg 5) edendab eesmärgi saavutamist, kuigi ei saavuta eesmärki absoluutse kindlusega, võib pidada abinõu madala lävendi tõttu sobivaks.

Abinõu koormavuse seisukohalt leidis autor, et ettevõtlusvormi muutuse mõju ühiskonnas tervikuna oleks väike, kuna mõjutatud sihtrühm on väike - kohtutäituri ametikohti on loodud 55 täiturile, mis moodustab sihtrühmaks 0,04% – 0,05% kogu Eesti ettevõtjatest ning 4,2% Eesti elanikkonnast. Ettevõtlusvormi muudatus ei mõjutaks oluliselt kohtutäiturite toimetulekut, sest tegemist on muudatusega, mis määratleb ametikandja ettevõtlusvormi, sellest tulenevalt ka ennekõike raamatupidamis- ja maksustamisreegleid. Raamatupidamis- ja maksustamisreeglitel puudub aga otsene või negatiivne seos ametiteenuse osutamisele. Seega võib pidada täituri ettevõtlusvormi muutmise mõju avaldumise ulatust väikeseks, kuna kohtutäiturite kui terviku käitumises erilisi muudatusi ei toimu, mistõttu ei pruugi tõusetuda vajadust kohanemise järele. Ebasoovitavate mõjude kaasnemise riski võib pidada samuti väikeseks, sest muudatus tooks peamiselt kaasa positiivset mõju – kaotaks ära ebamõistlikud ettevõtlusvormi piirangud, tagaks avalik-õiguslike vabakutseliste ametikandjate võrdse kohtlemise ning võimaldaks täituril paindlikumalt tegelda ettevõtlusega. Kuivõrd kohtutäitur võib olemuslikult tegutseda nii FIE kui ka äriühingule omasel viisil, siis äriühingule omase ettevõtluse korral ei ole abinõu (KTS § 4 lg 5) vajalik, kuid on vajalik FIE ettevõtluse korral.

Riive mõõdukuse kaalumisel oli ühel kaalukaasil riivatavate põhiõigustena ettevõtlusvabadus (PS § 31) ja võrdne kohtlemine (PS § 12) ning teisel kaalukaasil riivet õigustavad legitiimsed

põhjused. Töös käsitles autor kohtutäitureid (sh notareid) võrreldava grupina teiste käesolevasse töösse kaasatud avalik-õiguslike vabakutseliste ametikandjatega nagu advokaat, pankrotihaldur, audiitor, patendivolinik, samuti vandetõlk. Eeltoodud ametikandjad moodustavad võrreldava grupi – avalik-õiguslikud vabakutselised ametikandjad, tehniliste nõudmiste, õigusliku staatuse ja sarnaste tunnuste tõttu. Võrreldava grupi ebavõrdne kohtlemine seisneb ettevõtlusvormi valikuvõimaluse ebaühtses rakendamises vabakutseliste hulgas, sest erinevalt teistest, ainult kohtutäituril ja notaril puudub võimalus valida oma ettevõtluse tegelike majanduskaalutlustele vastavat ettevõtlusvormi. Seega on kohtutäiturile (samuti notarile) õigusliku vormivaliku mittetagamine käsitletav PS §-ist 12 tuleneva võrdsuspõhiõiguse riivena.

Ettevõtlusvabaduse kaitsealasse kuulub kogu tulu saamise eesmärgil toimuv tegevus, ka maksuõigus võib piirata ettevõtlusvabadust, sest maksustamine piirab võimalusi ettevõtlusest tulu teenida. Kuivõrd ka kohtutäituri ametit pidav eraisik teostab ametitegevust tulu saamise eesmärgil, siis võib väita, et ettevõtlusvabaduse kaitsealasse kuulub ka kohtutäituri ametitegevus tulu saamise eesmärgil. FIE-le kohalduva maksustamisreeglite tõttu kannab kohtutäitur 33% võrra suuremat maksukoormust ettevõtlusest kasumi väljavõtmiseks (sest FIE ettevõtlustulude ja –kulude vahe maksustatakse nii tulumaksu (21%) kui ka sotsiaalmaksuga (33%), äriühingu dividende maksustatakse ainult tulumaksuga (21%)). Seega ainuüksi tulu teenimise aspektist lähtuvalt, on kohtutäituri võimalused ettevõtlusest tulu teenida oluliselt piiratumad. Autori hinnangul võib pidada täituri maksustamist alati ainult FIE-le kohalduva maksureeglite alusel (kohaldub suurema maksukoormusega ettevõtlusvorm ettevõtluse olemusega arvestamata) lubamatuks kõrvalekaldeks ühetaolise maksustamise põhimõttest. Kuna autor ei leidnud võrdsuspõhiõiguse riivele mõistlikke ja asjakohaseid põhjendusi (eksisteerib ainult subjektiiv-teleoloogiline argument notari eeskuju kohaldamisele), võib asuda seisukohale, et avalik-õiguslike vabade elukutsete erinev kohtlemine ettevõtluse õigusliku vormivaliku osalise tagamise tõttu on meelevaldne ebavõrdne kohtlemine. Maksude optimeerimisest kokkuhoitud raha võimaldaks täituril paremini finantseerida riigi poolt pealepandud avalike ülesannete efektiivsemat täitmist.

Seega leidis kinnitust töös esimene hüpotees, et kohtutäiturile seadusandlusega lubatud ettevõtlusvorm (tegutsemine üksnes füüsilisest isikust ettevõtjana), rikub võrdse kohtlemise põhimõtet. Teiseks hüpoteesiks esitatud väide, et avalik-õiguslike vabakutseliste ametikandjate ebavõrdne kohtlemine riivab kohtutäituri ettevõtlusvabadust, mistõttu ei ole kohtutäiturile kohaldatav tegutsemisvorm proportsionaalne, leidis aga kinnitust osaliselt.

Täituri ettevõtlusvabadust on riivatud juhul, kui täituri ametitegevus vastab olemuslikult äriühingu tegevusele, mistõttu on sellise ettevõtluse korral seadusega kehtestatud ettevõtlusvormi piirang - vaid FIE-na tegutsemise osas - ebaproportsionaalne. Täituri ettevõtlusvabadust ei ole riivatud juhul, kui täituri ettevõtlus on olemuslikult FIE tegevus. Eeltoodud seisukohtade pinnalt võib väita, et KTS § 4 lg 5 rikub osade täiturite ettevõtlusvabadust, kuid mitte kõigi kohtutäiturite ettevõtlusvabadust. Küll aga rikub KTS § 4 lg 5 kõikide Eestis tegutsevate kohtutäiturite õigust võrdsele kohtlemisele ettevõtluse õigusliku vormi valikuvõimaluse osas. Kohtutäiturile kohalduv õiguslik vorm peaks pehinema ametitegevuse tegelikel majanduskaalutlustel, nii nagu see on teiste avalik-õiguslike vabakutseliste ametikandjate puhul. Kohtutäituri suhtes on kohane võimaldada ettevõtlusvormina nii FIE kui ka äriühingu (nt OÜ) õiguslikku vormi, mis lõpetaks nii avalik-õiguslike vabakutseliste ebavõrdse kohtlemise kui ka käesoleval ajal eksisteeriva ettevõtlusvabaduse riive.

Summary

The proportionality of the legal form applying to the bailiff

On March 1st, 2001, a civil enforcement reform took place, during which the country delegated public law functions (the executive function) to private citizens – bailiffs, so as to carry out executive proceedings while authorized to implement state coercion. This in turn brought with it the privatization of expenses – the transfer of the expenditures accompanying the enforcement procedure from the country onto the debtor. Aside from increasing efficiency, the intent of this reform was also improving the quality of the process, providing additional options of action, encompassing the managing techniques and opportunities of the private sector, utilizing the motivating factor of profits, reinforcing market competition, increasing specialty, etc. What is more, the civil enforcement reform was also accompanied by a change in the status of the bailiff as the former state official became a free-lance, independent person, self-employed for the purposes of taxation.

The representatives of liberal professions have in this study been addressed in the narrower sense as the public free-lance positions in Estonia are: notary, sworn translator, auditor, bailiff, patent agent, lawyer, and trustee in bankruptcy. Whereas the term “liberal profession” is widely used in the legislation of the European Union as well as national legal instruments, there is no singular definition of it in the context of Estonian law. Public liberal professions are characterized by the obligation to fulfill public duties, thereby meaning that such representatives of the liberal professions are not conventional undertakers. They personally provide trustworthy and high-quality services that are important when exercising both constitutional values as well as those arising from social life. In summary, still, the public liberal profession can be described as an impartially and reliably qualified professional practice with technical and financial independence. In the context of the European Union the status of free-lance bailiffs is rather widespread and acknowledged, and this trend seems to be on the rise.

Essentially similar public free-lance professionals have been regulated quite differently in terms of business forms. Sworn translators, bankruptcy trustees, auditors, patent agents, and lawyers are all legally entitled to perform professional activities either as a sole proprietor or via an incorporated entity. Additionally, patent agents have the opportunity to work as a private person under an employment contract. Only bailiffs and notaries are faced with the situation where sole proprietorship is the obligatory form of enterprise. Therefore we see that

the form of business is regulated in a much stricter manner for bailiffs and notaries than it is for other public self-employed professionals.

When reforming the notion of a bailiff, much example was taken from the professional activities of notaries. The legislator has seen it necessary to handle notaries as sole proprietors for the purposes of taxation due to the fact that the notarial duties and activities have been seen as rather similar to those of a self-employed professional. Although bailiffs do not constitute typical undertakers, the study compared the activities of bailiffs with the traditional criteria for enterprises so as to identify a substantially similar form of business for the profession.

As per § 4, section 5 of the Bailiff Act, bailiffs are handled as sole proprietors for accounting purposes. This fact influences the taxation and accounting records of the bailiff as a sole proprietor. The bailiff, as a public administrator, belongs among other free-lance professions where one of the main descriptive characteristics is financial independence. That independence in itself is what links the professional activities of a bailiff to the element of entrepreneurship, albeit with a few exceptions.

As per § 11 of the Estonian constitution, rights and freedoms may only be restricted in accordance to the constitution. These restrictions must be necessary in a democratic society and must not distort the nature of the rights and freedoms restricted.

It is this author's opinion that the bailiff could theoretically be a possessor of fundamental rights whilst carrying out professional services, and could thereby be subject to the freedom of enterprise, covered in § 31 of the constitution, as well as other subjective fundamental rights. This derives from the fact that bailiffs, during the course of their professional activities, act just like legal persons governed by private law – providing a manifestation of free self-expression of private natural people and also serving a purpose to execute individual fundamental rights to a substantial degree.

The general policies of taxation law include the principle of uniform taxation that derives from the principle of equality stipulated in § 12 in the Constitution of the Republic of Estonia. Equality is to be guaranteed in formal as well as in material taxation law, but it does not entail a requirement for total equality. Instead, equality means that persons in comparable situations are to be treated equally.

According to the principle of uniform taxation, persons in comparable situations are to be treated equally. A bailiff is in a comparable situation in relation to other persons engaged in liberal professions in public law – he or she provides legal professional services, he or she holds office in his or her name, his or her professional activities are regulated by law, he or she has to pass an obligatory professional examination to engage in professional activities, her or she is subject to state supervision, etc. A bailiff – engaging in professional activities comparable to other persons engaged in liberal professions in public law – is still taxed differently and this entails negative impact on the bailiff for example in the form of a higher tax burden.

In compliance to the principle of solvency, taxpayers are to be taxed according to their solvency. As in terms of taxation, bailiffs are subject to provisions applied to self-employed persons, the taxation-related data of bailiffs is not publicly available and these cannot be compared to the data of other persons engaged in liberal professions in public law. Generally, economic success and productivity depend on the so-called market position, the market demand for the service, the number of solvent customers, etc. Most persons engaged in liberal professions in public law are subject to fee rates stipulated by legislation (except for lawyers and auditors), which is why significant restrictions exist in generating income from professional activities. Therefore, the activities of bailiffs, sworn translators, notaries, patent agents and trustees in bankruptcy cannot be considered as typical business that is subject to traditional business conditions. The non-traditional characteristics of professional activities also form an argument connecting liberal professions in public law. Although fee rates and specific professional services are stipulated by legislation differently for each person engaged in a liberal profession in public law, legislation still enables all other persons engaged in liberal professions in public law to choose the legal form of their activities.

According to the idea of substantive equality, equals are to be treated equally and unequals unequally. Upon challenging the idea of substantive equality in reference to the situation at hand, bailiffs and notaries are unequal among other persons engaged in liberal professions in public law who are treated more equally in terms of their legal form of business and taxation.

Not every unequal treatment of equals can be considered as a breach of the right of equality. The restriction of unequal treatment has been breached when the unequal treatment of two persons, a group of persons or a situation is arbitrary. Unequal treatment is arbitrary when it is not rationally reasoned. Taxing bailiffs as self-employed persons derives from the example of

notaries. In addition to historical tradition, the legislator has considered the essence of the professional activities of a notary to be the most similar to a self-employed person. The author of the present thesis considers this approach to be somewhat outdated and ineffective as at today. Deriving from the aforementioned, the legal form of business applied for bailiffs can be considered arbitrary, because no objective, rational and sound reasons exist in favour of the taxation policy of a self-employed person, instead, the reasons for this are historical and somewhat outdated.

The purpose of this research was to analyse proportionality of the legal form applying to the bailiff and investigate restrictable basic rights.

With applying the sole proprietor business form to bailiff, there are contrasting important rights that must be weighed. Therefore it is important to analyse conformity of the legal remedy regulation (Bailiff Act § 4 section 5) to the principle of proportionality. Proportionality is deemed to be a relevant part of a law-governed state, being at the same time one of the Constitutional principles. The proportionality is analysed according to the control scheme, by which is checked proportionality on the three successive levels: suitability check of the measure, necessity check of the measure and proportionality in narrower meaning, i.e. reasonability check of the measure.

The contrasting rights in case of bailiff business form are –freedom of enterprise and right to equality. As a result of the proportionality analysis, it appeared that bailiff business form as sole proprietor is a suitable, necessary and reasonable measure to fulfill the aims. But bailiff can conduct the enterprise also in commercial organization form (characteristic to bigger bailiff's offices), then the sole proprietor form is not a suitable, necessary and reasonable measure to fulfill the aims. The state does not take into account the real economic considerations of bailiff's enterprise. Thus, with the change of bailiff business form, the financial costs does not increase.

LÜHENDID

AdvS – Advokatuuriseadus

AS – aktsiaselts

AudS – Audiitortegevuse seadus

FIE – füüsilisest isikust ettevõtja

KTS – Kohtutäituri seadus

KMS – Käibemaksuseadus

m – määrus

NotS – Notariaadiseadus

o – otsus

OÜ – osühing

PankrS - Pankrotiseadus

PatVS - Patendivoliniku seadus

PS – Eesti Vabariigi Põhiseadus

RKHK – Riigikohtu halduskolleegium

RKPJK – Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium

RKTK – Riigikohtu tsiviilkolleegium

RKÜK – Riigikohtu üldkogu

RPS - Raamatupidamise seadus

RVastS - Riigivastutuse seadus

SMS – Sotsiaalmaksuseadus

TMS – Täitemenetluse seadustik

TrtHK - Tartu Halduskohus

TsMS - Tsiviilkohtumenetluse seadustik

TsÜS - Tsiviilseadustiku üldosa seadus

TuMS - Tulumaksuseadus

TÜ – täisühing

TÜS - Tulundusühistu seadus

UÜ – usaldusühing

VTS – Vandetõlgi seadus

ÄS – Äriseadustik

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Alekand, A. Proportsionaalsuse printsiip põhiõiguste riive mõõdupuuna täitemenetluses. Doktoritöö, 2009.
2. Alekand, A. Täitemenetlusõigus. Tallinn: Juura, 2010.
3. Alexy, R. Põhiõigused Eesti Põhiseaduses. - Juridica eriväljaanne. 2001.
4. Andresen, E. Asutamisvabadus Euroopa Ühenduse õiguses: kohaldatavus ladina notariaadile. - Juridica, 1999/7.
5. Andresen, E. Riigivastutus ilma riigi vastutusega: notari, kohtutäituri ja vandetõlgi isiklik ametivastutus Euroopa õiguse ja riigiõiguse vaatepunktist. - Juridica, 2006/9.
6. Andresen, E. Riiklik järelevalve notari üle. - Juridica, 2001/4.
7. Annus, T. Riigi funktsioonide delegeerimine eraõiguslikele isikutele kohtutäiturite näitel. – Juridica, 2002/4.
8. Arumäe, U., Männiko, M., Kutman, P. Raport. Avaliku halduse ülesannete ja – funktsioonide täitmise võimalikkusest Eesti eraõiguslike isikute ja/või välisriikide eraõiguslike isikute ja/või –avaliku halduse kandjate poolt. Tallinn, 2000. Arvutivõrgus: <http://www.riigikantselei.ee/arhiiv/ahb/toogrupid/arumae1.htm>. 05.03.2013.
9. Audiitortegevuse register. Arvutivõrgus: <https://www.auditortegevus.ee/lr1/web/guest/valisaudit/register>. 10.03.2013.
10. Eamets, R., Ernits, R., Haabu, H., Heinola, A., Haldma, T., Jaamu, V., Karm, T., Kiili, J.,

Kull, A., Kuusik, A., Laidre, A., Lõhmus, A., Mõistlik, P., Ohlau, A., Karina, P., Randma, T., Reikop, U., Reino, A., Saal, T., Sloog, U., Suitsu, P., Teder, J., Türk, K., Vodja, E. Ettevõtlikkusest ettevõtluseni. Gümnaasiumiõpik. Tallinn: SA Teadlik Valik, 2012.

11. Eesti Kohtunike Ühing. Kohtute seaduse ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõule 570SE esitatud muudatusettepanekutest seoses pankrotihaldurite tasude maksustamisega. 17.04.2014. Arvutivõrgus: http://www.ekou.ee/doc/2014-03-17_EKoY-halduritasud.pdf. 29.04.2014.

12. Eesti Vabariigi põhiseaduse ekspertiisi komisjoni lõpparuanne. Põhiseaduse 2.ptk „Põhiõigused, vabadused ja kohustused“. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/10731>. 27.04.2014.

13. Ernits, M. § 9 komm. - Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, 2012.

14. Ernits, M. § 11. – Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, 2012.

15. Ernits, M., Parrest, N. § 14 - Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, 2012.

16. Euroopa Liidu kriteeriumid VKE määratlemiseks. Arvutivõrgus:

http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/facts-figures-analysis/sme-definition/index_et.htm. 12.04.2014.

17. Euroopa Liidu toimimise lepingu konsolideeritud versioon – ELT, C 326/47, 26.10.2012. Arvutivõrgus: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12012E/TXT:ET:PDF>. 08.03.2014.

18. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Vabade elukutsete roll ja tulevik Euroopa kodanikuühiskonnas 2020. aastal“, Brüsselis, 17.02.2014, teabekiri (täiskogu 496. istungjärk), ARVAMUS: EESC-2013-01748-00-00-AS-TRA. Arvutivõrgus: http://www.google.ee/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=1&ved=0CCcQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.toad.eesc.europa.eu%2FViewDoc.aspx%3Fdoc%3Dces%255Cint%255Cint687%255CET%255CEESC-2013-01746-00-00-NISP-TRA_ET.doc%26docid%3D2974448&ei=IxRJU6aQB_Lc4QSV7IDwCA&usg=AFQjCNGV64HUaA-P3bd81hIL67UI69_myg. 12.04.2014.

19. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee ühtse turu, tootmise ja tarbimise sektsiooni arvamus teemal „Vabade elukutsete roll ja tulevik Euroopa kodanikuühiskonnas 2020. aastal” (omaalgatuslik arvamus), Brüssel, 11.03.2014. Raportöör: Arno Metzler. Arvutivõrgus: http://www.google.ee/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=2&ved=0CC0QFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.toad.eesc.europa.eu%2FViewDoc.aspx%3Fdoc%3Dces%255Cint%255Cint687%255CET%255CEESC-2013-01748-00-00-AS-TRA_ET.doc%26docid%3D2974452&ei=zWBJU4vsIamk4gSa54GoAQ&usg=AFQjCNEIVqliC-vyCFSVIDzQq82yix3y4g. 12.04.2014.
20. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 07.09.2005. a direktiiv nr 2005/36/EÜ kutsekvalifikatsioonide tunnustamise kohta – ELT, L 255/22, 30.09.2005. Arvutivõrgus: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:255:0022:0142:ET:PDF>. 05.03.2013
21. Euroopa väikeettevõtete harta. Arvutivõrgus: hcharter/docs/charter_et.pdf. 28.04.2013.
22. European e-Justice. Õigusvaldkonna ametid – Bulgaaria. Arvutivõrgus: https://e-justice.europa.eu/content_legal_professions-29-bg-et.do?member=1. 07.03.2013.
23. European e-Justice. Juristid – Inglismaa ja Wales. Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_prof/legal_prof_eng_et.htm#6. 07.03.2013.
24. European e-Justice. Juristid - Itaalia. Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_prof/legal_prof_ita_et.htm. 13.04.2014.
25. European e-Justice. Juristid - Kreeka. Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_prof/legal_prof_gre_et.htm#IV. 13.04.2014.
26. European e-Justice. Juristid - Latvia. Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_prof/legal_prof_lat_et.htm#4. 13.04.2014.
27. European e-Justice. Juristid - Malta. Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_prof/legal_prof_mlt_et.htm#3. 13.04.2014.
28. European e-Justice. Juristid - Poola. Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_prof/legal_prof_pol_et.htm#3. 13.04.2014.
29. European e-Justice. Juristid - Portugal. Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_prof/legal_prof_por_et.htm. 13.04.2014.

30. European e-Justice. Juristid - Saksamaa. Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_prof/legal_prof_ger_et.htm#8. 07.03.2013.
31. European e-Justice. Juristid - Soome. Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_prof/legal_prof_fin_et.htm#4. 13.04.2014.
32. European e-Justice. Õigusvaldkonna ametid – Küpros. Arvutivõrgus: https://e-justice.europa.eu/content_legal_professions-29-cy-et.do?member=1. 07.03.2013.
33. European e-Justice. Õigusvaldkonna ametid – Ungari. Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_prof/legal_prof_hun_et.htm#4. 13.04.2014.
34. European Judicial Network in civil on commercial matters. Legal professions – Sweden. Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_prof/legal_prof_swe_en.htm. 06.03.2013.
35. Hess, B. Study no. JAI/A3/2002/02 on making more efficient the enforcement of judicial decisions within the European Union: Transparency of Debtor's Assets. Attachment of Bank Accounts. Provisional Enforcement and Protective Measures. 18.02.2004. Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/enforcement_judicial_decisions_180204_en.pdf. 14.03.2014.
36. Holmes, K. Tulu mõiste. Multidistsiplinaarne analüüs. Tallinn: Sisekaitseakadeemia, 2006.
37. Huberg, M. Probleeme maksuarvestusega seotud hüvitiste väljamaksmisel. Eesti Maksumaksjate Liidu koduleht. Arvutivõrgus: http://www.maksumaksjad.ee/modules/smartsection/item.php?itemid=980#_ftnref3. 05.06.2013
38. Ikkonen, K.-A. Sundmüügi põhiseaduslikud alused. - Juridica, 2004/8.
39. Justiitsministeerium. Ettevõtja õigus. Tegevuskava ettevõtjalase õiguskeskkonna rahvusvahelise konkurentsivõime parandamiseks. 2006. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=35614/Ettev%F5tja+%F5igus.pdf>. 05.05.2013.
40. Justiitsministeeriumi järelevalve aruanne. 2011. a järelevalvekäigus tuvastatud puudused. Tallinn, 2012. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=57346/Kohtut%E4iturit>

e,+notarite+ja+pankrotihaldurite+2011.+aasta+riikliku+j%E4revalve+aruanne.pdf.
26.04.2013.

41. Justiitsministeeriumi koduleht. Täitestatistika 2011 nõuete järgi. Arvutivõrgus:
<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=56509/T%E4itestatistika+2011+n%F5uete+j%E4rgi.pdf>. 13.03.2014.

42. Justiitsministeeriumi vastus autori selgitustaotlusele nr 15-1/14-2448-2, Tallinn, 17.03.2014 (e-kiri autori valduses).

43. Kallam, H., Kolbre, E., Lend, E., Möller, L., Reinhold, V., Simson, A.-L., Uustalu, A.-M., Venesaar, U. Ärikorralduse põhiteadmised. Tallinn: Külim, 2003.

44. Kalmo, H. Seisukoht vastuolu mittetuvastamise kohta. Sotsiaalmaksu avansiline makse FIE-ks registreerumise kuu eest. 14.10.2014. Arvutivõrgus:
http://oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/6iguskantsleri_seisukoht_vastuolu_mittetuvastamine_sotsiaalmaksu_avansiline_makse_fie-ks_registreerimise_kuu_eest.pdf.
28.04.2014.

45. Kask, O., Lõhmus, U. § 31 – Ü.Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, 2012.

46. Kerameus, K. D. Enforcement Proceeding. - Mohr Siebeck. International Encyclopedia of Comparative Law. Civil Procedure. 2002, volume XVI, chapter 10.

47. Kohtutäituri seaduse eelnõu seletuskiri, seaduse eelnõu 462 SE III, 06.04.2009. Arvutivõrgus:
<http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems2&emshelp=true&eid=594370&u=20130225121051>. 24.03.2013.

48. Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koja ametikogu 04.03.2011. a otsusega kehtestatud Hea ametitava. Arvutivõrgus: <http://www.kpkoda.ee/doc/Hea%20ametitava.pdf>. 26.04.2013.

49. Kohtutäiturite- ja Pankrotihaldurite Koja arengukava 2012-2015. Arvutivõrgus:
http://www.kpkoda.ee/doc/Arengukava%202012-2015_0.pdf. 24.04.2013.

50. Kohtutäiturite- ja Pankrotihaldurite Koja põhikiri. Arvutivõrgus:
<http://www.kpkoda.ee/doc/sites/default/files/P%C3%BChikiri.pdf>. 28.04.2013.

51. Kuura, A. Ettevõtlus, juhtimine, koostöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2004.
52. Kuura, A. Väikeettevõtlus. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2001.
53. Kärсна, O. Kuidas maksavad makse OÜ ja FIE? - Maaleht. 20.01.2013. Arvutivõrgus: <http://www.maaleht.ee/news/tarbija/seadus/kuidas-maksavad-makse-ou-ja-fie.d?id=65538502>. 29.04.2013.
54. Kärсна, O. Pisiettevõtja käsiraamat. Tallinn: Kirjastus Ilo, 2009.
55. Lehis, L. Eesti maksuseaduste kommentaarid 2013. Tartu: Casus Tax Services OÜ, 2013.
56. Lehis, L., Lind, K. § 113 – Ü.Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, 2012.
57. Lehis, L. Maksumaksja õiguste kaitse maksumenetluses. - Juridica, 1997/3.
58. Lehis, L. Maksuõigus. Tallinn: Juura, 2009.
59. Lehis, L. Maksuõigus. 3., täiendatud ja muudetud trükk. Tallinn: Juura, 2012.
60. Lehis, L. Maksuõiguse üldpõhimõtted. - Juridica, 1999/5.
61. Lind, K. Mõnedest mõistetest käibemaksuõiguses. - Juridica, 2001/4.
62. Liventaal, J. Loengumapp õigusinstituudi üliõpilastele. Sissejuhatus õigusteooriasse. Riik ja õigus. II osa. Õigus. Tallinn: 1998.
63. Loovisikute ja loomeliitude seaduse eelnõu (412 SE) esimene lugemine. IV istungjärk. X Riigikogu stenogramm. 22.09.2004. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/index.php?op=steno&stcommand=stenogramm&date=1095847200&pkpkaupa=1&op2=print&paevakord=2000011215>. 05.05.2013.
64. Majandustegevuse seadustiku üldosa seaduse eelnõu seletuskiri. 18.05.2010. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=50370>. 03.05.2013
65. Merimaa, M. Äriseadustik. Kommentaarid, selgitused, arvamused. Kirjastus Ilo, 2007.
66. Merusk, K. Avalik-õiguslik juriidiline isik avaliku halduse organisatsioonis. - Juridica, 1996/4.
67. Merusk, K. Avalike ülesannete eraõiguslikele isikutele üleandmise piirid. Konstitutsiooni-

ja haldusõiguse aspekte. - Juridica, 2000/8.

68. Miettinen, A., Rikkinen, L., Teder, J. Ettevõtlus II. Äriideest, äriplaani, ettevõtte rajamisest ja kasvust. Külüm, 2008.

69. Mitt, A. Ettevõtlusvabaduse õiguslik olemus. - Juridica, 2006/6.

70. Mägi, J. Ettevõtluse ja äriplaani koostamise alused. Õppematerjal ärierialadele. Arvutivõrgus: http://www.e-ope.ee/_download/euni_repository/file/2168/Ettevõtlus_2011%20-tekst.pdf. 27.04.2013.

71. Narits, R. Õiguse entsüklopeedia. Tallinn: Juura, 2004.

72. Notariaadiseaduse ja erastamiseaduse muutmise ja täiendamise seaduse eelnõu (725 SE) teine lugemine. VII istungjärk, VIII Riigikogu stenogramm. 11.03.1998. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?op=steno&stcommand=stenogramm&date=889617600#pk1900004873>. 05.04.2013.

73. Notarite Koja vastus autori päringule notarite ettevõtlusvormi muutmise kohta. Tallinn, 28.04.2014 (e-kiri autori valduses).

74. Nõukogu 21.12.2004. a ühine seisukoht (EÜ) nr 10/2005 eesmärgiga võtta vastu Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2005/EÜ kutsekvalifikatsioonide tunnustamise kohta – ELT, 2005/C 58 E/01, 08.03.2005. Arvutivõrgus: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2005:058E:0001:0129:ET:PDF>. 05.03.2013.

75. Osanik, R. Maksuvaidlused ja maksuprobleemid. Tallinn: Raamatupidaja.ee, 2003.

76. Ots, J. Tsiviiltaitemenetluse ja kohtutäituri institutsiooni areng pärast Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamist. Magistritöö, Tartu Ülikool, 2002.

77. Patendivolinike register. Arvutivõrgus: http://www.epa.ee/default.asp?wa_id=427. 10.03.2013.

78. Paulus, C., G. Tsiviilprotsessiõigus. Kohtuotsuse tegemise menetlus ja sundtäitmine. Tallinn: Juura Õigusteabe AS, 2002.

79. Pilv, A., Kergandberg, E., Lentsius, M. Maksumenetlus. Harjumaa: Äripäeva Kirjastus, 2006.

80. Pärnamägi, I. Majandustegevuse seadustiku üldosa seadus. 1. ja 2. Peatükk. Majandushaldusõiguse põhimõtted ja mõisted. Majandustegevuse alustamine. 08.07.2009. Arvutivõrgus: http://www.just.ee/seminarid/mts_1_ja_2%20_ptk.pdf. 27.04.2013.
81. Pärnamägi, A. Hagimenetlus. Hagi ja taotluse esitamine. Juura, 2011.
82. Rahvusvaheline kohtutäiturite ühingu koduleht. International Union of Judicial Officers. Information. Europe. Arvutivõrgus: http://www.uhj.com/en/europe_1012039.html. 13.04.2014.
83. Riigiportaal eesti.ee. Ettevõtluvormide peamiste tunnuste võrdlus. Arvutivõrgus: https://www.eesti.ee/est/teemad/ettevotja/ettevotte_loomine/ettevotlusvormi_valik/ettevotlusvormide_vordlus. 27.04.2013.
84. Riigiportaal eesti.ee. FIE aruandlus. Aruanded Maksu- ja Tolliametile. Arvutivõrgus: https://www.eesti.ee/est/teemad/ettevotja/raamatupidamine_ja_aruandlus/aruandlus_erinevatele_ettevotlusvormidele/fie_aruandlus. 27.04.2013.
85. Riigiportaal eesti.ee. Majandusaasta aruanne. Arvutivõrgus: https://www.eesti.ee/est/teemad/ettevotja/raamatupidamine_ja_aruandlus/ettevottele_kohustuslikud_aruanded/majandusaasta_aruanne. 27.04.2013.
- https://www.eesti.ee/est/teemad/ettevotja/ettevotte_loomine/ettevotlusvormi_valik/ettevotlusvormide_vordlus. 27.04.2013.
86. Riigi Teataja. Süstemaatiline liigitus. Haldusõigus. Vabad elukutsed. Arvutivõrgus: [https://www.riigiteataja.ee/jaotused.html?tegevus=&jaotus=S%25C3%259CSTJAOT.HALDUS.ELUKUTSE&avatudJaotused=..S%25C3%259CSTJAOT.HALDUS&suletudJaotused=&jaotusedVaikimisiAvatud=.](https://www.riigiteataja.ee/jaotused.html?tegevus=&jaotus=S%25C3%259CSTJAOT.HALDUS.ELUKUTSE&avatudJaotused=..S%25C3%259CSTJAOT.HALDUS&suletudJaotused=&jaotusedVaikimisiAvatud=) 19.03.2014.
87. Riigikogu õiguskomisjoni istungi protokoll nr. 75, seaduse eelnõu 564 SE, 7.11.2000. a. Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=003674237. 26.04.2013.
88. Seletuskiri maksukorralduse seaduse, äriseadustiku ja nendega seonduvate teiste seaduste muutmise seaduse juurde. Arvutivõrgus: http://www.google.ee/#output=search&sclient=psy-ab&q=Maksukorralduse+seaduse%2C+%C3%A4riseadustiku+ja+nendega+seonduvate+teiste+seaduste+muutmise+seaduse+juurde&oq=Maksukorralduse+seaduse%2C+%C3%A4riseadustiku+ja+nendega+seonduvate+teiste+seaduste+muutmise+seaduse+juurde&gs_l=hp.3...890.

890.0.2057.1.1.0.0.0.99.99.1.1.0...0.0...1c.1.12.psy-ab.q-

AqJxgIjE8&pbx=1&bav=on.2,or.r_qf.&bvm=bv.45960087,d.bGE&fp=53210c06f852b98c&biw=1188&bih=560. 04.05.2013.

89. Statistikaamet. Majanduslikult aktiivsed ettevõtted ja kasumitaotluseta üksused õigusliku vormi järgi, aasta. Arvutivõrgus: <http://www.stat.ee/68777>. 13.03.2014.

90. Statistikaamet. Majanduslikult aktiivsed ettevõtted õigusliku vormi järgi, aasta. Arvutivõrgus: <http://www.stat.ee/68773?highlight=vorm>. 13.03.2014.

91. Statistikaamet. Rahvaarv (arvestatud rännet), 1. jaanuar, aasta. Arvutivõrgus: <http://www.stat.ee/34266>. 15.03.2014.

92. Teder, J. FIE – kõige rängemalt maksustatud ettevõtja. Tööandjate Keskliidu koduleht. Arvutivõrgus: <http://www.employers.ee/et/kompetents/4912>. 29.04.2013.

93. Täitemenetluse seadustiku muutmise ja täiendamise seaduse eelnõu (453 SE) esimene lugemine. VIII Riigikogu stenogramm. V istungjärk, 19.02.1997. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/index.php?op=steno&op2=print&stcommand=stenogramm&date=856353600&pkpkaupa=1&paevakord=1900003746#pk1900003746>. 27.02.2013.

94. Uzelac, A. Improvin efficiency of enforcement proceeding. Recommendation on enforcement of the council of Europe and its relevance for transition countries. Arvutivõrgus: http://alanuzelac.from.hr/pubs/B20Tempus_improving_eff.pdf. 13.04.2014.

95. Uzelac, A. The role played by bailiffs in the proper and efficient functioning of the judicial system – an overview with special consideration of the isuses faced by countries in transition. Ettekanne seminaril: The role, organization, status and training of bailiffs. 19-20.09.2002, Varna, Bulgaria. Arvutivõrgus: http://alanuzelac.from.hr/pubs/B18Varna-Bailiffs_eng.pdf. 13.04.2014.

96. Vaabel, J. Eesti riigi – maksundusõiguse põhiprobleeme. Riigi – maksuõiguse normistiku ehitus ja rakendus. Tartu: Akadeemiline Kooperatiiv, 1995.

97. Vabariigi Valitsuse seaduse, avaliku teenistuse seaduse, riigiteenistujate ametinimetuste ja palgaastmestiku seaduse ning audiitortegevuse seaduse muutmise seadus 109 SE II-1. Algatatud 12.10.2011. Seletuskiri audiitortegevuse seaduse eelnõu juurde. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems2&emshelp=true&eid=1416450&u=2014041>

3212350. 13.04.2014.

98. Vandetõlgi seaduse eelnõu seletuskiri, seaduse eelnõu 460 SE, algatatud 09.09.2013. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=2ba328fc-a7b3-4568-b4b9-2868bb7b9f13&>. 15.03.2014.

99. Vandetõlkide koda. Liikmed. Arvutivõrgus: <http://www.vandetolgid.ee/#Liikmed>. 10.03.2013.

100. XI Riigikogu stenogramm II istungjärgust 12.09.2007, p nr 6. Karistus looma suhtes lubamatu teo toimepanemise eest. Stenogramm. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?op=steno&stcommand=stenogramm&date=1189591500>. 24.04.2013

101. IX Riigikogu stenogramm, IV istungjärg. Notariaadiseaduse eelnõu (498 SE) teine lugemine, 06.12.2000. a. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/index.php?op=steno&stcommand=stenogramm&date=976100400&pkkaupa=1&op2=print&paevakord=2000007259#pk2000007259>. 08.03.2013.

KASUTATUD ÕIGUSAKTID

102. Advokatuuriseadus. RT I 2001, 36, 201; RT I, 21.12.2012, 4.

103. Asjaõigusseadus. RT I 1993, 39, 590; RT I, 23.04.2012, 2.

104. Audiitortegevuse seadus. RT I 2010, 9, 41; RT I, 18.12.2012, 10.

105. Eesti Vabariigi Põhiseadus. RT 1992, 26, 349; RT I, 27.04.2011, 2.

106. Hea õigusloome ja normitehnika eeskiri. 22.12.2011 nr 180; RT I, 29.12.2011, 228. 107.

108. Kohtutäituri seadus. RT I 2001, 16, 69; RT I 2008, 59, 330.

109. Kohtutäiturimäärustik. RTL 2009, 98, 1456; RT I, 04.01.2014, 2.

110. Maksukorralduse seadus. RT I 2002, 26, 150; RT I, 17.04.2013, 14.

111. Notariaadiseadus. RT I 2000, 104, 684; RT I, 30.12.2010, 8.

112. Pankrotiseadus. RT I 2003, 17, 95; RT I, 21.12.2012, 14.

113. Patendivoliniku seadus. RT I 2001, 27, 151; RT I, 28.12.2011.

114. Raamatupidamise seadus. RT I 2002, 102, 600; RT I, 25.05.2012, 16.

115. Riigivastutuse seadus. RT I 2001, 47, 260; RT I, 13.09.2011, 11.

116. Sotsiaalmaksuseadus. RT I 2000, 102, 675; RT I, 10.01.2014, 13.
117. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. RT I 2005, 26, 197; RT I, 13.03.2014, 100.
118. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. RT I 2002, 35, 216; RT I, 13.03.2014, 3.
119. Tulumaksuseadus. RT I 1999, 101, 903; RT I, 20.03.2013, 26.
120. Tulundusühistu seadus. RT I 1999, 101, 903; RT I, 20.03.2013, 26.
121. Täitemenetluse seadustik. RT I 2005, 27, 198; RT I, 31.01.2014, 7.
122. Vandetõlgi seadus. 11.12.2013; RT I, 06.07.2012, 29 ja RT I, 23.12.2013, 1.
123. Äriseadustik. RT I 1995, 26, 355; RT I, 18.12.2012, 8.
124. 2014. aasta riigieelarve seadus. 11.12.2013; RT I, 28.12.2013, 10.

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

125. RKHK 22.06.1999 määrus haldusasjas nr 3-3-1-29-99, H. Treimuthi kassatsioonkaebuse läbivaatamine notari käibemaksukohustuse asjas. - RT III 1999, 22, 209.
126. RKHK 04.10.1999 määrus haldusasjas nr 3-3-1-31-99, K. Tenno ja E. Tamme kassatsioonkaebuste läbivaatamine halduskohtumenetluses tsiviilõiguslike asjaolude tuvastamise asjas. - RT III 1999, 25, 238.
127. RKHK 03.04.2000 otsus haldusasjas nr 3-3-1-4-00, AS Investeerimisfond Erastamise Usaldusfond (likvideerimisel) kassatsioonkaebuse läbivaatamine dividendide maksustamise asjas.
128. TrtHK 28.04.2000 otsus nr 3-4-1-6-2000, Tartu Halduskohtu taotluse tunnistada kehtetuks alkoholiseaduse § 19 lg 1 p 2 läbivaatamine.
129. RKÜK 11.10.2001 otsus nr 3-4-1-7-01, Tallinna Halduskohtu taotlus kontrollida Relvaseaduse § 28 lg 1 p 6 vastavust Põhiseaduse §-le 11. - RT III 2001, 26, 280.
130. RKPJK 06.03.2002 otsus nr 3-4-1-1-02, Tallinna Ringkonnakohtu taotlus tunnistada Käibemaksuseaduse § 18 lg 8 teine lause kehtetuks. - RT III 2002, 8, 74.
131. RKTk 29.01.2003 otsus tsiviilasjas nr 3-2-1-7-03, Andres Kasevälja hagi AS AA-Lan ja kohtutäitur Jaanika Pajuste vastu enampakkumise kehtetuks tunnistamiseks. - RT III 2003, 4, 42.
132. RKÜK 27.06.2005 otsus nr 3-4-1-2-05, Tartu HK, Jõhvi HK ja Tallinna HK taotlused kontrollida Liiklusseaduse § 41-3 lg-te 1, 4 ja 8 vastavuset PS-le. - RT III 2005, 24, 248.

133. RKTK 25.05.2007 määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-39-07, kohtutäitur M.K määruskaebus Tallinna Ringkonnakohtu 12.01.2007. a määrusele OÜ A hagnosis T.E vastu võla saamiseks.
134. Euroopa Kohtu (seitsmes koda) 21.05.2008 määrus kohtuasjas nr C-456/07, Karol Mihal versus Daňový úrad Košice. Arvutivõrgus: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=kohtut%25C3%25A4itur&docid=68704&pageIndex=0&doclang=et&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=205221#ctx1>. 08.03.2013.
135. RKPJK 30.09.2008 otsus nr 3-4-1-8-08, Tallinna Halduskohtu taotluse tunnistamiseks põhiseadusega vastuolus olevaks RPKS § 28 lg 2 p 3. - RT III, 2008, 38, 251.
136. RKPJK 26.03.2009 otsus nr 3-4-1-16-08, relvaseaduse § 43 lõike 1 punkti 2 põhiseaduslikkuse kontroll. - RT III 2009, 15, 109.
137. Kohtujuristi D. R.-J. Colomer 07.07.2009 ettepanek kohtuasjas C-246/08, Euroopa Ühenduste Komisjon versus Soome Vabariik. Arvutivõrgus: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=72450&mode=req&pageIndex=2&dir=&occ=first&part=1&text=vabakutseline&doclang=ET&cid=201425#Footref41>. 08.03.2013.
138. RKTK 13.10.2009 määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-102-09, K. A. kaebus kohtutäitur E. K. 3. detsembri 2008. a kohtutäituri tasu väljamõistmise otsuse peale.
139. RKÜK 07.12.2009 otsus haldusasjas nr 3-3-1-5-09, Romeo Kalda kaebus tunnistada õigusvastaseks Tartu Vangla toiming, millega keelduti võimaldamast ligipääsu Interneti-lehekülgedele www.coe.ee, www.oiguskantsler.ee ja www.riigikogu.ee, ning vanglale ettekirjutuse tegemiseks.
140. RKTK 08.02.2011 määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-144-10, kohtutäitur Urmas Tärno kaebus justiitsministri 7. juuli 2009. a käskkirja nr 38-d tühistamiseks.
141. RKPJK 04.04.2011 otsus nr 3-4-1-9-10, Tallinna Ringkonnakohtu taotlus tunnistada põhiseadusega vastuolus olevaks vangistusseaduse § 94 lõige 1.
142. RKÜK 07.06.2011 otsus nr 3-4-1-12-10, Tartu Ringkonnakohtu taotlus tunnistada ravikindlustuse seaduse § 57 lg 6 põhiseadusevastaseks.
143. RKTK 15.02.2012 määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-168-11, Ülo Lutteri kaebus Tallinna kohtutäitur Kaire Põltsi otsuse peale.

144. Euroopa Kohtu 06.09.2012 otsus kohtuasjas C-496/11, Portugal Telecom SGPS, SA versus Farenda Publica. Arvutivõrgus: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62011CJ0496:ET:HTML#Footnote*.

08.03.2013.

145. RKPJK 06.07.2012 otsus nr 3-4-1-3-12, Tallinna Ringkonnakohtu taotlus tunnistada põhiseadusega vastuolus olevaks väärtpaberite keskregistri seaduse § 18 osas, milles see ei näe ette aluseid osaühingu osade keskregistrist kustutamiseks osanike otsuse alusel.

146. RKÜK 12.07.2012 otsus nr 3-4-1-6-12. Õiguskantsleri taotlus tunnistada Brüsselis 2. veebruaril 2012 alla kirjutatud Euroopa stabiilsusmehhanismi asutamislepingu artikli 4 lõige 4 põhiseadusega vastuolus olevaks.

LISAD

Lisa 1. Kohtutäiturite Raigo Pärs, Kersti Seisler, Oleg Sirotin, Kaire Põlts, Hille Kudu büroo, Mati Kadak büroo, Taive Peedosaar ja Elin Vilippuse vastus autorile kohtutäituri ettevõtlusvormiga seondvalt³⁰¹

From: Kadri Noor [mailto:kadrinoor@hotmail.com]
Sent: Tuesday, April 15, 2014 9:41 PM
To: Kristiina.Feinman@taitur.just.ee; Kaja.Lilloja@taitur.just.ee; Mati.Kadak@taitur.just.ee; kairikum.buroo@taitur.just.ee; Marek.Laanemets@taitur.just.ee; taitur@ktb.ee; priitpetter.byroo@taitur.just.ee; Arvi.Pink@taitur.just.ee; Kaire Põlts; Mati.Roodes@taitur.just.ee; hillekudu.buroo@taitur.just.ee; Kersti Seisler; Risto.Sepp@taitur.just.ee; terje.tsapis@taitur.just.ee; Urmas.Tarno@taitur.just.ee; info@vellet.ee; elinvilippus.buroo@taitur.vilippus.ee; Heimo.Vilpuu@taitur.just.ee; Virge.Valb@taitur.just.ee; igor.prigoda@taitur.just.ee; Tarvi.Soomer@taitur.just.ee; rockialbert.byroo@taitur.just.ee; kersti.kaljula@taitur.just.ee; Rannar.Liitmaa@taitur.just.ee; Eha.Nikker@taitur.just.ee; Onne.Pajur@taitur.just.ee; Enno.Kermik@taitur.just.ee; Svetlana.Pold@taitur.just.ee; Ivi.Kalmet@taitur.just.ee; Aive.Kolsar@taitur.just.ee; Anne.Bockler@taitur.just.ee; Jaanika.Pajuste@taitur.just.ee; Reet.Rosenthal@taitur.just.ee; janerumjantseva.buroo@taiturikirjad.ee; Oleg.Sirotin@taitur.just.ee; info@tartutaitur.ee; Rita.Lohu@taitur.just.ee; menetlus@janekpool.eu; Taive.Peedosaar@taitur.just.ee; taitur@stael.ee; Risto.Kytt@taitur.just.ee; Kristel.Maalman@taitur.just.ee; Natalja.Malahhova@taitur.just.ee; KairiLaiõun Büroo; Raigo.Pars@taitur.just.ee; Kersti.Vilbo@taitur.just.ee; Krista.Jarvet@taitur.just.ee; info@andreikrek.com
Subject: Päring kohtutäituri ettevõtlusvormiga seondvalt

Lp. Kohtutäitur

Seoses magistritöö koostamisega kohtutäituri ettevõtlusvormi käsitleval teemal, palun Teil avaldada oma seisukohta alljärgnevate küsimustega seoses.

1. Kas peate sobivaks Teie poolt läbiviidava ettevõtluse suhtes FIE raamatupidamise- ja maksustamisreeglite kohaldumist? FIE ettevõtlusvormiga mittendustumisel palun avaldada

³⁰¹ E-kirjad autori valduses.

<p>Teie ettevõtlusele sobivaim ettevõtlusvorm ning põhjendada valikut.</p> <p>2. Mitu palgalist töötajat töötab Teie büroos (sh büroo töötajad, muud büroo töötajad, teenindav personal, jne)?</p> <p>Võimaluse korral palun edastada vastus e-postile kadrinoor@hotmail.com hiljemalt 28.04.2014.</p> <p>Lugupidamisega,</p> <p>Kadri Noor</p>	
1. Kohtutäitur Oleg Sirotin 16.04.2014 vastus päringule:	<p>Büroo majandamiseks sobib OÜ vorm.</p> <p>Büroos on kolm palgalist töötajat peale minu.</p>
2. Kohtutäitur Raigo Pärs 16.04.2014 vastus päringule:	<p>Kohtutäituritel nagu kõigil teistel ettevõtjatel võiks olla vabadus valida nõ oma ettevõtlusvorm, nt OÜ või AS vms.</p> <p>Kahjuks on aega seadusega paika pandud, et täiturite suhtes rakendatakse maksustamisel FIE-e suhtes sätestatud.</p> <p>Minu büroos töötab 4 inimest.</p>
3. Kohtutäitur Kersti Seisler 22.04.2014 vastus päringule:	<p>Isiklikult eelistaksin ettevõtlusvormina kindlasti osäühingut. FIE ees on eeliseks osaniku piiratud vastutus ja võimalus maksta osanikele dividende. FIE puuduseks on ka suurem maksukoormus (FIE on kohustatud maksma tulumaksu ja sotsiaalmaksu ning teisi vastavaid makse juhul, kui ta on käibemaksukohuslane- eelduslikult on kõik kohtutäiturid käibemaksukohuslased) ja risk, kuna äri ebaõnnestumise korral vastutab FIE kogu oma isikliku varaga. Asjaolu, et hetke olukorras vastutab kohtutäitur oma ettevõtlustegevuses kogu oma isikliku varaga on minu hinnangul tegemist ettevõtlusvabaduse piiramisega, kuivõrd kohtutäiturite kohustuslikuks</p>

	<p>ettevõtlusvormiks on füüsilisest isikust ettevõtja. Antud hetkel ei ole võimalik näiteks kahel-kolmel ühist bürood pidaval kohtutäituril moodustada OÜ-d, kuivõrd seadus seda ette ei näe. Eestit kiidetakse maailmas ettevõtlusvabaduse poolest, kuid antud juhul on kohtutäituriid kohustatud valima ühe halva vahel mittesobiliku ettevõtlusvormi ning tegemist ei ole kindlasti ettevõtlusvabadusega. Ootaks selles osas kindlasti seaduse muudatust!</p> <p>Lisaks eeltoodule on FIE ettevõtlusvorm taga ka kaudselt väga kõrge täitemenetluse kulud, mis koormavad võlgnikku. Võlgnikud on pahased kohtutäiturile, kuivõrd nende hinnangul teenib kohtutäitur võlanõudelt väga palju, kuid üldjuhul võlgnikud ei tea või ei oska arvata, et füüsilisest isikust ettevõtjatena maksavad kohtutäituriid teenitud kohtutäituri tasust suures osas teenitud raha maksude näol tagasi riigile ning enda kasum on suhteliselt marginaalne arvestades tehtud töö hulka, töö vastutuse suurust ning stressirohkust.</p> <p>Mul on büroo kahepeale teise kohtutäituriga ning konkreetselt minu palgalisi töötajaid on 2 (raamatupidaja ning 1 abitöötaja). Lisaks maksan ma teisele kohtutäiturile tema poolt esitatud arvetele igakuiselt näiteks kullerteenuse eest, koristaja osalise palga ning teise kohtutäituri palgaliste töötajate tehtud tööle proportsiooniliselt sissetulnud nõuete arvule.</p>
--	---

<p>4. Kohtutäitur Kaire Põlts 25.04.2014 vastus päringule:</p>	<p>Ei pea sobivaks ettevõtlusvormiks kohtutäituri suhtes FIE ettevõtlusvormi. Olen seisukohal, et FIE ettevõtlusvorm piirab minu ettevõtlusvabadust. Sobivaks ettevõtlusvormiks pean OÜ või AS ettevõtlusvormi.</p> <p>Peale minu töötab büroos veel 9 töötajat.</p>
<p>5. Kohtutäitur Hille Kudu büroo 25.04.2014 vastus päringule:</p>	<p>Saan vastata selliselt, et niipalju kui meil on jututeemaks varasemalt olnud, oleks kohtutäituri eelistus ettevõtlusvormina kasutada OÜ-d ning seda eelkõige maksustamise seisukohalt (FIE süsteem tundub ebamõistlikult koormav).</p> <p>Meie büroos on 4 põhikohaga töötajat, 1 ajutine tööline ca aastaks ja 2 sekretäri 5 kohtutäituri alluvuses ühiselt.</p>
<p>6. Kohtutäitur Mati Kadak büroo 28.04.2014 vastus päringule:</p>	<p>Meie büroos on lisaks kohtutäiturile 7 palgalist töötajat + koristaja.</p> <p>Arutasime seda küsimust ja jõudsime arusaamale, et ega paremaid raamatupidamise- ja maksustamisreeglid eriti ei ole, seega on kohtutäitur käesoleval hetkel FIE ettevõtlusnormiga rahul.</p>
<p>7. Kohtutäitur Taive Peedosaar 29.04.2014 vastus päringule:</p>	<p>Kas peate sobivaks Teie poolt läbiviidava ettevõtluse suhtes FIE raamatupidamise- ja maksustamisreeglite kohaldumist?</p> <p>–arvestades asjaoluga, et FIE peab tasuma prognoositavalt tulult ettemaksusid (õige aegselt mittetasumisel arvestab maksusüsteem prognoositavalt tulult intresse) eeldab see iga-aastast stabiilset</p>

	<p>tööde saabumist ning sellest tulenevat igaaastast stabiilset sissetulekut. Töömaht ei sõltu aga kohtutäiturist, tööde iseloom on erinev ning lisaks muule finantseerib kohtutäitur enamasti täitemenetlusi ette ise, kuna sissenõudjatel puuduvad vahendid ettemaksu tasumiseks. Täiendavate vahendite teenimiseks puudub kohtutäituril seadusest tulenevalt võimalus (seadusega on keelatud teenida muud tulu).</p> <p>Mitu palgalist töötajat töötab Teie büroos (sh büroo töötajad, muud büroo töötajad, teenindav personal, jne)?</p> <p>– büroos töötab kaks töötajat (kolmandast on kulude kokkuhoiu tõttu loobunud), lisaks on osalise tööajaga raamatupidaja.</p>
<p>8. Kohtutäitur Elin Vilippus 29.04.2014 vastus päringule:</p>	<p>Vormi osas ma ei oska midagi eelistada. Töötajaid on mul 30.</p>

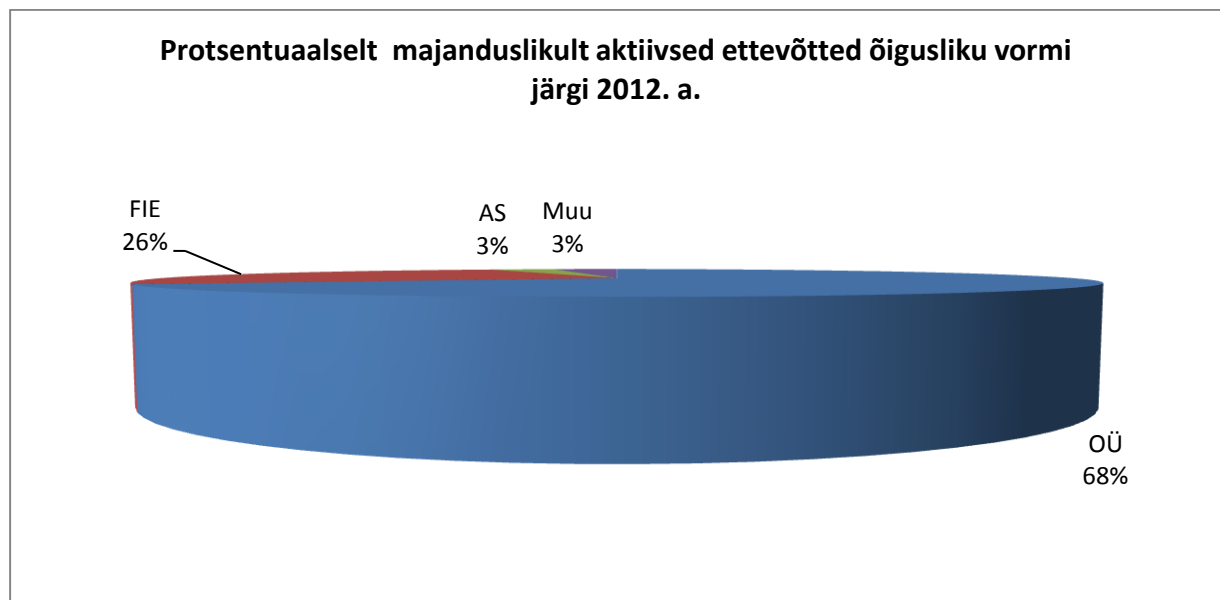
Lisa 2. Avalik-õiguslike vabade elukutsete karakteristikute võrdlused³⁰²

	Vande- tõlk	Notar	Kohtu- täitur	Audiitor	Patendi- volinik	Pankroti - haldur	Advokaat
Sund- kindlustus	Ei	Jah	Jah	Jah	Jah	Jah	Jah
Kutseksam	Jah	Jah	Jah	Jah	Jah	Jah	Jah
Oma nimel tegutsemine	Jah	Jah	Jah	Jah	Jah	Jah	Jah
Tasumäär seaduse alusel	Jah	Jah	Jah	Ei	Jah	Jah	Ei
Vastutus	Isiklik	Isiklik	Isiklik	Isiklik ja solidaar- vastutus	Solidaar- vastutus äriühing uga	Isiklik	Solidaar- vastutus bürooga
Tegutsemine seaduse alusel	Jah	Jah	Jah	Jah	Jah	Jah	Jah
Ametisse määramine	Justiits- minister nimetab	Justiits- minister nimetab	Justiits- minister nimetab	Rahandus -ministri otsuse alusel	Kutseko- misjoni otsuse alusel	Kutse- kogu otsuse alusel	Juhatuse otsuse alusel
Riiklik järelevalve	Justiits- ministeeri um	Justiits- ministeeri um	Justiits- ministeeri um	Rahandus - ministeeri um	Justiits- ministeer ium	Justiits- ministeer ium	Justiits- ministeeriu m (riigiõigusa bi korral)
Ettevõtlus- vorm	FIE / äriühing/ palgatööl	FIE	FIE	FIE / äriühing	FIE / äriühing/ palgatööl	FIE / äriühing	FIE / äriühing

³⁰² Vandelõlgi seadus (RT I, 06.07.2012, 29), Notariaadiseadus (RT I, 30.12.2010, 8), Kohtutäituri seadus (RT I, 31.12.2012, 18), Audiitortegevuse seadus (RT I, 18.12.2012, 10), Patendivoliniku seadus (RT I, 28.12.2011, 14), Pankrotiseadus (RT I, 21.12.2012, 14), Advokatuuriseadus (RT I, 21.12.2012, 4).

Lisa 3. Majanduslikult aktiivsed ettevõtted õigusliku vormi järgi, aasta³⁰³

	Kokku	Füüsilisest isikust ettevõtja	Täisühing	Usaldusühing	Osaühing	Aksia- selts	Tulundusühistu	Euroopa äriühing	Välismaa äriühingu filiaal
2001	54 015	14 208	170	135	32 026	6 631	655	0	190
2002	57 183	16 729	144	146	33 512	5 934	542	0	176
2003	56 035	13 918	154	143	35 955	5 200	492	0	173
2004	60 882	14 410	135	145	40 617	4 987	412	0	176
2005	65 362	14 886	135	166	44 893	4 731	371	0	180
2006	71 012	14 447	121	184	51 145	4 582	338	0	195
2007	76 159	14 071	117	171	56 765	4 501	324	0	210
2008	77 948	13 526	126	234	59 192	4 349	317	3	201
2009	81 909	15 347	135	944	60 827	4 122	315	3	216
2010	100 216	31 314	162	985	63 398	3 842	303	3	209
2011	103 833	29 464	366	830	69 173	3 510	288	3	199
2012	108 884	28 512	1 076	884	74 717	3 215	278	5	197

³⁰³ Statistikaamet. Majanduslikult aktiivsed ettevõtted õigusliku vormi järgi, aasta. Arvutivõrgus: <http://www.stat.ee/68773?highlight=vorm>. 13.03.2014.

Lisa 4. Õigusliku vormi valiku alused väikeettevõtjale³⁰⁴

Õigusvormid	Füüsiline isik	Täisühing	Usaldusühing	Osaühing	Aktsiaselts
Töötajateta	Soovitatav	Sobiv	Sobiv	Küsitav	Mõttetu
Mikroettevõtte	Kõlblik	Sobiv	Sobiv	Sobiv	Küsitav
Väikeettevõtte	Ei soovitata	Kõlblik	Kõlblik	Soovitatav	Sobiv
Keskettevõtte	Vältida	Ei soovitata	Ei soovitata	Kõlblik	Sobiv
Suurettevõtte	Vältida	Vältida	Vältida	Ei soovitata	Soovitatav

³⁰⁴ A.Kuura. Väikeettevõtlus. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2001, lk 114.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina _____ Kadri Noor _____

(autori nimi)

(sünnikuupäev: 22.11.1986)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
- Kohtutäiturile kohaldatava õigusliku vormi proportsionaalsus,

(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja on Juhendaja: *mag. iur.* Tõnu Kala, kaasjuhendaja prof. Ülle Madise,

(juhendaja nimi)

- 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tallinnas, 05.05.2014 (*kuupäev*).